

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

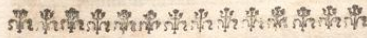
Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

V. Christus Rex Gloriæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

ritus sancti, in his qui militant Deo: Est autem & gladius maligni, in his qui militant peccato. Addit de arcu & sagittis utrorumque, ut firmandum planè sit, virosque proportionali armatura omnigena circumdari. Sed militiæ ac belli exitus est planè diuersus, & respondens Regibus, sub quibus obitur militia.

CAPVT V.

Christus Rex Glorie.

479 **D**esertè Psalm. 23. Coniunctum cum titulo *Domini virtutum*, nuncupatum Christum *Regem glorie* legimus. Exhibendi enim sunt Rabbini quidam apud Iustinum in Dialogo cum Tryphone, qui Ezechiam, alij qui Salomonem, eo loco dictum *Regem glorie* volunt: cum tamen non illis, sed soli Christo, eleuatae sint portæ æternales. Solus ergo Christus, ut Iustinus benè argumentatur est *Rex glorie*. Hoc quid sit, & quomodo ad conciliata per eum Spirituali Ecclesiæ regno bona pertineat, seruandum est.

An Christus, Rex glorie, idest Indæorum.

Erit in primis, qui gloriam cuius Christus in veteri Testamento Rex dicitur, de Iudæis interpretetur: quod si hoc sit quod titulus crucis præferebat, *Iesus Nazarenus Rex Indæorum*. Non enim nouum est, ut in Scripturis *gloria* populum Iudæicum designet, quem Deus ipse proficitur gloriam sibi fuisse. Et Zachariæ cap. 10. positum ait à Deo *quasi equum gloria sua in bello*: locus verò in eam rem conceptus, esse videtur apud eundem Zachariam cap. 2. ubi Dominus exercituum, inducit sic loquens. *Post gloriam misit me ad gentes*. Cum autem inferius idem ipse qui loquitur, addat, *cognoscetis quia Dominus exercituum misit me*; manifestum est Dominum exercituum qui loquitur, & Dominum exercituum qui eum misit, esse Filium & Patrem. Id quod præter Hieronymum ibi, desertè habent, qui inde potens argumentum pro Christi diuinitate periti docent, Eusebius lib. 6. de demonstr. cap. 16. & Augustinus 22. ciuic. cap. 30. Nam nomen *Domini exercituum*, quod utrobique adhibetur, est nomen ipsam Dei essentiam designans. Christus ergo ait, se post gloriam missum ad gentes, quod S. Hieronymus, & Rupertus ibi, ac loco notato Eusebius, perinde esse putant, ac si dictum esset, *post gloriam quam apud Patrem ab æterno habui, missus sum per humanitatis assumptionem ad gentes*. Post tantam sublimitatem, à Deo depressus sum, hominum causa. Minus tamen quadrare interpretationem, ex eo perspicuum videtur, quod Christus ipse profiteretur se non esse ad gentes missum, sed tantum ad oves domus Israël quæ perierant, simplicissimè ergo locum Zachariæ accepturi videmur, si dicamus, Christum *post gloriam*, id-

est *post gentem Iudæicam*, missum esse ad gentes. Iudæis namque repellentibus verbum Dei; Christus non quidem in persona sua, sed in Apostolis fidem Christi Euangelizantibus, missus est ad gentes. Quod gloriam ibi designatè dico. Gentem Iudæicam, consentaneum est Apostolo Romanorum 9. profitei optasse se *anathema esse à Christo pro fratribus suis, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est si iorum, & gloria, & testamentum*. Hocigitur sensu, accipiendo nomen *glorie*, pro Iudæico scilicet populo, quem Deus tamquam gloriæ suæ speciem semper habuerat, *Rex glorie* idem est, quod Christus (ut titulus crucis prodebat) *Rex Indæorum*.

Num Rex glorie Christus, quia dat gloriam.

480 Interpretatur secundo loco S. Augustinus 1. Trinitatis cap. 12. Regem seu Dominum gloriæ, Christum gloriæ æternæ largitorem, eiusdem quippe est, gratiam & gloriam largiri. Itaque quia gratiam & gloriam dabit Dominus, accipimus à Christo gloriam, & eatenus *Rex* vel *Dominus glorie* dicitur. Non commodat tamen præsentem intuitu S. August. sic enim scribit. [Secundum formam serui, ipse est caput corporis Ecclesiæ. Secundum formam Dei, Dominus est gloriæ. Unde manifestum est quod ipse glorificet sanctos suos. Quos enim prædestinavit ipse & vocauit, & quos vocauit ipse & iustificauit, quos autem iustificauit, ipse & glorificauit. De illo quippe dictum est, *quod iustificet impium*: De illo dictum est, *quod iustificet & iustificans*. Si ergo quos iustificauit, ipse & glorificauit; qui iustificat, ipse & glorificat, qui est, ut dixit, Dominus gloriæ. Secundum formam tamen serui, facientibus discipulis de glorificatione sua, respondit: *Sedere ad dextram, vel ad sinistram meam, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*. Quod autem paratum est à patre eius, & ab ipso filio paratum est. Quia ipse & pater vnus sunt. Tam enim ostendimus, hac Trinitate per multos diuinorum locutionum modos, etiam de singulis dici, quod omnium est, propter inseparabilem operationem vnus eiusdemque substantiæ. Illustrat hoc alijs exemplis; Tum subdit. [Sicut ergo ista, ita & illud quod ait, *sed quibus paratum est à Patre meo*; cum Patre se intelligi voluit, paratæ sedes gloriæ quibus veller. Sed dicit aliquis. Illic cum de Spiritu sancto loqueretur, ita se missum ait, ut non negaret Patrem missum. Et alio loco ita Patrem, ut non negaret se missum: hic verò aperte ait, *non est meum dare vobis*; atque ita sequutus, à Patre dixit ista præparata. Sed hoc est quod præstrinximus. Secundum formam serui dictum, ut ita intelligeremus. *Non est meum dare vobis*; ac si diceretur, *non est humane potestatis hoc dare*: ut per illud intelligatur hoc dare, per quod Deus, & æqualis est Patri. *Non est*, (inquit,) *meum dare*, id est, *non humana potestate ista do*; sed quibus paratum est à Patre meo. Sed iam tu intellige, quia si omnia quæ habet Pater mea sunt, & hoc vique meum est, & cum Patre ista parauit. [Vides

cur dixerim, S. Augustinum huic instituto non commodare. Vult enim Christum non propter hominem, quo pacto hic titulos eius rimamur, sed propter Deum, dici Dominum & Regem gloriæ. Possit tamen de Christo quoque dici, quod ut gratiam, ita & gloriam donet, monstrabimus cum de Christo capite. Itaque saluus est Christo hic titulus, in eo sensu: quem planè confectus est Enthy-mius in Psalm. 23. sic scribens. [Rex gloriæ dicitur Christus, & Dominus gloriæ, veluti qui summam assecutus est gloriam, & qui eam aliis præstat; & qui aliorum omnium qui gloriam assecuti sunt, Rex est & Dominus.]

Triplex alia incommoda notio Regis gloriæ.

481. Eadem potè ex causa, ex qua dixi, notionem Regis gloriæ à Diuo Augustino datam, non esse huius instituti, idem statuendum est de notionibus eiusdem tituli propositis à Gulielmo Parisiensi. 2. parte 1. partis de vniuerso cap. 21. *sub finem*; ubi triplicem huius tituli explicationem adhibet sed soli Deo ut Deus est aptat. Prima est, ut Deus dicatur *Rex gloriæ*, quia regnum eius cælestes, est gloriæ; ubi nihil est nisi gloriæ, labes nulla, & nullum dedecus, vel imperfectio. Secunda est, *Regem gloriæ*, idem proportionem sonare, ac *Regem iustitiæ*. Sicut enim *Regem iustitiæ* dicitur, qui est iustissimus; & vas pulchritudinis & electionis, id est pulcherrimum & electum, ita *Rex gloriæ*, idem est quod *gloriosissimus*. Et cuius regnum ut Gulielmus loquitur, *est in ultimitate gloriæ*, & nihil habens gloriæ repugnans seu contrarium. Terciam denique notionem eiusdem tituli, proponit, ut idem sit *Rex gloriæ*, ac *is cuius solus est, & cui tota debetur gloriæ*. Omnia enim in Dei gloriam cedere, est omnino necessarium. Hæc tamen Christo accommodari possent, tamen ex mente Gulielmi, non pertinent ad Christum, sed ad creatorem: ideoque sunt hic dimittenda. Et eodem modo dimittendus est Cassianus, qui lib. 7. de Incarn. cap. 23. *Regem gloriæ* exponit verum Deum.

Quarta notio, quia Christus, Rex est per crucem.

Potest quarto loco videri, Christum dici *Regem gloriæ*, quia per crucem & passionem intravit in gloriam suam: eo quod *gloriæ* in Dictionario sacro, dicatur opprobrium, crux, passio, iuxta illud Hieronymi quæst. 9. ad Hedibiam, [gloriæ Saluatoris, patibulum triumphantis est.] Ut proinde *Rex gloriæ*, idem sit quod *Rex propter passionem, gloriæ coronatus*; seu *Rex per crucem*, quam Cyrillus Hierosol. cathec. 13. vocat *gloriationem*, idque inferius eruit manifestè ex scriptura. [Vis (inquit) nosse apertius, quod gloriæ Christi est crux eius? Audi non me, sed illum dicentem prodiderat Iudas improbus, patremfamilias, nuperque exiens à mensa, & poculum benedictionis bibens, & pro potu salutari sanguinem iusti effundere volens. Qui panes eius comedeat, magnificauit super illum,

supplantationem. Paulò ante manus, benedictionem recipiebant, & rursus argento prodicionis, mortem conciliauit. Et redargutus, audiuit: *Tu dixisti*; rursusque exiuit. Deinde dixit Iesus, *veni hora & glorificetur filius hominis*. Vides quomodo *gloriam* propriam sciebat esse crucem? Deinde Esaias quidem ferra dicitur, non confundeatur: Christus verò pro mundo moriens confunderetur? *Nunc glorificabitur* (inquit) *filius hominis*. Non quod prius non haberet gloriam: glorificatus enim erat gloriæ ante mundi constitutionem; sed glorificabatur tanquam Deus semper: nunc verò glorificatus est, patientiæ ferens coronam. [Vide an non etiam suffragetur Tertullianus lib. de Corona militis cap. 14. ubi agens de spinea Christi corona, eique repensa regia coronæ gloriæ, ait inter cetera de Christo. [Fauos post fella gustauit, nec ante Rex gloriæ à cælestibus salutus est, quam Rex Iudæorum, proscriptus in crucem; minoratus primò à patre modicum quid citra Angelos, & ita gloriæ & honore coronatus.]

482. Non abhorret hæc interpretatio *Regis gloriæ*, à titulo quo partem Christo, & spirituale & temporale regnum diximus. Decuit enim gloriæ & honore coronari eum, cuius inter mortales inglorius fuerat aspectus, propter homines: omni iure iis dominari, & Rex præesse debuit, quos de reuerentia captiuitate & certo exitio redemerat. His item ipsis locis, quibus Christus *Rex gloriæ* dicitur; Dominus fortis, & potens in prælio, (utique passionis & mortis generosè obitæ) nominatur. An verò id insinuat princeps Apostolorum; qui epistola 1. cap. 1. memorans Christi exaltationem passioni subiunctam, vocat *posteriores gloriæ*? quasi hæc sit gloriæ posterior, connotans priorem, nempe passionis & crucis, quæ verissima Christi gloriæ fuit. Idem sanè Christiani gregis princeps, inferius cap. 4. gratulandum docet iis, qui in nomine Christi exprobrantur, & aliqua passionum eius participatione donantur: *quoniam quod est honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, habitat in illis*. Ita quidem princeps & Apostolorum & Christianorum omnium diuino actus Spiritu. Tamen non est hic sensus multorum nomine tenus Christianorum, qui probrosam sibi censent crucem, & subiectionem, quæ Deum decuit ut scitè pro more dixit Eucherius homil. 3. ad Monachos, qui gloriam hominis, quam Spiritus sanctus nominat *stercus*, gloriæ quæ ex Deo est, auteponunt. Nec agnoscunt regno se aptari, cum deiiciuntur: & per passionem ac crucem participes fiunt eius gloriæ cuius se Christus Regem prædicari, in scripturis sanctis voluit. Longè alia mens sanctis illis Martyribus, veræ & solidæ gloriæ Christianam notionem edocuit apud Victorem lib. 2. Persecut. Vandal. qui iactari vnus super alium, & præ angustia loci, naturales egestionem stercoris & yrinæ in spelæo quo concludebantur emittentes, ita ut introeuntes, velut in gurgite luti ad genua vsque mergerentur; eucti inde Dominica die, oblita stercoribus vestimenta, faciesque, & capita præferentes, concinebant exultabundi, *gloriæ hæc est omnibus sanctis eius*.

Haud incongruè, cum quarta illa *Regis gloria* notione, nectatur alia quam suggerit S. Ambrosius serm. 15. in Psalm. 138. in explicatione litteræ *Samech*, illi octonario præfixæ: [Quæ est corona (inquit) qua coronatur Christus, nisi corona gloriæ? Ioseph habuit coronam castitatis, Paulus iustitiæ, Petrus fidei. Singularum virtutum, coronæ sunt. Solus Christus habet coronam gloriæ, qua eam Ecclesia coronauit. In hac corona omnes coronæ sunt; quia gloria, non portio vnius coronæ, sed præmium omnium coronatum est.] Si corona gloriæ, qua coronatur Christus agnoscat Ambrosius, est corona virtutum omnium; corona autem, regni symbolum & necessarium adiunctum est; non aliud sanè fuerit Christum *Regem gloriæ* dixisse, quàm *Regem virtutum omnium*: quod aiebam nexum esse cum quarta notione Regis gloriæ, iam proposita. Nam Christus patiens, & moriens in cruce, virtutes omnes exquisitissime & perfectissime exhibuit.

Germana notio, Regis gloriæ Christi, id est Ecclesiæ, regni omnium gloriosissimi; Et unde eius gloria petenda.

483; Idem tamen S. Ambrosius eodem loco, tractans illud Thren. 2. *vbi perfecti decoris, gaudium vniuersæ terra*, coronam gloriæ fore Iudæam præfatus, si in Christum crederet, subdit. [Quæ est autem corona gloriæ, nisi Ecclesiæ, qua caput suum Christum coronat? Quæ iucunditas vniuersæ terræ, nisi domus populi Christiani, aula Sanctorum? de quibus Scriptum est, *in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum*. Ergo quia corona gloriæ est Ecclesiæ, ideo dicitur in canticis; *Egredimini filia Sion, & videte Regem Salomonem, in corona qua coronauit eum mater eius, in die sponsalium eius, & in die iucunditatis cordis eius*.] Per coronam, regnum designare, quotidianum est. Sic enim dicimus, id spectare ad coronam Galliæ, aut Hispaniæ, &c. Itaque *corona gloriæ*, est Ecclesiæ; Id est regnum gloriæ, Christi Regis proprium; (coronat enim Christum caput suum Ecclesiæ, vt habet Clemens Alex. 2. Pedagog. cap. 8.) & Rex gloriæ idemmet Christus, Rex Ecclesiæ, regni omnium gloriosissimi, ac magnificentissimi. [Quæ est huic loco commodissima notio *Regis gloriæ*. Eo namque deuentum est in tractatione, bonorum regni spiritualis, vestigatorum ex tribus inde Christo titulis, vt magnificentiam ac splendorem regni huius, tradere oporteat: At hæc aptissime exprimuntur nomine *gloriæ*, quam in regno sæculari, v. g. Salomonis, cuius gloria à Christo ipso celebrata est, ferè petunt à splendore domestico Regis, & regis familiaris: hoc est, à regio cultu, qui indumenta regia, & coronam, ac sceptrum, & thronum comprehendit: itemque à multitudine & nobilitate regionum domesticorum, ministrorumque ac principum provinciarum, & præfectorum, regis potestatis cum subordinatione participum: A gazis item & thesauris, ac immensis opibus, & operibus publicis, munificentiam & magnificentiam

regiam restantibus: Hæc enim ferè sunt quæ Regina Saba 3. Regum 10. & 2. Paral. 9. ita admirata dicitur in gloriosissimo Salomonis regno, vt non haberet ultra Spiritum. Quantum tamen vniuersa hæc gloria præcellat in regno spirituali Christi Domini, facillimum est demonstrare: Vnde liquere poterit, reie Christum ex hoc maxime capite; nuncupari posse *Regem gloriæ*, Et verò Reginat Saba, typum fuisse Ecclesiæ, demeritis Christi gloriam, fusè omnino prosequitur Eucherius hom. 1. de Natali Ecclesiæ. Sed in argumento propè infinito, delibanda duntaxat erunt selecta quædam; nec alia ferè quàm quæ a Patribus sunt obseruata.

Cultus Christi Regis; ac primum vestitus duplex, vterque magnificentiissimus.

484 Magnificentissimum Christi Regis gloriæ vestitus, expresse sèpe Placites: nunc Regem Christum exhibens indutum decorum & fortitudinem, nunc confessionem & decorem, aut lumine amictum sicut vestimento. In variis Scripturis, regium Christi vestitus duplex tradi, obseruat Rupertus in cap. 14. Apocal. ad illud, *habet in vestimento suo scriptum*. Verba eius sunt. [Vestimentum habuit Regis Christi, aliter atque aliter pro loci diuersitate intelligi debet. Non aliàs sanctam Ecclesiam, siue fidem Catholicam; alias sanctam significat Scripturam. Vtrumque ex vno Psalmi versiculo intelligitur, *vbi ipse loquitur dicens; Dirigerunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sarem*. Nam vestimenta Domini diuisa, significant sacram Scripturam ab hæreticis sapius deprauatam, vt alibi Psalmista: *Quæ perfecti destruxerunt*. Vestis eius quæ deluper inconfutis, & super quam fortem miserunt, designat Ecclesiam, vel fidem Catholicam diuina electione fidelibus datam, quæ à nullo corrumpi potest. Item vestimentum eius Ecclesiæ intelligitur, cum iterum dicit Psalmus; *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, sicut vnguentum in capite quod descendit in oram vestimenti eius*. Et est sensus: Spiritus sancti gratia quæ plenariè in Christo capite nostro inhabitat, primum ex eo descendit in fortes viros Apostolos, qui significantur per barbam Aaron: Et deinde in martyres, cæterosque Ecclesiæ filios; magnos quidem, sed inferiores Apostolis, qui intelliguntur in ora vestimenti, quia post Apostolos in Ecclesia sunt præcipui, cuius fide & virtutibus Christus ipse decoratur, ad modum alicuius qui vestimento pretioso induitur.] Eodem accommodat polytritam Iosephi tunicam, idem Rupertus lib. 8. in Genes. cap. 26.

485 Priorem sensum, de Scripturis scilicet Christum vestientibus tradiderat ante Rupertum Clemens Alexandrinus 1. Pedagog. cap. 10. verbis illis. [Exquisite vestes, fimbriarum dilatationes, & curiosi figurarum numeri, illiberalem ac sordidam Symmatum mollitiem indicant. Quod si quis calatrem Domini vestem adducit, variegata illa tunica ostendit flores sapientiæ, varias & quæ non hæcescunt

flaccescunt Scripturis, eloquiâ Domini quæ veritatis splendoribus resurgunt. Eiusmodi alia veste Spiritus Dominum per David induit, sic pallens, *Confessionem & decorem induit es. Induens lucem sicut vestimentum.* Idem habet S. Ambrosius lib. 7. in Lucam, tractans illud capitis 9. *vestimenta autem eius, facta sunt alba sicut nix.* Non aliud autem eo Christi per Scripturas vestitu innuitur, quam Scripturam vniuersam, cum veterem tum nouam, ad expressionem regni Christi pertinet: ut liceat Christum, pro antiquo vfu, veste picturata non vnam aliquam, sed valde multas historias exhibentes, intueri. Ita enim olim tulisse vsum, & nostri & externi Scriptores prodiderunt. Sic sæpè Clemens Alexandrinus 2. Pedag. cap. 10. ablegari videt variegatas vestes quæ in purpura habent animalia. Et mox, Psalm. 44. deauratam Reginæ vestem dictam vult, quia in ea Iesus splenderet ut aurum. Inuentum id fuisse Babylo-
norum, docent illa Silij lib. 14.

*Fulno certares ut auro.
Vestis spirantes referens sub tegmine
vultus.
Quos radio calat Babylon.*

At subsecutos Ægyptios, Babylonis præcelluisse, signi ficat illud Martialis.

*Villa est
Pectine Niliaco, iam Babylonis acus.*

Nec femina duntaxat, sed & viri sic induebantur. Nam Athenæus lib. 1. describens Anthiochi Epiphani comitatum multorum millium hominum, notat quorundam paludamenta auro texta, & animalium imaginibus picturata. Ammianus item lib. 14. refert longioris fimbriæ tunicas viriles, per speciem lucentes varietate liliorum, effigatas in speciebus animalium multiformes. Prudentius quoque in hamartig arguens viros degeneres, ita canit,

*Sed pudet esse viros, quarum vanissima
quæque
Quis niteant; Genuina lues, ut roborasoluant,
Vellere non oium, sed Eo ex orbe petitis
Ramorum spoliis fluitantes sumere amictus,
Gaudere, & durum sentulis perfungere corpus.
Additur ars, ut sila herbis saturata recollis
Includant varias distincto flamine formas.
Vi quæque est lavago ferè mollissima tactu
Pectitur, hunc videns lascinas præpetit cursu
Venientem tunicas, animum quoque versicolorum
Indumenta nouis texentem plumetelâ.*

Ausonius spaciū illum, verèque lupa matre genitum, qui se Romuli & Remi sanguine certum fabulabatur describens, epigram. 25. ait,

*Hos ille Serum veste comexi iuber,
Hos calat argento grani.
Idem, missam ad se à Gratiano Palmatam*

vestem in qua Constantius Imperator intectus esset, memorat in Eucharistico ad Gravianum. Nec absurde Ruuardus lib. 2. coniectaneorum cap. 6. locum Sæculo Iuncon-
sulti, & S. Ambrosij in Psalm. 38. de pena eius qui imaginem alterius Imperatoris portat, accipit de huiusmodi veste picturata, & imaginem Imperatoris præferente. Vix aliquid in hoc genere illustrius veste illa Iustiniani, de qua Corippus lib. 1. num. 14. Nuperus interpret illud Apostoli *sicut portamus imaginem terreni*, expresso Græco verbo *εἰς* quod in vestium propriè cadit, accipit deportanda in hunc modum Christi imaginem in vestibus. Idque præstitisse Christianos quosdam, accipe ex sancto Asterio homil. de diuinitate & Lazaro initio. [Alij item, (inquit,) reperiuntur similis amantes vanitatis, magisque etiam & plenius vitia exercentes, qui ne hic quidem, stultæ solertiæ fines construerunt, sed inani quodam & superuacuo commento, quod artem pictoriam per flamen atque subregmen imitatur, omniumque formas animalium in vestibus exprimit, horrida ac læxcentis variegata figuris vestimenta, tum sibi, tum vxoribus ac liberis comparant. Qui ipsi ludunt, etiam alibi nihil vsquam sedulè vel serio facientes, sed per immodicas opes abutentes vita, non videntes, ipsique Paulo, & diuinis vocibus, non dictis sed factis aduersantes. Nam quæ ille verbis proserpsit, hæc isti mordicis retinent, & ipsa re faciunt rata. Quandocumque igitur in publicum prodeunt, quasi depicti parietes, ab obulsi aspiciuntur. Quin etiam pueri citi umstant, ridentes intor se se, digitisque picturam in vestibus commonstrantes, & ad multum spatij prosequuntur, nec nisi ægrè recedere, & auelli possunt. Videre est illis, leones, pantheras, vifos, tauros, canes, syluas, saxa, at venatores, & omnia denique circa quæ pictorum industria naturæ æmula versatur. Necesse videlicet erat, ut videretur, parietes non solum atque domos exornari ac depingi, verum etiam tunicas, & pallia his superiecta. Qui autem quæuè de dinitibus illis religiosiores, argumenta textoribus ex historia Euangelica collecta, subministrant: ipsam inquam Christum Dominum nostrum, eum Discipulis omnibus, ac miracula quæque, quemadmodum ibi narrantur. Videbis nuptias Galilææ, & hydrias; paralyticum lectum baiulantem; cæcum qui luto curatur; mulierem quæ sanguinis profluoio, laborabat, fimbriam prehendentem; peccatricem ad pedes Iesu accidentem; ac Lazarum è sepulchro rediitum. Et hæc dum faciunt pie se se facere, & vestimenta Deo grata induere arbitrantur.]

486 Eiusmodi ergo fuisse regium Christi vestimentum, significare videntur qui ei pro veste appingunt Scripturas. Et eodem modo accipi potest quod aiebat Rupertus; Ecclesiastiam, homines scilicet Christo in vestem circumdati. Ita enim sæpè habet Isaias. *Hæc est illa sponsa regis vestimenta, à quibus myrrina & gutta & casia omnes inquam boni odores afflantur,* docet S. Augustinus in Psalm. 44. sic exponens eum locum. *Odores boni à vestimentis tuis.* [Vestimenta etiam sunt sancti eius,

eius, electi eius, tota Ecclesia eius, quam sibi sicut vestem exhibet, sine macula & ruga. Propter maculam abluens in sanguine, propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui significatur nominatis quibusdam aromatibus. Audi Paulum, illam minimam simbriam de vestimento, quod tetigit mater in fluxu sanguinis & sanata est. Audi illum dicentem, *Christi bonus odor sumus in omni loco.* Annuit Ambrosius in cap. 19. Apocal. tradens, Regium Christi vestimentum esse sanctos, quia in operibus sanctorum agnoscitur hunc esse verum Deum qui tales servos possidet.

Potius aliud Christi regium vestimentum proferre, ex S. Macario hom. 2. ubi duplex vestimentum describit, alterum regni facianci alterum regni Christi. Vocat indumentum regni tenebrarum, [vestimentum blasphemiae, dissidentiae, audaciae, inanis gloriae, superbiae, avaritiae, & concupiscentiae, & alia similia regni tenebrarum gestamina, pannosa impura & contaminata.] E contrario autem indumenta regni lucis arcanae, ait esse [indumenta fidei, spei, dilectionis, gaudij, pacis, bonitatis, humanitatis, & cetera omnia indumenta lucis, vitae, divinae, viuentia, requiei inenarrabilis.] Quia ergo Christum regem regni sui vestimentis amicti non est dubium, ne peregrinas vestis quae Alexandro Magno data est vitio, in Rege Christo quasi minus suorum amante, noveretur; agnoscendum est Christum illis quae proposui regis virtutum omnium vestimentis collucere. Sunt enim in eo splendidissima, & supra quascumque praescorum regum aureas argenteas gemmeas vestes, praecleara. Eo quippe est progressa humana dementia, ut auratas Chlamydes imo auto textili sine alia materia contextas usurparit, ut apud Plinium lib. 33. cap. 3. *sub finem* videre est. Auratas item & gemmatas tunicas Heliogabali, memorat Lamprijdus. Et eiusmodi fuisse regias vestes Allueri quarum est mentio Esther 15. prodit Iosephus in illius capitis paraphrasi, quam historiae suae Iudaeae intexit. Videturque hoc fuisse pondus pretiosum Imperatoris vestis, a Claudiano in 4. Honorij Consulari descriptum. Haec omnia regiarum vestium ornamenta praeter his quae Christi vestibus ex S. Ilacario assignavimus, sordent omnino.

Regia Christi corona, prima.

487 Diadema Christi Regis, siue regiam coronam, accipio pro eodem. Fateor primum usum harum vocum, fuisse distinctum, ut Paschalius lib. 9. de coronis cap. 7. Late confirmat, & Gretserus tom. 3. de crucib. r. cap. 5. Vnde Blefensis sermone 19. qui est de Annun. [Aliud est corona, & aliud est diadema. Corona simplex, est circulus aureus quo utuntur Reges in minoribus solemnitatibus. Diadema est quasi duplex corona; cum ipsi coronae, quasi alius circulus gemmis super positus super additur. Ex ipsa enim Graeci nominis interpretatione, duplicitem sonat.] Cuiusmodi quoque lib. de offic. cur Constantinopol. pag. mibi 100. [quod nunc appellatur stemma, id olim no-

minatum fuit diadema. Id autem erat textile aureum, cum lapillis & margaritis positum ad Imperatoris frontem, & pone reuinctum, cerebrum versus. Quamobrem etiam dicitur diadema, quod ex eo paulatim mutatum, effectum est quale videtur hodie, & nominatur stemma. Quod autem nunc vocatur diadema, id olim militaris Zona dicebatur, honorem indicans quo olim tyranni, Christianos milites primam priuabant, dum eos tortoribus debebant. [Cur haec praemissem, infra patebit. Nunc (ut dixi) pro eodem accipio diadema, atque coronam, ex usu iam pridem recepto.

Hanc coronam, Galea Aeonis fuisse praesignatam, docet S. Cyrillus lib. 11. de ador. ubi cum praemisisset, Cydarum quae erat mythra Pontificia, fuisse symbolum regiae Christi coronae, subdit. [Cydarum quoque & Zonam, ex bysso facies, (inquit.) Militaris vero habitus Aaron, cingulum & galea. Eiusmodi namque speciem, Cydaris refert: Bellum enim pro nobis Christus gessit in manu occulta, sicut scriptum est: & arcum suum intendit & parauit illum, sagittas suas ardentibus effecit, & deiecit principatus, triumphauit potentias, derubauit dominationes, & eos qui in terra erant, cum captiui tenerentur, liberauit. Fuisse autem hoc eius bellum non spectabile atque corporeum, neque eiusmodi ut cum carne & sanguine gereretur, indicari videtur per enigma, in eo quod ex bysso tantum, quae subtilis est admodum, confectum est bellicum instrumentum, Cydaris inquam & Zona.]

S. Ambrosius in Instit. Virg. c. 16. affirmat, Deiparam Christo imposuisse hanc coronam. Eoque aptat illud Cantic. 3. *videte Regem Solomonem, in diademate quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius.* & in diademate cordis eius. Idem ad eum Canticum locum censent permulti, quos in litterali illius explicatione, adducit & sequitur Delius. Idem habet S. Bernardus serm. 2. de Epiphania. & Petrus de Tarentasia in cap. 2. epistolae ad Hebraeos. Audi etiam eundem Bernardum serm. 70. in Canticum Christum hio confert. [Vide quam competenter veritas hio comparatur. Si non aduertisti, aduerte de medio floris huius quasi virgulas aureas prodeuntes, & candidissimo flore pulchre ac decore disposito in Coronam: & agnosce auream in Christo diuinitatem, humanae Coronam puritate naturae; id est, Christum in diademate quo coronauit eum mater sua. Nam in quo coronauit eum Pater suus, lucem inhabitat inaccessibilem, nec posses in eo illud internum adhuc videre.] Pulchre item Blefensis serm. 19. qui diadema, iuxta propositam ex eo notationem, duplicis coronae eo nomine expellat, ait fuisse dona naturalia & supernaturalia quibus Christus in sua conceptione in matris utero est exornatus.

Non est Christi humanitas, sed Ecclesia.

488 Sed ut non d' fitear, pie ista & probabiliter dici, nec absque allusione ad primum usum, quo sponsi coronati prodibant, in argumentum domitiae illuc usque libidinis, & seruatae corporae integritatis, ut habet S. Chrysostomus.

Chrysostomus homil. 9. in primum ad Timotheum: tamen præter difficultatem quam ad eum Canticorum locum mouet S. Gregorius; nimirum quod Christus, humanitate suscipienda, exinanitus potius sit dicendus, quam gloriósè coronatus: præter eam inquam difficultatem, alia superest instituti nostri propria, quod scilicet Christus non acceperit coronam regni spiritualis ante Resurrectionem. Erat quidem ante Rex, iure & destinatione diuina; tamen publicam & solemnem regni possessionem quæ coronatione capessitur, non inuit ante resurrectionem, & consummatum morte obita redemptionis nostræ pensum. Tunc ut ad Dauidè Psalm. 20. prænuntiatum est, posuit Dominus in capite eius, coronam de lapide pretioso. Tunc vitam quam à Patre per resurrectionem sibi testium petierat, obtinuit: non temporariam sicut prius, sed æternam, & cum auctario longitudinis dierum in sæculum sæculi. Tunc denique magna fuit Christi gloria, in perfectà illa corporis salute, collata eidem à Patre, magnoque decore ei collato, & gloria super eum imposita, quoniam datus est in benedictionem in sæculum sæculi.

Nec locus ex Cantico. 3. prolatus, cogit ad Christi coronationem in matris utero admittendam. Sunt enim bene multe eiusdem loci interpretationes. Sed illa singularis, quam adhibet Nyssenus hom. 7. in Cantica, matrem Christi censens dictam, *dilectionem Dei*, ut est apud Apostolum. Sic enim scribit, glorians illa sponsa verba de sponso. [Intuemini decem illi nam in capite Regis coronam, quam mater ipsius ei circumposuit, quemadmodum ille loquitur, *posuisti in caput ipsius coronam de lapide pretioso factam*. Neque quisquam eorum, qui aliquo in oraculis diuinis iudicio valent, de vocabuli vi argumentabitur, quæ pro patre, matris hic fiat mentio, cum utriusque vocis sensus, idem sit. Nam cum in natura diuina, neque masculus, neque feminineus sexus existat, (quo enim pacto in Deitate, nobis quiddam eiusmodi venire in mentem possit, cum sexus discrimen ne quidem in nobis hominibus perpetuo duraturum sit, quippe qui id temporis, cum omnes vnum in Christo efficiuntur, signa discriminationis huius, vnà cum toto veteri homine exuturi sumus?) ideo in naturâ illius ineffabilis indicatione, vox quæuis parem vim obtinet: neque maris, neque femine vocabulo, significationem illius purissimæ naturæ polleat. Propterea in Evangelio quidem, Pater filio nuptias facere dicitur; Vates autem ille Deum compellens, *posuisti (ait) in caput ipsius coronam de pretioso lapide factam*: Hæc denique corona, sponso à matre imposita dicitur. Quia verò vnâ tantum nuptiæ sunt, & vnâ sponsa, & ab vno corona sponso imponitur; omnino nihil discriminis est, siue quis Dei filium, vniuersum Deum vocet, siue filium dilectionis eius, quemadmodum Paulus loquitur cum eadem potestas vtroque vocabulo indicata, exorietur ipsum. [Quod obiter ait de sexu resurgenti, molliendum est, & exponendum de obliteratione sexuum quoad vsum coniugij, cum homines erunt sicut Angeli Dei: non autem de vera sexuum

Thoph. Reynaudi de Auriis Christi.

destructione quoad substantiam. Quoad alia non est absurda interpretatio Nysseni, qui mox addit de Christi corona. [Est autem corona eius Ecclesia, quæ sponsi caput viuus & animatus, lapidibus vndique circumdat. Atque hanc coronam dilectio connexuit. Nam siue quis hoc matri, siue dilectioni tribuat, non aberrabit. Etenim *Deus est dilectio*, quemadmodum Ioannes ait. Atque hæc ex corona, voluptatem eum capere ait sponsa, mirificè gaudentem ornatu illo sponsalicio. Reuera enim læticia afficitur is qui Ecclesiam coniugem sibi fecit, redimtus illorum virtutibus qui in ea sunt eximij.

Symbolum Regiæ Christi coronæ propositæ, corona spinæ.

489 Fuit huius coronæ Regiæ egregium symbolum, corona spinæ qua Christus per tempus Passionis coronatus est. Quod optimè attigit S. Maximus serm. 2. de S. Cypriano, cum dixit, coronam Christi spinæam quantum in Iudæis fuit, coronam iniuriarum fuisse: reuera autem foisse Christo virtutum coronam, atque ad omnis gloriæ. Idem Isidori pelusioræ verbis aperto lib. 1. epist. 95. [Quandoquidem (inquit) execrationis illius qua terra post mandatum à nobis violatum multata est, reges spina erat; Dominus autem ut omnem in seipso morbum curaret, aduenit: Idcirco spinæa corona, ut victor, redimitus est. Quemadmodum scilicet clari ac celebres victores faciunt, qui hoc ipsum telum aut instrumentum, cuius ope victoriam consecuti sunt, in triumphum gestant. *Confidite*, (inquit,) *ego vici mundum*. Nam qui in humana natura fuit, nec tamen in humanis viribus fuit, veterem generi nostro pulchritudinem reddidit, ac maledicti & execrationis robur, in ipsa natura deleuit.]

Videtur profecisse ex Clemente Alexandria no 2. Pædagog. cap. 8. *sub finem*; vbi disputans contra Ethnicum usum tunc vigentem, corollas ex floribus imponendi capiti, non sine admissione superstitionis, ut docemur ex Tertulliano, toto lib. de corona militis; subdit Clemens videri Passioni Christi insultare Christianum, qui audiens Dominum esse spinis coronatum, sustineat habere caput floribus redimtum. Eam potè Christi coronam, (ait Clemens,) nos prophetice significasse, qui fuimus aliquo ndo infrugiferi, & circa Christum positi fuimus pèt Ecclesiam cuius ipse est caput. Esse etiam eam coronam typum fidei, & accessus ad verbum per sanguinem spinis cruentantibus elicum, ab iis qui malè & impronidè contrectauerunt. Itaque cum spinis Christum coronauit Iudæicus populus, tantum non docuit, nos Christo adiungendos, seque extorrem à gratia futurum. [Verbum sperauit afficere contumelia: & quem tanquam mæsticum crucifixit, tanquam regem coronauit. Qua propter in quem hominem non crediderunt, cum benignum Deum, Dominum agnoscent & iustum. Quem exacerbauerunt, ut se Dominum ostenderet, hoc de eo in altum sublato testati sunt, diademata iustitiæ ei supra omne nomen exaltatæ tribuentes, per spinam semper florentem. Hoc

diadema est inimicis qui insidiantur, his autem qui in Ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepserit ac muniit. Hæc corona, flos est eorum qui crediderunt in eum qui est glorificatus; cruciat autem & castigat eos qui non crediderunt. Porro autem hoc quoque signum est rei à Domino bene gestæ, cum ipse suo capite & principali parte corporis omnia mala nostra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipse enim ab offensionibus & peccatis, & eiusmodi spinis, nos propria passione liberasset, Diabolumque infirmasset & aboleuisset, ouans merito dixit; *ubi uisus est mors stimulus*. Atque nos quidem uias ex spinis colligimus, & flos ex rubis: illi autem confauciantur ac lantantur, ad quos manus extendit; nempe ad populum infidelum, & infragiferum.] En quomodo spinæ nostræ, Christum coronauerunt: & quod initio dicebamus, Christus gloria coronatus est morte pro nobis obita, & tot in se admissis dolorum & probrorum undique eum circumdantium & coronantium aculeis.

490 Non obscure Clementem expressit Lactantius 4. instit. cap. 26. Omnia enim Christi tormenta, mysterijs facta fuisse demonstrans, sic de corona scribit. [Corona spinea capiti eius imposita, id declarabat; fore, ut diuinam sibi plebem de nocentibus congregaret. Corona enim dicitur, circumstans in orbem populus. Nos autem qui ante cognitionem Dei fuimus spinæ; id est, iniusti, mali, & nocentes eramus, ignorantes quid esset bonum, & à iustitiæ notione, atque operibus alieni, omnia scelere ac libidine polluebamus. Electi ergo ex dumis & sentibus sanctum Dei caput ingimus; quia conuocati ab ipso, & circumfusi undique ad eum, magistro ac Doctore Deo assistimus, Regemque illum mundi, & omnium uiuentium Dominum coronamus.] Vide an non etiam Cyrillus Hierosol. catech. 13. indidem hæc hausit. [Factus est ludibrium illis Dominus, & illudicit Dominus: *viderunt me, & muerunt capita sua*: Figura tamen sit regni. Illudebant quidem; gessuſtebant tamen, induentes purpura: & postea crucifigunt. Milites coronam imposuerunt capiti eius. Quid enim refert etiamſi spineam? Omnis Rex à militibus appellatur: Oportebat & Iesum à militibus typicè crucifigi. Sicut ideo Scriptura in canticis dicit; *exite & uidete filia Hierusalem in corona qua coronauit ipsum mater eius*. Mysterium erat corona; solutio enim erat peccatorum, dissolutio autem maledictionis. Accepit sententiam Adam; *maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos adferet tibi*. Propterea Iesus accepit spinas, ut soluat hanc maledictionem; & ideo sepultus est in terra, ut maledicta terra, pro maledictione recipiat benedictionem.]

Pertinet ad eundem sensum, de Christo ad primam suam gloriam reuerso per crucem, quod subdit Clemens de Christo in Passione coronato spinis, ut impleteretur quod in descensu Dei ad Moſem per rubum contigerat. Quia enim Deus legislator, atque adeo antiqui populi Rex, in rubo spinoso proditus fuerat, [postquam Verbum legem ferre, & cum hominibus conuersari desinit, mysticè

rusus Dominus corona coronatur; hinc illuc unde descenderat abiens, veteris descensus, principum instaurans, ac de integro re-luti in summam redigens, ut quod primum per rubum Verbum uisum fuerat, per spinas rursus assumptum ostenderet; omnia esse unius potentie, cum sit unus, & Patris qui unus est, filius; principium & finis seculi.] Assumptum per spinas Verbum dicit, quia Christus ad gloriam Patris quoad notitiam nostram, reductus est per passionem; *recapitulans*, (ita enim vertendum fuit quod Inter-pres vertit in summam redigens;) Recapitulans inquam, id est iuxta phrasim Apostolo familiarem, reducens extrema ad initium, & faciens in fine temporum, aliquid perbellè respondens ei quod in antiquis temporibus fecerat; ut scilicet sicut iam olim legem daturus apparuerat in rubo, ita Christum anam legem proximè stabiliturus, & cum legis antiquæ abrogatione promulgaturus, spinis circumdatus appareret.

Altera Regia Christi corona.

491 Vnam Christi coronam regiam posuimus, enim tamen apud Zachariam cap. 6. numerentur plures. *Sumer, (ait Dominus Propheta,) aurum & argentum, & facies coronas, & pones in capite Iesu filij Ioseph Sacerdotis magni, & loqueris ad eum, dicens, hæc ait Dominus exercituum dicens, ecce uir, orientum men eius*. Postrema hæc uerba, aperte in Christum cadunt, ut S. Hieronymus ac Cyrillus, & ferè Christiani Doctores tradunt; annuitque Chaldaeus. Itaque de Christo quoque accipienda sunt quæ proximè antecedunt, eique in typo Iesu filij Ioseph sub-bantur apparari coronæ duæ. Planè enim dñs fabricari iussit esse, habet textus sacer; Nec sunt audiendi qui ob magnitudinem & pulchritudinem, coronam unam, numero multitudinis enuntiatam uoluerunt, ut alias non semel, cum res magna indicanda est, adhibetur numerus pluralis, etiamſi res sit unica. Ut cum Scriptura, Deum indicem maximum, vocat plurali uoce *Elohim* indicet. Et cum immanem bestiam uocat *behemoth* uoce plurali. Alj æquè repudiandi aiunt dictas coronas duas, eo modo quo *Aneid.* 1. Aneas inter alia regij cultûs argumenta, mittens uenicam coronam, dicitur misisse duplicem gemmis auroque coronam, id est cuius duplex erat contextus; gemmeus unus, alter aureus, sed utraque ita compactus, ut uenicam efficeret coronam; quamuis ob mixturam illam duplex dicatur. Hi inquam, ad infrequentem loquendi modum sine fundamento detorqueunt, quod de coronis pluribus fabricandis præscribitur. Iussit ergo sunt fieri in Christi ornamentum, coronæ plures; ex argento una, ex auro altera, in duplicis regis dignitatis symbolum. Est enim Christus & temporaliter, (sed supernaturali titulo,) & spiritaliter Rex. Sive est Rex, & Sacerdos summus, multo potiore gradu quàm eius typus Melchisedech, qui Rex simul & Sacerdos fuit. Ac Christus, non utcumque fuit Sacerdos, sed eminentissimè & regè; ita ut non mere administrantis sacra, uel Pontificatus vicarium obeuntis;

obstant, sed verè Regis sacerorum, & supremi institutoris noui cultus religiosi, partes sustinerit: Ideoque Cidarim, & coronam regiam sacerdotalem sibi deposcit, præter coronam regie eius potestati quæ ex obiecto temporalis est, respondentem, quam hic non consideramus quia de solo Christi regno Spirituali differimus.

Virgaque Regia Christi corona, Supra omnem comparationem.

492 Nihil ad hanc Christi coronam, cuiusque splendorem quarum cunque coronarum sæculi Gloria, utcumque hac in parte insanie-rit aliquando impotens luxuria. In triumpho Pompei, quem meritis Plinius lib. 37. c. 2. *triumphum luxurie* nominat, præter alia portentosa opulentia in eo transueta, ut alium gemmeum latum pedes tres, longum pedes quatuor, lectos tricliniarios aureos tres, lunam auream pondo triginta; vasa abacorum ex auro & gemmis nouem; montem autem cum ceruis & leonibus ac pomis omnis generis, murem ex margaritis; & alia planè monstro- sa exilationis variarum prouinciarum argu-menta, coronæ ex margaritis triginta tres vni- uersi pretij sunt productæ. Vario lapidum di- stinctas igne coronas, celebrat Claudian. lib. 2. de laudibus Sicilic. Apud Athenium lib. 5. corona Ptolomæo posita, ex auri magna mole conflata; vna item aurea corona cubitorum sexdecim, alia bicubitalis altitudinis, referun- tur. Nullæ huiusmodi coronæ, ad pretium co- ronæ Christi quantauis capidine interposita accedunt, quod bene expendit Paschalius lib. 10. de coron. c. 12. Imo si bene pensentur, con- stabit quàm rectè olim, coronæ Regum dictæ sint *Martyria*, referente Procopio in lib. 4. Reg. ad c. 11.

Tantum satagendum est vnicuique nostrum, ut simus corona Christi idonea. Quod opti- mè monet his verbis Nyssen lib. de perfec- ta Christiani forma. [Paulus dicit quoniam *mutasti eum paulo minus ab Angelis propter Cruciatum mortis*. Maiores enim nostros, in spinæ naturam ob peccatum conuersos, sibi ip- se ex mortis dispositione coronam fecit; & spi- nam in honorem & gloriam faciendo commu- tauit. Quo circa cum semel mundi peccatum sustulerit, & capiti coronam de spinis acce- perit, ut ex honore & gloria coronam conte- xeret, non paruum periculum est, ne aliquo modo, propter improbam vitam tribuli esse & spinæ deprehendatur. Atque ita in media, Do- mini corona quæ per communionem corporis eius sit, inserti, vocem illam iustam omnino exaudiamus; *Auice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem*? Quomodo te cum esles spina, inter eos qui ad coronam meam ex honore & gloria conficiendam apti sunt, contexuisti? Quæ conuentio Christo ad Belial? Quæ pars fidei cum infidelis? Quæ societas lu- ci ad tenebras? Ne quando igitur vita nostra contra nos eiusmodi verbis compelletur, omni studio nobis in eam curant esse incumbendum, ut spinosa omnia, tum facta, tum dicta, tum cogitata, ex omni nostra vita conuulsa proi- ciamus, ut puta innocentique viuendi ratione, honor & gloria efficiamur, atque vniuersi ca-

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

put nobismet ipsis uti re pretiosa coronæ mus.]

Crux Regis Christi Sceptrum; Eius Typi, virga Iosephi, Aaronis.

493 Sceptum Christi Regis, Psal. 44. dici- tur *virga æquatis & directionis*, hebræa phrasi; Idest *virga recta*, quia iustissime semper & re- cte iustissime exierit. Psal. 2. dicitur *virga ferrea*, quia est inflexibilis & præferrata ut solent esse pastoribus, quibus pedum præferratum vtili est, cum ad ouium aduersus feras tutelam, tum ad pedi diuturnitatem, & facili inflexionem, cum eo est vtendum. Non enim virga ferrea Messie Regis, intelligenda est quæ premat & grauet subditos, ut infra monstrabimus tractan- tes pacem & felicitatem regni Christi: Sed à metalli illius firmitate, dictum est Sceptum ferreum, quod firmum est inflexibiliter rectum, ac sanctum. Nisi *virgam ferream* dictam veli- mus, per comparationem ad hostes, respectu quorum est *virga virtutis*, ut Psal. 109. habetur, Virga namque Christi, virgam humero popu- li Dei incumbentem, & iugum oneris eius, & septum exactoris eius, superauit, sicut in die Madiam, ut prænuñciauit Isaias cap. 9.

Hoc Regis nostri Sceptum esse Ecclesiam, ait Petrus Damiani lib. 1. Epist. 20. Propriè tamen non aliud esse videtur, quàm principatus super humerum eius, ab eodem Isaya celebratus: idest iudice Chrysofomo in Psal. 109.) Crux, cuius cornua in manibus Christi. Et esse cornua si- gnum regie potentie, & symbolum Sceptro ge- nuinum demonstrat Paschalius lib. 10. de coronis c. 4. & 5. fauèrque modus loquendi scriptura- rum, toties cornu regum memorantium. Et quia cornu Ecclesiæ, Michæ 4. vocatur *cornu ferreum*, facile est quod de virga ferrea Regis Christi dicitur Psal. 2. ad Sceptum eius refer- re; quod ferreum dicitur, non ad imperij rigi- ditatem signandam, sed ad inflexibilitatem à recto, vel ad firmitatem perpetuam: aut allusio- ne facta ad sceptra regum antiquorum quæ erant virgæ præferratæ siue hastæ, ut propterea apud Iustinum lib. 43. iuxta simulacra Deorum, hastæ tanquam eorum sceptra positæ referan- tur. Sed de ferrea Christi virga, adhuc inferius cap. 5.

Præsignabat hanc Christi virgam seu scep- trum, virga illa quam à Iosepho tanquam Egip- ti Domino, & vniuersali Protege gestatam do- cemur ab Apostolo Hebræorum 11. qui fidem Iacobi extollens, ait, bonum senem ductu fidei adueniente ad ipsum agrum Iosepho filio, ado- rasse fastigium virgæ eius. Vbi Apostolus ex- pressit quod septuaginta c. 47. genes dixerunt *et adorauit Ioseph Deum, conuersus ad lectuli caput*. Abest dissonantia à gemina interpretatione, Iudicio Ecclesiæ probata, & grauium multorum Scripto- rum tam Latinorum, quam Græcorum suffragiis comprobata, si virgam illam quam conuersus Iacob adorauit accipiamus de sceptro Christi Dei nostri; quem in carne venturam & regna- turum in orbe vniuerso Iacob fide prænuñit. Quæ non est mea interpretatio; vel diuinatio, Nam quæ alia fides in ea virgæ Iosephi

Ff 2. ratione

ratione, celebrari ab Apostolo potuit. Indeque suffi ienter videtur refelli Athanasius qui auctor est quæstionum ad Anthiochum in 38. cum ait, Iacobum non adorasse virgam, sed Iosephum qui eam manu renebat. At quæ patri causa adorandi ex fide filium, & plusquam civili veneratione, magistratui debita etiam à patre? Itaque rectè Macharius Chrysoccephalus orat, de exaltatione sanctæ Crucis, post multa de vero Israël pasto per Christum in vniuersali orbis fame, ita concludit. [Verum senior ille Israël futura prospiciendi facultate præditus, totius noui huius & diuini Israël exemplar fuit. Qua de causa inclinat us quoque adorauit fastigium virgæ eius, prænunciens eam, quæ in toto mundi ambitu instruit venerandæ crucis adorationem. Hanc enim prædelineabat virga: vnde Prophetica illa vox ad Deum. *Liberasti virga hereditatem tuam; Et virga directionis, virga regni tui.*] Latè in hanc rem Leo Caltrius in cap. 11. Eliaæ.

494. Non minùs luculentus eiusdem virgæ seu sceptri Christi Domini typus, videri debet virga Aaronis. Nam quandoquidem regnum Christi de quo agimus, & regnum spirituale in Ecclesia, non immerito sceptrum sacerdotale Aaronis, adiungimus typis sceptri regij summi Regis Spiritualis, ac Pontificis supremi Christi Domini, Id autem visus est innuere Prudentius & Psicomachia ad finem, cum sceptrum sapientiæ Dei quæ Christus est, sic describit.

*In manibus Domina sceptrum non arte
polium,
Sed lignum viuum est, viridi quod stirpe
recipim*

*Quamuis nullus aliat terreni cespitis humor,
Fronde tamen viuet incolumi, tum sanguine
tinctis*

*Intertexta rosis candentia lilia miscet,
Nescia marcenti florem subnitere collo.
Huius forma fuit sceptri gestamen Aaron,
Floriferum, sicco quod germina cortice
rudenti,*

*Explicuit tenerum spe pubescente decorem,
Inque nouos subito viruit virga arida fatuus.*

Ea igitur virga Aaronis, cum substantiæ & compositionis Christi Domini adumbratio fuit, de qua alibi iam actum; tum præferimus sceptri ac regni Christi in vniuersam Ecclesiam per crucem. Quod aperio illustrissimis in hanc rem verbis Prosperi lib. de promiss. parte 2. cap. 10. [Quod florescens virga Aaron produxit nubes, nostrum hæc Christum Dominum indicant Sacerdotem; de quo dicit Eliaas; *Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Ita nuce verò mundum, Ecclesiamque in mundo ostendi, qui pie quærit, intelligit. Ex duabus quippè partibus coniunctis tanquam intra cameram cæli, & spatia terræ velut quatuor partes orbis, intrinsecus cum populis continentur. Tenuè quoddam corium habens in medio sui, vt maria diffusa per partes. Ecclesiæ quoque per mysteria hæc in ea sunt, duorum veteris & noui testamentorum opera secretis, quatuor cornua crucis, quibus verbis redimitur, & aquam

baptismi in medio sui habens, qua vitæ semper fructificans florescit, huius pontis atbor celsa petens, opacis ramis aspersa, petenues mollesque furculos aut singulas in vitæ, aut binas in duobus præcepitis, aut ternas in Trinitatis numero, quatuorue conexas in quatuor Euangelis, gemmæ cum in modum producentis, sui artificio pulchritudinem operaque mira declarat.]

*Virgam Moysi qui aliò flexerim, &
quomodo.*

495. Quod si Aaronis Sacerdotale sceptrum, expressit sceptrum Christi, eo crucem; non minùs peripicue virga Moysi, eius potestas veluti regia erat, idem regem Christi sceptrum exhibuit. Graues quidem Patres, ea virga aliud sceptrum designari existimant, vt Augustinus fragmento 2. populam Dei tunc obiectum mox resumptum. Alij communius, ea virga ipsam Christi humanitatem significatam voluerunt. quæ tanquam sceptrum fuerit, quod diuina Verbi persona tenuerit, ita pulchre Gregorius Nyssenus lib. de vita Moysi, agens de virgæ Moysi mutatione, li. 8. Ambrosius serm. 3. in Psalm. 118. ad vñam secundum. Plenius S. Cyrillus lib. de incarnatione. Vnigeniti cap. 14. Relata enim ex cap. 3. Exodi historia virga Moysi quæ in terram proiecta, versa est in colubum; & mox per extremam caudam apprehensa, resumpta formam virgæ, sic scribit. [Animaduerte in his, naturâ in & veritate filium Dei, tanquam si quædam virga sit Patris. Virga autem indiget est regni. In filio enim habet omnium potestatem. Denique etiam diuinum David, *Tuus tuus, (inquit), Deus in seculum seculi.* & virga aequitatis, virga regni tui. Sed eam proiecit in terram, id est corpore terreno circumdedit, siue per humanitatem misit in terram. Tunc enim in similitudinem factus est serpentis, malignorum hominum scilicet. Malignitatis autem signum est serpens. Quod autem verum sit, hinc scribitur. Ipse enim Dominus noster Iesus Christus, in imaginem & figuram dispensationis actæ cum carne, pro serpente accipitur: eo quæ in erexit Moyses. *Et sicut, (inquit) Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnes qui credunt in ipsum non periant, sed habeant vitam æternam.* Quemadmodum enim serpens factus ex are, salutaris erat periculis; ita causa (sanabatur enim in eum respicientes;) eodem modo etiam Dominus noster Iesus Christus, eis qui eum vident, iuxta in similitudine malignorum, eo quod factus sit homo, non ignorant tamen quod Deus sit viuificus; causa est vitæ, & dicit posse animæ venenosa vitare, id est contrarias potestates. Id quoque huius rei figura sit, quod Moysi virga altas deuoraret, quas in terram proiecerant. Igitur virga quæ videm, in terram proiecta est, non tamen serpens remansit; resumpta autem fuit quod erat; nam licet facta sit, (vt ante dixi,) in similitudine nostre Patris virgæ, id est Filius, per quem habet omnium potestatem; hac tamen impleta dispensatione, reuolauit in cælum, & fuit iterum tanquam in manu Patris, virga æquitatis ac regni.

regni: Sed & enim ad dextram genitoris sui propria maiestate, sedes altissimas obtinens, & cum carne.

496 Similiter Eucherius hom. 3. de Paschate, post multa de tyrannide Saranæ præmissa, subdit. [Hunc Christus non in sua dignitate, sed in nostra carne superavit: id est ut etiam à nobis eum superari possit monstraret. Hunc inquam per sanctos suos Christus interfecit. Et forte hic est ille in lege serpens, quem Beati Moysi virga in serpentem versa consumpsit. Quo genere iam tunc evidenter ostendit per virgam, id est Christus Domini regiam potestatem, conterendum esse mortis auctorem. Moysenque contra maleficos decertante, modò conuerterebatur virga in serpentem, modò serpens in virgam reuerterebatur. Quid hoc est? In serpente, personam maledicti hominis, qui crucifigendus maledicatur agnosce: in virga, sceptrum regie dignitatis intellige. Quid est virga in serpentem? Id est, Deus in hominem commutatus. Quid est serpens in virgam? Id est, homo in Deum receptus. Ac si in homine est exinanita diuinitas, ut in Deo glorificaretur humanitas.

Tandem Theophanes Ceramæus, oratione de exaltat. S. Crucis proposita eadem virgæ Moysi in serpentem transformatæ narratione, subdit. [Intuere igitur hoc loco, eum qui ex Deo secundum naturam verè filius est, velut quandam Petris virgam esse: Regni verò & potestatis signum virga. Hinc & David; *virga directionis virga regni tui*. At quando illam per naturæ humanæ assumptionem abiecit, & terreno corpore circumdedit, tunc similitudinem iniquitatum nostrarum gessit; iniquitatis enim & malitiæ signum serpens: Et quemadmodum virga Moysi in colubrum versa, magicas Ægyptiorum Magorum virgas deuorauit; deinde in manus recepta, facta est id quod antea fuerat: Ita etiam Dei & Patris virga, hoc est Filius, per quem omnia regit & gubernat; licet similitudinem nostram gessit, ut serpentes illos, qui sub intelligentiam cadunt, exterminaret, nè amplius Dii gentium sint Dæmonia; artamen peractis omnibus quæ peragenda erant, in cælum reuertit, factusque est iterum tanquam in manu Patris virga directionis & regni, in dextera Genitoris etiam carne indutus sedens.]

497 Hæc est verè virga vigilans, Ieremias monstrata, vnâ cum lebere, seu olla succensa. Quo duplici symbolo, omnium fors mortalium exhibita est, iuxta S. Augustinum serm. 90. de Temp. peccatorum enim portio est cum Sarana, cui leberis succensæ figura optime respondet. At pars iustorum in Sacramento nucis, id est nucæ virgæ, arcensis sonnum si capiti supponatur, ut auctores sunt S. Cyrillus atque Procopius in cap. 11. Esaiæ. Nihil autem æquè adducit infomniam, & torporem excutit, quàm attentæ consideratio speculationis astantis desuper, & nos diebus omnibus à luce prima in vespertinum prospicientis, deque omnibus nostris dictis & factis iudicatur pro potestate, in tempore opportuno. Potest tamen etiam virga vigilans, Prophetæ inter Ægyptios versato, proposita esse ad exhibendum Christum Deum, ex vfu Ægyptiorum quem S. Cyril-

lus lib. 9. in Iulianum tulisse ait, ut Deum describerent specie sceptri, seu virgæ oculatæ, atque adeo vigilantis; eo consilio ut proderent Dei obtutum per omnia peruadentem, regiamque diuinitatem ac potestatem in omnia, (cuius potestatis virga est symbolum familiare;) itemque constantem & nullo pacto labefactibilem diuinæ naturæ in bonis suis perseverantiam.

Quod varias Scripturas, & typos diuinæ huius virgæ, sub vno conspectu proponit idem S. Cyrillus, ad illud Esaiæ 11. *egredietur virga de radice Jesse*; iuuat cum in hac meth. audire. Sic habet. [Virgam nominauit Christum, ex radice Iesse iuxta carnem, & præterea etiam florem, & per virgam, eum regiam dignitatem habere, oblique subindicari videtur. Nam tessera, & signum regni, virga. Hinc diuinus David ipsi filio dicit; *Thronus tuus Deus in seculum seculi, virga rectitudinis virga regni tui*. Quin est aliter virga dici potest, quoniam habet omnia, & ut bene illis sit continet ac conseruat, & quod infirmum est, facit consistere: vel etiam quod humana natura sit præditus, quæ tantum non conquassata est; & ærumnis & afflictionibus obruta, & quodammodò inebriata. Cantat igitur Beatus David, communi omnium persona sibi imposita: *virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Confirmat enim iustos Deus, quem admodum Scriptum est: & vocatus est voce Prophetarum, *baculus gloriosus, virga magnificientia*. Virga etiam aliter, quia bonus pastor est, animam suam ponens pro ouibus. Dictum est igitur ei à quopiam Sanctorum Prophetarum; *Pasce populum tuum in virga, tribum tuam, oves hereditatis tuæ*. Sin autem cui videtur, quia iudex est, & reddit singulis pro ratione operum suorum, idcirco eum & meritisimò nominari virgam, ritè intelligit. Nam dictum est ei Israele in illis debacchante, & impotenter ad inobedientiam prolapsa; *Pasces eos in virga ferrea, & ut vasa figuli comminues eos*. Sic nobis illum Sapientissimi Moysi lex designat. Assumitur enim in typum Christi, etiam virga Aaronis quæ floruit, & in sancta Sanctorum introducta est. Effluerunt enim iuglandes. Quid autem causæ sit, & quæ vimbrarum sententia, dicendum est. Quidam enim physiologias, rationesque naturales attingunt, & affirmant virgam ex iuglandibus si capiti alicuius ad ponatur, vigilantiam naturaliter efficere. Itaque cum Christus, sicuti dicit Beatus Paulus, gratia & beneficio Dei pro omnibus mortem gustaturus esset, & paulisper veluti niestans, tanquam ex somno excitatus esset, iterum & morte conculcata diuinitus reuixisset, hinc virgæ iuglandium comparatur. Hac diuina & intelligibili virga, Moyses operatus est miracula, dum Israël servitute Ægyptiaca eximit, ideoque eam virgam Dei nominauit. Erat quippe ei virga virtutis.

Germanior Virga Moysi accommodatio, ad crucem, Regis Christi sceptrum.

498 Hæc à prædictis Patribus, de symbolo Mosaiæ virgæ, luculenter ac splendide dici non inficit. Sed malo aliorum sententiæ

ff 3 huic

huic loco insistere, qui virgam pro sceptro usurpantes. Moyses virgam imaginem fuisse sceptri Christi Regis Ecclesiae asseruerunt; quos inter Seuerianus Episcopus Gaborum S. Chrysostomi aequalis, ac emulus, adductus è Damasceno orat. 3. de Imaginibus *sub finem*, obseruauit virga Moyses & Crucis similitudinem in petra percussione iterata. Sic enim scribit [Percussit petram Moyses, semel ac bis. Quamobrem semel & bis: si certa fide obsecutus fuisset potentiae Dei, quid opus fuerat secunda plaga? Quod si absque Dei virtute ferit lapidem, non secunda percussio quicquam potuisset, non decima, ac ne centesima quidem possit fecunditatem inducere naturae sterili. Sanè quidem si opus hoc Dei simplex fuisset, nec mysterium subindicasset sanctae crucis, abunde fuisset semel tangere; suffecisset solus annutus, sat fuisset vel verbum. Ceterum hoc pacto res gesta est, ut praesignaret imaginem Crucis. *Percussit Moyses semel & bis*, ait: non habitum ipsum, sed describens ipsam crucis formam: ut & reuerentiam exhiberet symbolo Crucis, ipsa quoque inanimis natura.]

Signatissimè quoque Macarius Crisostophalus orat. de Exalt. Crucis tomo 2. Grece-ri praemissis multis de petra mystica à Mose percussa, quam docet fuisse Christum, subdit de virga [At virga, Crux adumbratur; quam confectens, in latere vulneratus est, poculumque salutis miscuit credentibus; Quod praedicens Isaias clamabat: *Scindetur petra, & fluat aqua, & bibet populus meus*, dicit Dominus. Petra igitur Christus, ob causas dictas, & est & appellatur. Virga verò Crux, qua & initio vocati sumus, & perpetuò pascimur, & est & nominatur. Nam per Crucem omnibus beneficia sua impertit Saluator. Cuius mysterij gratiam vetus historia typicè explanans; ait; *Percussit Moyses petram semel & iterum*; ne sola materia, sed & forma, Crucem describeret. Si enim virtute Dei, Copia illa aqua tam grandi miraculo producebatur; quid opus erat altero ictu? At cum virtus Crucis efformanda esset; ea de causa semel & iterum percussit; non quidem eadem figura ictu illato; Sed in speciem Crucis, primo ictu directè librato; secundo oblique & transuersum. Quod signum petra conspicata, regiamque imaginem sibi impendere contuita; ea quae supra suam naturam erant, praestitit; & quae habebat, praebuit. Quocirca David quoque creaturam quasi examinans; quid est tibi, (inquit,) mare, quod fugisti, & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? Quid accidit vobis? qui vidistis? Qualem vim conspexistis? Qua de causa montes exultant sicut arietes, & colles sicut agni ovinum? Responder Creatura his verbis, à facie Domini, ab apparitione Dei Iacob, qui conuertit petrem in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Faciem Domini, virgam nominat; quia & sceptri & regni eius qui crucifixus est, imaginem ferebat. Non enim solum ineffabilis oeconomiae, sed & inenarrabilis virtutis opus Crux est, quae contraria per contraria restituit; & per passionem impatibilitatem concessit; perque mortem, immortalitatem donauit. Idcirco *virga virtutis* dicitur, quia de Daemonum cohorte triumphum egit. Vocatur etiam *virga directionis*, quia orbem ter-

rarum ad interitus praecipitium ruentem, reparaui.

499. Consonat S. Augustinus sermone 53. de temp. verbis illis. [Dixit ad Moysen Dominus, tolle virgam, & percutie petram, ut educat populo aquam. Ecce est petra, & habet aquam. Sed haec petra nisi percussa fuerit, aquas omnino non habet; percussa verò, fontes producit & flumina, sicut in euangelio legimus, qui credit in me flumina, de ventre eius fluent aqua viva. Percussus enim Christus in Cruce, noui testamenti fontes eduxit. Necessè enim erat, ut ille percuteretur. Nisi enim ille percussus fuisset, & de sacro eius latere sanguis & aqua manasset, vniuersus mundus sitim verbi Dei patiens interisset. Percussit ergo Moyses, virga bis silicem. Quid est hoc fratres. Nec hoc puto esse sine mysterio. Quid est hoc quod non semel, sed bis, virga percussa est petra? Idèd secunda vice petra percutitur, quia duo ligna in crucis patibulo eriguntur; quia in vno ligno sacras manus expandit, in alio verò, à capite vique ad pedes, immaculatum corpus extendit.] Eadem habet q. 35. in Numeros. Et addit sermone 101. de temp. quod hoc Moyses sceptrum esset Crucis Christi praesignificatum, per quam omnia in regno spiritali Ecclesiae gerenda erant; nihil à Mose absque virga perfectum: locus est Pulcherimus. [Nullum Moyses signum, sine ligni Sacramento peregit. Ut enim signa & prodigia in Aegypto faceret, virgam accepit à Domino, & ad signa quaeque diuinitus audebat & dicebatur ei; *Eleva virgam tuam*. Non virgae Deus virgae auxilio indigebat, sed erigebatur, ut scire possimus quantum esset illud fuit ligni mysterium, cuius fuerat umbra figuratum, virgae illius Sacramentum. Fortè si rubrum mare diuidendum est, iubetur Moyses eleuare virgam, & mare cognoscens ventum lignaturam, mox iter populo pandit insecutum. Si ad aquam amaram venit, nisi lignum in se suscepit, non dulcescit. Quae res erat indicio, amaritudinem gentium per lignum Crucis in usum dulcedinis quandoque esse vertendam. Si autem non habet aquam populus unde bibat, petra ligno percutitur, & dat per gratiam quod non habuerat per naturam. Si Amaiech saeuus hostis occurrat, Iesus, filius Nane, virgam tenere manu videtur & Moyses brachia sua in modum Crucis extendere, ac sic per figuram Crucis, vincitur insuperabilis inimicus.]

Habet ferè haec & alia permulta in hanc rem Theophanes Ceramæus Orat. de Exalt. S. Crucis. Sed illud singulare, quod percussione quoque maris ad populi tractum, factam esse ait in crucis modum & què ac de petra percussione diximus. [Quid verò (inquit,) transitus per mare rubrum, & gentium illa per virgam percussio aqua, recta quidem in diuisione vndarum, obliqua autem & transuersa in reductione & restitutione aquae, an non perspicue manifestabat Crucem & baptismum, per quae Israeliticus populus conseruatur, & Aegyptius peccatorum exercitus suffocatur.]

Est itaque Crux, sceptrum Christi Regis, aptissimè in virga & Aaronis & Moyses adumbratum. Quis cum hoc sceptro, au-

rea, gemmea, aut ex alia quacunque texti materia fabricata sceptrum componatur. Recenset varia apud varios sceptrum pretiosa, Alex. Neapol. l. 1. genial. c. 28. *sub finem*, ubi Tiraquellus, ex multis antiquis omnia illustrat. Passim tamen non nisi lignea sceptrum legimus, quæ postea artificis manus arte decoro incluit ut habetur 12. *Æneid.* Itaque primum quidem hasta pura, id est nullo munita ferro, cui nomen *Caris*, aut *guiris*; unde *Quirinus*, & *Quirites*, sceptrum fuit. Ex oleastro eam virgam fuisse contendit Palschalius lib. 6. de coronis c. 19. Indorum Regum sceptrum ex Ebano, quorundam ut Tarquinij, Eburnea fuisse constat: Sed nihil hæc omnia ad pretiositatem sceptri Christi.

Thronus Regis Christi Domini, Ecclesiæ.

500 Pars quoque regij cultus in quo hætenus versamur, est thronus ac sedes regia. Eam Christo regi splendidissimam assignat David Psal. 88. Cum illis eam componens, quæ sunt omnium illustrissima. *Thronus eius* (inquit) *sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Vides splendorem throni Christi, illis adumbratum imaginibus, quæ sunt apud nos micantissima. Nam quid lucidius sole, ut habet Ecclesiasticus c. 17. additque epa. 43. *altitudinis firmamentum pulchritudo eius, species Cæli in visione gloriæ, sol in aspectu, annuncians in exitu, vas admirabile opus excelsi: magnus Dominus qui fecit illum.* Constat omnem hic pulchritudinem, cum solis venustate collatam, planè evanescere. Legelis Iulianum tota oratione 4. Et de solis regno ubi speciem & pulchritudinem suam, latè differentem Paschalium lib. 6. de coronis c. 14. 15 & 16. Luna similiter pulcherrima est, *crecens mirabiliter in consumatione, vas æstivum in excelsu, in firmamento cæli resplendens gloriæ,* ait Siracides c. illo 43. & pulcherrima præsertim est Luna perfecta, qualis scilicet est, cum tota exipit solis radios, & undecumque collucet; aut qualis erit in æternum cum lux solis erit septemplex. Lux autem lunæ, qualis nunc est solis. Tandem pulcherrima & speciosissima est Iris, seu arcus, quem à divina deputatione ad significationem nunquam perendi generalis aquarum eluvionis orbis, testem fidelem appellat David. *Vide arcum.* (ait suprà Iesus Sirach) *& benedic eum qui fecit illum; valde speciosus est in splendore suo: Gyranis calum in circuitu gloriæ suæ; manus excelsi apparuerunt illum.* His creatæ pulchritudinis speciminibus, thronum Christi, per Psalterem, compositum voluit Spiritus S. ut de summa speciositate throni tanti Regis, constaret nobis quomodo poterat, per signa exquisitissimæ pulchritudinis nobis familiaria. Omnes quippe creatæ pulchritudines, ad Solis, Lunæ perfectæ, & Iris pulchritudinem indignæ meritò videantur pulchritudinis nomine. Si igitur Christi thronus, eas pulchritudines refert, nec unam quampiam earum, sed omnes simul, & quidem cum excelsu tanto quantum cogitare hic non possumus; immensam esse eius pulchritudinem fatendum est.

Quis sit hic thronus Christi Regis, tametsi variè varia proferte videntur, reipsa tamen non dissentiant. Siue enim thronum Christi esse dicas, sanctam Ecclesiam; quod tradunt multi; siue animam quancumque ex Ecclesiæ corpore, sanctam & piam, iuxta illud, *anima iusti sedes est sapientiæ*, siue Deiparam, quæ speciali iure thronus Dei à plerisque Patribus nominatur; & in scripturis quoque insinuat: quodcumque inquam horum, pro Christi throno statuas, eodem propè recidit; Nam Ecclesia aliud nihil est, quàm fidelium multitudo, cuius pia qualibet anima est membrum vivum, & inter animas piæ eminet singularissimo modo Deipara. Quare meritò omnibus prædictis accommodatur prærogativa throni Christi. Singula sunt breuiter percurrenda.

501 Ecclesiam esse thronum Christi, & sedem eius regiam, de qua David Psal. illo 88. tam splendide & magnificè pronuntiavit, confirmat ibi Genebrardus ex Athanasio, ad calcem sermonis de Deipara, & ex Epiphany haresi 29. quibus alios addere possumus. S. Augustinus 13. contra Faustum c. item 13. sedem gloriæ exaltatam, siue solium altitudinis gloriæ, cuius meminit Hieremias c. 17. interpretatur Ecclesiam. Id quod etiam habet Clemens Romanus 6. const. c. 5. Præclare Rupertus in c. 4. Apocal. illud, *& ecce sedes posita erat in cælo*, interpretatur de Ecclesia, eique accommodat locum ex Psal. 92. [Aperto ostio (inquit) sedes posita conspiciatur in cælo, qua passo Christo, regnum Dei positum, siue dispositum est, ut sedeat Deus in illo, princeps huius mundi foras misso. Hæc namque sedes, est Ecclesia, sedes ex tunc parata, in qua Deus sedet & regnat. Unde Psalmista cum dixisset, *Dominus regnavit, decorem induit, induit est Dominus fortitudinem, & præcinxit se;* Continuo subiunxit: *Parata sedes tua ex tunc à seculo tu es.* Vbi enim induit Dominus decorem & fortitudinem, regnavit, id est Virgineam allumens carnem, & mortem resurgendo vincens, ut regnaret super nos, ipse iustitia & vita nostra, regnum destruxit peccati & mortis, ex tunc sedes eius parata, ex tunc sedes, id est Ecclesia, in cælo posita est. Quomodo posita in cælo? Translata videlicet de inferno Patriarcharum & Prophetarum Ecclesia, electorumque omnium quicumque fuerunt à iusto Abel usque ad ultimum qui tunc migravit à seculo, collocata erat in cælo, fruebatur paradiso] Idem ibi tradunt, & Ecclesiam thronum Christi esse agnoscunt, Beda, Ioachim Abbas, & alij: sed accuratè Alcazarius ad c. illud 4. versu. 2. Notatione 2. Cum throno Salomonis per pulchritudinem Ecclesiam confert. Philippus Abbas tom. 2. moralit. in Cantica.

Iusti singuli, throni Christi, præsertim Apostoli, & maxime Deipara.

502 Iam verò animam cuiusvis iusti, thronum Christi esse, tradit ad locum citatum Psalms 88. S. Augustinus verbis illis. [Sedes eius in quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes eius & membra eius, quia etiam membra nostra, sedes sunt capitulis nostris. Videte quemadmodum cætera omnia membra nostra caput portant; caput autem ipsum super se non portat aliquid, sed

fed ipsum portatur à cæteris membris nostris: quasi totum corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo eius, omnes in quibus regnat Deus.] Et pſchre in Pſalm. 121. tractans illud *ſederunt ſedes in iudicio*, quæ verba ſic gloſſat. [Mirum ænigma, mira quæſtio, ſi non intelligatur. Sedes dicit, quos Græci thronos appellant. Thronos Græci ſellas dicunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres mei, non eſt mirum, ſi ſedeant homines in ſedibus, in ſellis; ut autem ipſæ ſedes ſedeant, quomodo poſſumus intelligere? Tanquam ſi dicat aliquis, *ſedeant hęc Cathedra*, aut *ſedeant hęc ſella*. In ſella ſedetur, in ſedibus ſedetur, in Cathedris ſedetur, non ipſæ ſedes ſedent. Quid eſt ergo hoc, *quoniam ibi ſederunt ſedes in iudicio*? Certè ſoleris audire Deo dicente, *cælum mihi thronus eſt, terra autem ſcæbellum pedum meorum*. Latine autem totum ſic dicitur, *Cælum mihi ſedes eſt*. Qui ſunt iſti niſi iuſti? Qui ſunt cæli, niſi iuſti? Qui cælum, ipſi cæli, quia quæ Eccleſia, ipſæ Eccleſiæ; ſic ſunt multæ, ut vna ſit. Sic ergo, & iuſti. Ita ſunt iuſti cælum, ut cæli ſint. In ipſis autem ſeder Deus, & de ipſis iudicat Deus. Et non ſine cauſa dictum eſt, *cæli enarrant gloriã Dei*. Apoſtoli enim facti ſunt cælum. Vnde facti ſunt cælum? Quia iuſtificati. Quomodo peccator factus eſt terra, cui dictum eſt, *terra es & in terram ibis*; ſic iuſtificati, facti ſunt cælum. Portauerunt Deum, & de ipſis Deus conſuebat miracula, tonabat terrores, pluebat conſolationes. Erant ergo illi cælum, & enarrabant gloriã Dei. Nam ut noueritis ipſos dictos cælum, ibi ait in ipſo Pſalmo; *In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum*. Quæris quorum, & inuenies cælorum. Si ergo cælum ſedes Dei, ipſi ſunt thronus Dei: dictum eſt alio loco. *Anima iuſti thronus ſapientiæ*. Magna res, dicta eſt, thronus ſapientiæ anima iuſti; id eſt in anima iuſti ſeder ſapientiã, tanquam in ſella ſua, tanquam in throno ſuo, & inde iudicat quidquid iudicat.] Liqueat, ſapientiã Dei, & Deum iudicantem, cuius thronum iuſtus ſtatuit Auguſtinus, non alium eſſe quàm Chriſtum, cui Pater omne iudicium dedit; ſequè de Chriſti ſedibus accipere quæ dixerat, ipſemet Auguſtinus tradit paulò poſt. Inſigniter idipſum proſecutus eſt Macarius hom. 6. *ſub finem*, & S. Bernardus ſermone 27. in Cant. Et ex plerisque alijs, plenè Spinellus in opere de Throno Dei cap. 1. num. 6.

Quod ſi & iuſti quique, & ſpecialiter Apoſtoli, ut ex Auguſtino audiſti, merito dicuntur throni Chriſti, non eſt dubium quin ſpecialiſſimo iure Regina iuſtorum Deipara, thronus Chriſti nuncupetur. Tradit hoc diſſertè Petrus Bleſenſis ſerm. 1. de Aſſumpt. Optimè omnino Guerrius ſer. 1. de Aſſumpt. in fine, & Petrus Damiani ſerm. 1. de Natuit. Deip. & Giſelbertus cap. 16. Altercat, componentes Beatam Virginem Reſpectu Chriſti noui Salomonis, cum eximio illo throno quem Salomon fabricauit ex ebore, & auro conueſtiuit, tamque multipliciter exornauit, ut ſubdat Scriptor ſacer, *non eſſe factum tale opus in vniuerſis regnis*. Minutim partes & ornamenta ſingula throni illius regni, adeò

ſuſpiciendi, ad dotes & ornamenta Dei paræ accommodat Damiani. Alias Scripturas in quibus Deipara thronus Chriſti ſit dicit, proſert Hægo Cardinalis in illud Pſal. 88. *Sedes eius ſicut Sol*. Ut illud ex cap. 44. Ezechielis, *Princeps iſe ſedebit in ea*. Similiter S. Bonaventura in ſpeculo Virginis cap. 3. Virginis Mariæ aptat illud iſaie 16. *Preparabitur in miſericordia ſolium*, (agno dominatori tertri); & *ſedebit ſuper illud*. Latè quoque Philippius Graueus in Pſalm. 88. ſerm. 199. exponit de Deipara verſum illum *ſedes eius ſicut Sol*, & et accommodat quæ de throno Salomonis habet Scriptura. Tantem ipſi quoque Reſtini apud Galatium lib. 7. cap. 18. de Virgine Meſſiæ parente, dictum voluit. Hieron. 17. *Solum altitudo gloriæ à principio, locus ſanctificationis noſtra*. Et illud ex cap. 1. Ezechielis, *ſuper firmamentum quod erat in capiti eorum, aſpectus lapidis ſaphiri, ſimilans throni, & ſuper ſimilitudinem throni, quaſi aſpectus hominis ſedentis*. In hac denominatione vendicanda Deiparæ immenſus eſt Spinellus lib. de Throno Dei cap. 2.

Splendidi ſimi quilibet Throni, niſi ad Thronos Chriſti propoſitis.

503 Quemcumque ex his Chriſti throni ſpectare placeat, ridenda proſectò videbitur, aurearum quarumcumque, aut argentearum, vel eburnearum ſedium magnificentiſſimarum, pretioſitas aut elegantia de auro Perſarum Regum throno, videndus Britanni lib. 1. de regno Perſarum. Alexandriteum alium augeum mirabili arte & forma conſectum, quo Reges Perſarum Legatos ſæpè audiiebant, ſub aureis platanis, & aurea vitæ, admiſſis per vias ſmaragdis, carbunculis, aliſque gemis ſtratas, exhibet ex Philareto. Athenæus lib. 1. Quæ de Sinenſis Regis ſolo eburno ſcribit Pigaffeta lib. 3. Itinerarij cap. 2. veros ut idem ægre obtrineant. Septuaginta quoque regij palatii cubacula, regio culta coronata memorat, ſed inſigniora quatuor quorum primum planè aureum, alterum argenteum, tertium aureum: in quarto quod ex vnionibus & pretioſiſſimis quibique lapidibus compactum deſcribit, ſolum eburneum eſſe ait, geminis adeò colluctens, ut nocturnas quoque tenebras emineat. Thronum Salomonis, quem Scriptura ipſa præ alijs altorum Principum ac Regum ſolis videtur extollet, deſcribunt per partes & magnificentiſſimum fuiſſe demonſtrant Interpretes 3. Regum 10. & qui res Salomonis ſunt perſecuti, nominatim Pineda lib. 6. cap. 7. & 8. Omnem tamen illam pompam, & materiæ ac formæ pretioſitatem, edux tempus obtruit. Sede Chriſti in ſæculum ſæculi, ut eſt in Pſalm. 44. approbante Apoſtolo Hebræorum 1.

Cibi Menſæ Regi Chriſti, Euchariftia.

504 Secundam externum cultum Regis Chriſti, (de quo hæcenus, (proponebam attingendos cibos menſæ eius. Nam & in hoc nominatim puncto, priſcum Salomonem hominis noſtri typum, demitratum eſſe Reginam Saba, prodit Scriptura. Cibi menſæ Regis no-

stri, eiusmodi sunt, ut regnum Dei quod non est esca & potus, maxime doceant, ac summo per ad eius splendorem & magnificentiam faciant, quia enim de explendis & satiandis spiritibus, non corporibus agitur, nec Christiani sunt ultra caro & fœnum, ut fœno pasci debeant, sed nati ex Spiritu sunt Spiritus, ideoque cibo Spirituali sunt pascendi, ut egregie ratiocinatur Nyssenus hom. 5. in Cant. in fine, idcirco mensam suam, verè mensam potentis, instruit cibo Spirituali duplici; nempe corpore & sanguine suo, ac verbo Dei. Vterque est cibus regius, & sedentibus ut comedant cum principe, perpetuo exhibetur in Christi Ecclesia, tanquam in eius regia. Vterque Spiritibus non corporibus saginandis idoneus. Quod de verbo Dei per se liquet. De cibo autem Eucharistico inde patet, quod Christus Ioannis 6. corpus suum in hac mensa novi Regis exhibendum, vocet *Spiritum & vitam*. Videndus ibi Cyrillus lib. 4. cap. 24. & optimè S. Athanasius serm. in illud *quicumque dixerit verbum*, sub finem. Et Apostolus de hoc ipso cibo agens, ut ex multis Patribus confirmat. Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 2. ac inuictus in eos qui indigne illum suscipiunt, vocat *Spiritum gratia*, Hebræor. 10. verbis illis, quibus sugillat eum qui *Spiritui gratia contumeliam fecerit*. Non ait *gratia Spiritus*, quod dicendum fuerat, si de accidentaria gratia sermo illi fuisset, sed *Spiritui gratia*; eo quod Christus, sub ratione Spiritus in hac mensa præbeatur. Qua etiam ex causa 1. Corinth. 12. dixisse videtur, *omnes in uno Spiritu potati sumus*. Sed & apud Hieronimum quod de cibo hoc Eucharistico accipiunt Origenes homil. 3. in Cant. & 5. Bernardus serm. unico de Beatæ Virginis Natiuitate, & sermone 48. in Cant. locus idem ille Apostoli *nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed implemini Spiritu* (ita enim legit S. Chrysostomus tomo 5. sermone 34.) de Eucharistia ad eodem accipitur. Est igitur Eucharistia cibus regius an marum, siue Spirituum, non corporum: indeque scitè Goffridus Vindoc. serm. 8. colligit causam, cur Christus hunc cibum expletis iam discipulorum corporibus porrexerit. Si enim corporum cibus fuisset, non animorum, non post depulsam corporum famem exhibendus fuisset. Gelafius item lib. de duabus naturis (in editione pleniore) paucillum quid ex hoc cibo gustari ait ut cognoscatur non assumi implendo ventri corpore, sed cibando Spiritui. Cibos igitur mensæ Regis nostri, quibus Spiritus & animæ iustorum reficiuntur, Eucharistiam & verbum Dei accipiamus.

305 Eucharistiam in regno Christi esse cibum & potum, præmonemur verbis illis inter eam instituendam prolatis, *non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum novum in regno Patris mei*: quibus Christi verbis, fabulatoris quidam millenarium corporalis regni Christi, in quo corporaliter cum suis ederet & biberet, superstruxerunt. Hos verò referens S. Hieronymus qu. 2. ad Hedibiam, quæ de vero sensu verborum illorum interrogauerat, responsum dedit in hæc verba. [Iudaicas fabulas repellamus, & ascendamus cum Domino cenaculum ma-

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

gnum, stratum atque mundatum; & accipiamus ab eo sursum calicem novi testamenti. Ibique cum eo Pascha celebrantes, inebriemur ab eo, vino sobrietatis. Non enim est regnum Dei cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax in Spiritu sancto. Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus, ipse conuiua & conuiuium, ipse comedens & qui comeditur: Illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus: & quotidie in sacrificiis eius de genimine vitis veræ, & vineæ Soree, quæ interpretatur electa, rubentia multa calcamus: & nouum ex his vinum bibimus in regno Patris, nequaquam in vetustate literæ, sed in nouitate Spiritus: Cantantes canticum novum: quod nemo potest cantare, nisi in regno Ecclesiæ, quod regnum Patris est. Hunc panem & Iacob Patriarcha comedere cupiebat, dicens; *si fuerit Dominus Deus mecum, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad operiendum*. Quotquot enim in Christo baptizantur, Christum induimus, & panem comedimus Angelorum, & audimus Dominum prædicantem: *Mens cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, Patris, ut impleam opus eius*. Faciamus igitur voluntatem eius, qui misit nos, Patris: & impleamus opus eius; & Christus nobiscum biberet in regno Ecclesiæ sanguinem suum.] Astipulantur; & æque eum locum de Eucharistia accipiunt Cyprianus, Chrysostomus, Epiphanius, Euthymius, Theophilactus.

Idem Hieronymus perpulchre epist. 148. exponens vitulum saginatum quem pater ad reditum prodigi filij iussit occidi, sic ait. [Vitulus saginatus, qui ad penitentis immolatur salutem, ipse Saluator est cuius quotidie pascimur, cruore potamur: Fidelis mecum lector intelligis, qua pinguedine saturati, in cultum laudis eius erumpimus, dicentes; *Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi*: licet quidam supersticiosè magis, quam verè, non considerantes textum Psalmi ex patris persona arbitrentur hoc intelligi. Quod autem ait *epulemur, quoniam hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus est*, ad eundem parabolæ superioris pertinet sensum, in qua dicitur; *sic dico vobis, quia gaudium erit coram Angelis Dei, super uno peccatore penitentiam agente*. Et cæperunt epulari. Hoc conuiuium quotidie celebratur; quotidie patet filium recipit; semper Christus credentibus immoatur.] Eodem modo vitulum illam saginatum interpretatur S. Ambrosius lib. 7. in Lucam sub finem. Hos ipsos cibos mensæ Salomonis quos suspexit Regina Saba Ecclesiam præfigurans, Eucher. hom. 1. de natali Ecclesiæ, ait esse Eucharistiam: annuitque D. August. serm. 253. de temp. & Origenes homil. 38. in Lucam in fine. Rectè porò hi cibi de rege nostro agendo, dici possunt *cibi mensæ eius*, non enim nobis duntaxat hi cibi in pabulum cesserunt, sed ipse quoque his pascus est, ut dicam infra agens de Christo Sacerdote; videturque colligi ex illo Psalmis, *qui sicut mecum dulces capiebat cibos*.

Itemque Verbum Dei, & pia opera.

506 Nihilominus Eusebius lib. 10. de demonst. in 2. demonstratione, cum Platis locum, ac etiam illum alium isti genuinum; qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem, de cibis spiritualium sermonum ex se dulcissimum est interpretatus: quæ est altera illa mensa quam Rex noster in regia sua perpetuo omnibus patere voluit, & ad quam libentissime omnes excepit. Non enim patitur in domo sua esse famem & sitim verbi Dei, qualem olim sæpè fuisse, produnt Prophetæ; sed magnam vbertatem vini & olei mystici, idest spiritualium omnium eduliorum atque ciborum à quorum fructu multiplicentur fideles, benignissime & magnificentissime prouidit; expetitque supra modum ut omnes operentur non cibum qui perit, sed istum qui permanet in vitam æternam. Hoc est firmamentum in terra in summis montium, cuius fructus in diebus regis nostri super libanum superextollendus prædicatur à Dauide, non sine insigni accremento populorum inde Pastorum, qui floreant de ciuitate sicut fœnum terræ. Est hic panis, vinum, hæc, & mensa instructissima cibandis fidelibus, ut pulchrè prosequitur Michaël Medina lib. 3. paræn. cap. 2.

Nec admittit duntaxat Rex noster ad mensam suam publicè in regia propositam, omnes qui intrare voluerint, sed etiam (quæ eius est humanitas & benignitas,) vltro ipse adit ad suos, & conuiuari apud illos gaudet, iuxta illud ex cap. 3. Apocal. Ego sto ad osinum & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum & cenabo cum illo. Nec verò malè instructus venit, & sine symbola, pauperis amici in commodum negligens: sed quod est munifici Principis, etiam cum ad alium diuertit, cibaria mittit in abundantia, ita ut ibi quoque sit mensa regia, & cibi regij. Nam tamen cibis nostris, hoc est sanctis operationibus vesci videtur reuera tamen operationes illæ sunt dona Dei. Tantum curandum esse, ne per nos & socordiam nostram frigescant, aut tepescant tales cibi, admonet in hunc modum S. Ambrosius serm. 18. in Psalm. 118. ad v. 3. [Consulo tibi ut eruas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format. Quanta Domini gratia, ut nos in suo ore constituat, & quasdam meritum nostrorum epuletur dapes, ac si mereamur, deuoret; si nostri cibi suauitibus delectetur? Beatus quem sapientia deuorauerit, quem virtus hauserit, quem iustitia receperit. Culpa in eo habere non potest portionem, quem absorbuerit remissio peccatorum. Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata susceperit?]

Alia Regia mensa, ad Christi mensam, mera ieiunias.

Ad has regales epulas, ne conferri quidem debeant regis quæcumque mensæ; siue pretiositatem & dulcedinem, ac bonum succum

ciborum spectes, siue conuiuantium multitudinem, quantum est ex Regis voluntate, & ciborum apparatus vbertate; siue quæcumque ad magnificentiam eo in genere faciunt: Salomon sanè ad cuius epularum magnificentiam obstupuisse nominatim Regiam Saba prodit sacer Scriptor, tunc planè & admodum vilem annonam sibi & suis habebat. His enim verbis describitur 3. Regum cap. 4. *Erat autem cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori simila, & sexaginta cori farina, decem boues pingues, & viginti boues pascuales, & centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprearum atque bubulorum, & ouium altilium.* Vbi nulli cibi admodum exquisiti memorantur, nec numero valde amplo, sed quos paucæ abstinent personæ. At Rex noster, omnes quotquot vltimam viuunt mortales, pretiosissimis edulis reficit, si per ipsos non stet. Celebratissima item est, Allueri in regio conuiuio magnificentia, descripta Esther 1. Sed illud conuiuium, si extremos dies excipias, solis feruis domesticis & principibus regni Allueri patebat, nec nisi ad 180. dies prorogabatur, (quæ ut omittam descripta à Bulengerio lib. 2. de Imper. cap. 32. & Lipsio, passimque aliis res conuiuiales tractantibus, Philo Iudæus lib. de vita contemplatè describit:) præter stoliditatem conuiutorum quam prodebat, ut Philo monet, adiunctum ferè habebat incommodum, quod in conuiujs celebratoribus describit his verbis idem Philo, priscorum Christianorum conuiuia, cum epulis aliorum componens. Vagus vbi se mero expleuit, ac si non vinum bibisset, sed insanæ poculum ad rationem penitus profligandam ex animo; offusit & canunt ferocium more in rabiem vertunt: moxque coorti, se inuicem moribus appetunt, abrodendo nasos, aurículas, digitos, cæterisque partes corporis, ut fabula de Cyclope Vhisique sociis fidem inueniat, quem Poëta solitum ait mandere frustra humanarum carnium, quem tamen immanitate isti longè superant: nam ille inimicos rarus trahunt hostiliter, isti verò cum familiaribus & amicis, interdum etiam cognatis, communi sibi mensæque adhibitis, contra iura hospitalitatis omnia, nihil reueriti sacra libamina quibus conciliari debuissent, sic constitantur tanquam in arena vel pancratio: laudatam illam contentionem quasi monetat deprecuantes in deterius athletis ipsis erumnotiores miserioreque: Reuera enim eos licet appellare miseros; Nam illi athletæ in studiis Gladiatorum, interdum captant spectatorum applausus atque gratiam expectantes artis ac victoriæ præmium, coronam olympicam: At isti adulterini athletarum Simij, noctu in tenebris ebrij, debaccantesque sine in dultia, malitiosas artes exercent in aliorum iniuriam atque contumeliam: quos si nemo tanquam præses dicimat, maiore licentia ruant in mutuum

quam perniciem: non minus enim læduntur quam lædant, ut mentis impotes præ vino nimio, quod (sicut inquit comicus,) non tam alieno malo bibunt, quam proprio. Itaque qui modo ad conuiuium venerant amici, & integri, paulo post exeunt inimici, & multari membris quibusdam, aut certe horum extremitatibus; moxque alij quarunt sibi aduocatos & iudices; alij petunt à Chirurgis opem, & medicis: qui verò videntur modestiores cæteris, quasi pro merito bibissent succum mandragoræ, incumbunt læuo cubito, & obliquata cervice ructantes inter pocula, stertunt altum, nihil videntes audientisue interim, ac si vnicum gustus sensum haberent, & eum quidem illiberalissimum.] Hæc spurca & indigna adiuncta conuiuiorum à seculari magnificentia celebratorum. At Christiani, in vitroque Regis nostri epulo, læti bibimus sobriam ebrietatem Spiritus: sed in Eucharistico maxime per quod sanam insaniam inferri, optime tradit Diuus Augustini. Psal. 3. conc. 1. nec dissimiliter sanam ebrietatem ex eo consequentem exhibent Gergorius Nyssenus hom. 10. in Cant. & Chrysostomus tomo 3. Græcol. serm. 34.

*Opes, & Gazæ, Regis Christi immensæ;
nec caducæ, ut opes Regum
cæterorum.*

508 De diuitiis, & opibus, ac gazis Regis nostri, vix est quod hic aliquid addam, ad ea quæ de Christi perfectionibus disputata sunt in superioribus. Gloria enim & diuitiæ quæ in domo eius sunt, non ad externas opes, autique & argenti; terræ inquam flauæ & albæ acervos; sed ad Spirituales opes pertinent virtutum & donorum, quorum fuit in Christo sensus amplissimus propèque immensus; Et in domibus quidem temporalium Regum, ostentantur thesauri & gazæ, aurum & argentum multum nimis, gemmæ, & vniuersæ singuli toridem amplis patrimonii idonei. De immensis Salomonis opibus, extant translationes Vivaldi, Pinedæ, Villalpandæ; & multa præterea accumulante Interpretes ad cap. 2. Ecclesiastæ; vbi latè Lorinus. Romanorum Principum opes expilatione prouinciarum omnium congestas, Seneca inducit Demetrio Cynico eas recensente, & despuente, sic exprimit lib. 7. de benefic. cap. 9. [Volo sub conspectu meo ponere, quæ gentium oculos Regumque perstringunt. Volo intueri pretia sanguinis, animarumque vestrarum. Prima mihi luxuria spolia propono: siue illa vis per ordinem expandere, siue (ut est melius,) in vnum acervum dare. Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem, & fædissimum pigerrimorumque animalium, testas in gentibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa quæ placet varietas, subditis medicamentis in similitudinem veri coloratur. Video istic mensas, & æstimatum lignum Senatoris censu, eo pretiosius, quo illud in plures nodos, arboris infelicitas torsit. Video istic Chrysallina, quorum accendit fragilitas pretium. Omnium enim rerum voluptas apud imperitios, ipso quo fugere debet periculo crescit. Video morticina pocula. Parum scilicet luxu-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi

ria magno fuit, nisi quod vomant, capacibus gemmis inter se propinent. Video vniuersos, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitæ aures, oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, & insuper, alij binis superponuntur. Non satis muliebris infamia viros subiecerat, nisi bina ac tera patri-monia auribus singulis pependissent. Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt in quibus nihil est quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit.] Hoc specimen esto, earum quas mortales vocant diuitiarum. Nec illud prætereo, quod ut singulare ac exquisitum, annotatum est. Henticus Imperator Tancredi Siciliæ Regis opibus potius, centum quinquaginta iumenta gazis & gemmis onusta è Sicilia auxit, ut apud Baronium legimus anno 1194.

Vides quò humanæ opes Regum temporalium conuertantur, & ut prædo vel hostis eas non diriperet, mors tamen earum vsum necessariò admittit: quod egregie aduertit Dauid Psal. 48. verbis illis. *Nec timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* In singulis verbis thesauri sapientiæ abduntur. Sed illa maxime sunt perpendenda cum Diuo Chrysostomo ibi. *Gloria domus eius.* [Non dixit enim; *cum multiplicata fuerit gloria eius, sed gloria domus eius.* Hæc enim omnia quæ enumeravi, fontes ambulacra, porticus, & balnea, aurum & argentum, equi, & muli, stragulæ vestes, & indumenta, sunt gloria domus, non hominis qui domum habitat. Hominis enim gloria, est virtus, vnde etiam recedit vna cum possessore. Manet autem ipsa domus gloria; immò verò ne manet quidem, sed etiam vna cum domo dissoluitur, nec quidquam ei profuit, qui in ea versabatur; neque enim erat illius.] Similia egregia ad eundem locum homilia 7. de penitent. initio. In thesauris Regis nostri, nihil huiusmodi metuendum fuit. Eiusmodi enim sunt, qui in morte expointentur, cum non sunt temporalium opum, terræ, eiusque mineralium cumuli, sed internarum diuitiarum. Quare non in vnum Moysen cadunt, quæ Philo lib. 1. de vita Moysi, & pecuniaria esse censet, Regibus eum annumerans. [Solus hic, omnium qui vquam principatum gesserunt, non aurum, non argentum in thesauros condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifundia, non greges, non familiaria, non redditus, non alias opes sibi parauit, quam posset habere omnium harum rerum opiam; sed existimans animæ pauperis indictum esse mirari materiales diuitias, has quidem ut cæcas contempsit; illas verò naturales, perspicacesque honorauit, & amavit si quis vquam alius; in vestitu, victuque quotidiano, nihil præ se ferens fastus tragicæ, sed simplicitatem, frugalitatemque exercens privati hominis. Regem autem in his solis agebat, quæ verè sunt regia; ut sunt continentia, fortitudo, sobrietas, solertia, prudentia, scientia, industria, tolerantia, iustitia, voluptatis contemptus, ad virtutem exhortatio, obiurgationes castigationesque peccantium legitimæ; & rectè facientium laudes atque præmia.]

G g 2 Regis

Regis Christi Aula Splendidiſſima.

508 Comitatum Regis noſtri longè ampliffimum & ſplendiſſimum, pro tanti Regis dignitate & maieltate, exhibet ſæpe David, & apertiffimè Ioannes c. 5. Apocal. vbi numerum ſtipantium agnum cui honor & gloria & poteſtas data eſt, ait eſſe millia millium. Rurſuſque c. 7. ſtantium ante thronum, & in conſpectu agni, ſervientium & die ac nocte, numerum exhibet propè infinitum ex omnibus Angelis ſtructurum, & ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis & linguis concinnatum; multitudinem magnam quam dinumerare nemo poterat: deſcribitque eo loco, Eccleſiæ Regis Chriſti apparatus, & comitarum regium. Et Regum quidem cæterorum comitatus, quo plenior & amplior eſt, eo maioris indigentia eſt armentum, vt ex variis demonſtratum eſt l. 6. de Virtutibus numero 269. Nec frequentius quicquam eſt, quàm vt pro numeroſitate familiaritij, abundant ſcelera. Quid enim aliud eſt (ait Saluianus l. 3. de prouidentia,) vita curialium, quàm iniquitas? Aulam Chilperici, Sidonius l. 5. Epift. 7. iis pingit coloribus, præ quibus Æthiopes albere videre poſſint. [Nullum illis (inquit,) genus hominum, ordinum, temporum, cordi eſt. In foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in conuiuiſeurtæ, in exactionibus harpyæ, in collocaſionibus ſtatuz, in quaſtionibus beſtiæ, in tractatibus cochleæ, in contractibus trapezitæ: ad intelligendum ſaxeï, ad iudicandum lignei, ad ſuccenſendum flammei, ad ignoſcendum ferrei, ad amicitias pardi, ad ſacietas vrfi, ad fallendum vulpes, ad ſuperbiendum tauri, ad conſumendum innotauit.] Dixi in hanc rem non pauca in Opere de Martyrio parte 1. c. 6. à num. 18. tractans ordinem tertium Martyrum ſeculi, poſt Budæum, Calcagninum, Gueuarram, Æneam Syluium. Quæ in eandem ſententiam diſſerit Rodericus Zamoreſis, Præſul lib. 1. Speculi c. 4. mitto referre. Chriſti Regis gloriæ aula, in omni ſanctitate & iuſtitia degit Nullo eam aulicorum turpitudines deformant, nulla probra dehoneſtant.

Adminiſtri Regis; varii, & inſignes.

510 Sequitur gloria Regis Chriſti, ex multitudine & dignitate miniſtrorum ſue præſectorum, quibus plena poteſtati regiæ ſtillicidia, & participationes, ac exiguæ imperij imagines, (vt Themiftius orat 17. loquitur) conceduntur. Quo pertinet ea miniſtrorum Chriſti & diſpenſatorum miniſteriorum Dei ſubordinata multiplicitas, quæ ad inſtar cœleſtis Hierarchiæ in terris conſtituta, vocatur *Eccleſiaſtica hierarchia*, vt attingit obiter S. Hieron. lib. 2. in Ionin, repellens ſpuriæ, illum excucullatum. qui talem varietatem graduum ritè diſpoſitorum allatrabat, vt meritorum parilitati viam ſterneret. E contrario enim S. Hieronymus, ex ordinata illa varietate terreſtrium in Dei Eccleſia manſionum,

colligit varietatem manſionum cœleſtium, hinc præter cætera. [Si non ſunt plurimæ manſiones, quomodò & in veteri teſtamento, & in nouo, alium ordinem Pontifex tenet, alium ſacerdotes, alium leuitæ, alium ianitores alium adiutori. Et in volumine Ezechielis vbi ſituræ Eccleſiæ cœleſtis Hieruſalem ordo deſcribitur, ſacerdotes qui peccauerant, degradantur in ædiuos, & choſtiarios: & cum ſint in templo Dei hoc eſt à dextris, non ſunt inter arietes, ſed inter minimas oues. In fluuiio quoque, qui de templo egreditur, & irrigat falſum mare, & vniuerſa viuificant, multæ ſpecies piſcium deſcribuntur. Quare in regno cœlorum Archangeli ſunt, Angeli, Throni, Dominationes, Poteſtates, Cherubin & Seraphim, & omne nomen quod nominetur non ſolum in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro. Sine cuius diuerſitas nominum eſt, vbi non eſt diuerſitas meritorum. Archangelus vtique aliorum minorum eſt Angelorum Archangelus, Et Poteſtates, & Dominationes, habent aliqua ſuper quæ exercent poteſtatem, & in quæ ſubiecta dominantur. Hoc in cœlis eſt, hoc in miniſterio Dei, ne noſ ſolito more irrideas, atque ſubſannes, ſi Imperatores poſuerimus, & præfectos, & comites, & tribunos, & cepturiones, & manipulos, & reliquum militiæ ordinem. In quid porcus ille aduerſus Eccleſiæ Dei exercitum ex ſeculari exercitus analogia grumit, cum debuiffet ſtratos per ordinem lapides ſion, (vt Deus ipſe Iſaiæ 54. ſe factum receperat,) mirabilem planè concinnitatem ex ea varietate probè ordinatam exiſtentem, demerari: Extare enim ex ſummis & medijs, ac ſimilis ordinibus, vt ex diſſimilimarum vocum moderatione concentum, tradit ex Tali opere de Republica S. Auguſtinus lib. 2. Cap. 21. eſtque multo ſuauior ex longè concinniore Eccleſiæ ordinatione, quippe diuinitus facta. Quæ autem à Deo ſunt, ordinata ſunt, vtique antonomatiæ & præcellenter.

Huius Eccleſiaſticæ hierarchiæ varios ordines, tanquam præſectorum in regno Chriſti varios gradus, recenſet Apoſtolus. 1. Corinth. 12. & Ephel. 4. collocans in primo ordine Apoſtolos de quorum primatu & eminentiſſima dignitate, actum plene tractando electionem Iudæ in Apoſtolum. Collocat deinde Apoſtolus gradatim alios poſtores & Doctores, prouoſos à Deo ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in adificationem corporis Chriſti. Quas verò Apoſtolus priore loco vocat *opitulationes*, quali ſubſidiarias copias, completi quoscuque Sacros Prælatorum adiutores, etiamſi ad ſeculare clerum non ſpectent tradunt S. Bonau. l. de Paupertate Chriſti & Ceter. 2. q. 188. art. 4. Ac ſi liuor ſalcians obliuioſt hæc res adeò perſpicua, vt ſit quod exhibentur hodierni mangones antiq. hæreſeos iam olim à Bonifacio Quarto damnatæ, vt videre eſt apud Petrum Damiani Opulc. 28. in fin. eorum nimirum, qui quoliſ non Clericos ſeculares, ſequeſtrant à Hierarchia, & eque nomine bellum implacabile regularibus indicunt, & eos Hierarchiam peſſundare aſſerunt. Veteratorum hunc Satanæ actum, & malignum artificium, vt Pontificia regularium exemptionis poteſtas, caſſa habeatur, ſicque corporis à cæpiſte fiat abiunctio, per principis tenebrarum emiſſatio.

emissarios repetitum subinde videmus. Et cum occipit Petri Damiani auro mortis, tantisper resedisset; submissis postea diuinitus Sacris BB. Dominici & Francisci aciebus tanto acutius inferuisse per Gulielmum de S. Amore, & Gyraldum de Abbatis Villa, ex praclarissimorum Ecclesiae luminum SS. Thomae ac Bonaventurae aplogis discimus, nec non et Thomae Cantipratani l. 2. Apum cap. 10. ad num. 20. quo ad tumultuum illorum feriem perspicendam, habentur non pauca. Iampridem vero compositis Dei benignitate procellis illis, & flustro facto, reuertit tempestas annis ab hinc ut multum vigniti, excitata per eos qui quærentes quæ sua sunt; aut non aduertunt, aut negligunt perspicere, per quam rimam Satanas schisma in Ecclesiam teneret inducere, prorepturus ad inuehendam hæresim, schismate (*si liceat*) subducto. Sed hæc aliàs.

De concinnitate varietatis ordinum in singulis regni Ecclesiae statibus Ecclesiasticis, siue secularibus, siue regularibus, ex quibus omnibus dixi integrari Hierarchiam, latè Holanus in opere de Imperio Ecclesiae: & nominatim quod attinet ad varietatem in ordinibus monasticis, perpulchre eam confirmat Petrus Blefenfis epist. 97. monstrans apud sponfam Christi nõ esse absurdam varietatem, cum ipsa circumamicta varietatibus describatur. & ea varietas vni formitatis causa sit ut liquet in cithara, in qua ex varietate chordarum, fit vni formis modulatio ad concentum. Etiam inter Angelos, ordinum varietatem esse obseruat, & fuisse olim ex Dei præscripto in lege veteri, quod eos qui ministerio tabernaculi aut templi addebantur. Vana denique Apostoli loca in eam rem profert, quæ in re apud non indociles rata, mitto adducere.

Regij Christi Regis administrati, simul Reges sunt.

511 En ergo quàm numerosus & quàm varius sit, Regis Christi administratorum, Regijque muneribus Praefectorum numerus. Nec verò deest Regi nostro ex hac parte ornamentum illud quod Rex Assyriorum. Isaia 10. inique sibi & impotenter arrogabat, dicens, *nunquid non principes mei, simul Reges sunt.* Principes inquam Regni Christi, quos alciuit in regiminis partem, (non ex necessitate, ut Reges temporales assumunt præfectos, sed ex benignitate, & ad regni maiestatem ac decorem ampliorum; simul Reges sunt, eoque nomine donantur Psal. 67. ubi post descriptam columbam deargentatam, siue Ecclesiae regnum, addit David *dum discernis celestis, Reges super eam, nunc de albabuntur in selmon.* Commentarius diuini Augustini in ea verba, est hoc loco appositissimus. [Ille (inquit) supercelestis, ille qui ascendit super omnes caelos, ut adimpleret omnia, dum discernit Reges super eam, id est super eandem columbam deargentatam, sequitur enim Apostolus ac dicit, *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos quosdam autem Prophetas, quosdam vero Euangelistas, quosdam autem Pastores & Doctores.* Nam quid est aliud Reges discernere super eam, nisi in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, quando quidem ipsa est corpus Christi? Dicuntur au-

tem illi Reges, utique à regendo, & quid magis quàm carnis concupiscentias, ne regnat peccatum in eorum mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius, ne exhibeant membra sua arma iniquitatis peccato, Sed exhibeant se Deo, tanquam ex mortuis viuentes, & membra sua arma iustitiæ Deo? Sic enim erant Reges primitus discreti ab alienigenis, quia non erant iugum ducentes cum infidelibus: deinde discreti concorditer inter se muneribus proprijs. Non enim omnes Apostoli, aut omnes Prophetæ, aut omnes Doctores, aut omnes dona habent curationum, aut omnes linguis loquuntur, aut omnes interpretantur. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult, quem dando, ille supercelestis discernit Reges super columbam deargentatam.]

Origenes item oprime hom. 12. in Num. [Quod Reges dici possint etiam Apostoli, puto & ex eo facile probari posse, quod de omnibus credentibus dicitur, *Vos autem genus regale, Sacerdotium magnum, gens Sancta.* Si ergo illos dicunt Reges, qui per verbum ipsorum crediderunt, quanto magis ipsi Reges habendi sunt, qui faciunt Reges? Sed & inde facile colligitur. Si enim Reges à regendo dicuntur, omnes utique qui Ecclesias Dei regunt, Reges meritò appellabuntur; multo autem rectius illi, qui & illos ipsos dictis atque Scriptis suis regunt, à quibus reguntur Ecclesiae. Et propter hoc meritò Dominus Rex Regum dicitur. Nisi enim isti & ceteri qui eos imitantur, Reges fuerint, ille non videbitur Rex Regum. Sed & ipse Apostolus Paulus Corinthiis scribens, & velut per quandam ironiam corripiens eos ait: *Sine nobis regnatis, & vicinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.* In quo utique Reges quidem esse debere Corinthios, & semetipsum cum iis regnare velle pronuntiat sed elationem nondum pro merito assumpti honoris inculcat. Fodiunt ergo iis omnes puteum istum principes, & exedunt eum Reges gentium. Apostoli enim præcipue reges sunt gentium, qui gentes ad obedientiam fidei congregarunt, & Christi scientiam omnibus patefecerunt.]

512 Non minùs insigniter ac etiam copiosius, regium hoc Apostolorum, atque adeò etiam Apostolicorum virorum, quos Christus Ecclesiae suæ præfecit, dominium in omnes planè mortales, aperit S. Chrysostomus In psal. 109. ad illud, *dominare in medio inimicorum tuorum*, quæ verba sic glossat. [Non dixit, *vince in medio inimicorum tuorum*, sed, *dominare* ut ostenderet non erigi trophæum fufis in Asia hostibus, Sed ex iussu significari Dominium. Ita enim vincebant Apostoli, Christum in se habentes, omnia facientes tanquam ex imperio. Vnde etiam erat eis omnis domus aperta, & qui credebant, erant quouis seruo obediētes, facultates suas vendentes, & eorum pretia ponentes ad pedes Apostolorum: & nec ad vsum quidem suum audentes aliquid accipere; eosque adeò magni faciebant, ut ne se quidem eis auderent adiungere. Non solum autem habebant tantum virum in fidelibus, sed etiam in infidelibus. Quodnam enim est, sic quæso, serui indicium? An non id facere, quod iubet eius Dominus? Quod autem signum Domini? An

G g 3 non

non ea in servis perficere quæ velit? Quinam ergo perfecerunt ea quæ voluerunt in regibus & principibus? An non Apostoli? Manifestum est. Reges enim & principes volebant tenere orbem terre in impietate. Iubebant enim enim colere Dæmones, contra autem Apostoli. Fiebat autem quod volebant. Quod si mihi dicas carcerem, flagella, & tormenta, dicis mihi maiora dominia. Quomodo, & quam ratione? Quod quamvis hæc fierent, fiebat tamen nihilo secius, quod volebam. Non enim lege multorum dominorum, sed virtute hoc sibi acquirunt dominium, quod nullo externo indiget; sed dum omnium petitur infidiis, respiceret. Illos enim dominos, servi paratis infidiis sæpe de medio sustulerunt, quoniam erat imperfectum & inbecillimum dominium; hoc autem non potuerunt extinguere, sed infidias molientes, id longè clarius reddere.]

Idem vniuersè, & sigillatim, ex Beati Pauli in vniuersum orbem regia planè potestate, demonstrat in hunc modum, subderis, [Quis fuerit igitur Dominus præclarius, is ne qui in numerabilibus opus habet auxiliis, ut servos in officio contineat, an qui est liber ab iis omnibus; & eos qui sunt sub suo Dominio pro sua potestate tractat, fert, & agit? Clarum est hunc esse præclariorem. Domini enim qui hoc obtinent multorum dominium, nisi leges habeant opulentes, & eos iuvet quod in ciuitatibus habitant, sæpe cum Dominovitam quoque amiserint, Paulus autem & in solitudinibus, & ubique suum ostendebat Dominium. Vis etiam videre ipsum clariorem Regibus? Tulit leges per vniuersum orbem terra; & regum relictis legibus, illius scriptis obtemperabant. Et alioqui illi quidem in corpora, hi verò in animum dominium obtinebant. Quis ita servus Domini, vel qui sub Regis diuione est, regi cum tanta beneuolentia paruit, ut fideles Paulo, tantum scribenti literas? Quis dixerit eorum desiderium, & vehementem pro eo æmulationem, cum vel ipso oculos essent parati effodere? Quis tales vnquam servos habuit? Quæ omnia Propheta mente agitant, quomodo fideles quidem subiunxerunt, erant autem terribiles infidelibus, eos per vim expellentes, & quomodo Christus per ipsos obtinebat imperium, non dixit solummodo *xp̄tus*, hoc est, *Dominare in medio inimicorum tuorum*, Sed *Kat̄ax̄p̄tus*, hoc est, *Dominatum obire*, vehemens & amplum Dominium significans.]

Rex Christus, quos assumit ad ministros, facit idoneos.

513 Vt taceam in nullo alio regno tantam perfectorum & ministrorum imo Regum subordinatorum multitudinem cerni; ea hic quoque prærogatiua notanda est, quod Rex noster, quos ad regendum vocat, qualescumque ex se fuerint, idoneos, & regendo pares præstare potest. Id enim est, *nunc dealbare Reges in sermone*, ut Augustinus loco allegato exponit. In alii verò Regnis, aut honorum ac numerum in ordinatio viget, & præfecturæ publico præconio tanquam venales submituntur, quod à Constantio abrogatum valide

celebrat Themistius orat. 17. vel fauore, & merito beneficio principis, (quicunque tandem sint quos amore suo dignantur) obtingunt præfecturæ, magno & ipsorum probro principum, & populorum incommodo, videtur Themistius profequitur laudato Artaxerce, qui Sarrabar sanem quem habebat amicum & clarum, cum summam non exigentem argenti, & præfecturam vnā petiisset, pecunia quidem donatum voluit, præfecturam verò non permisit. [Pecunia enim (inquit,) si tantumdem, non ob id indigentior; at verò si improbo præfecturam committam, infestior ero.] Rex noster, quemcumque, ac vel si terra infestum hominem, puta publicanum, vel rapacem lupum humana specie cuiusmodi Paulus erat, munere aliquo regendi in regno suo donatum velit, maxime idoneum ad obundas conceditæ potestatis partes, potest reddere, citra omnem moram atque laborem.

Argumenta Magnificentie Christi Regis Gloria, eximia opera, quæ urbana quæ rusticana; præsertim operum Salomonis, Augustini.

Extremum Gloria Regis cuiuspiam argumentum, proferebatur, quod suppetunt eximia opera, ut ædificia, siue ciuitatis siue templi, siue palatii. Talibus enim operibus, supra communem & vulgarem usum editis, Regum non pauci, Gloria suam prodiderunt. Scimus adificatione, Ninives, Salomon templi & palatii structura. Non defuerunt etiam, qui hortorum, & vinearum, & cultissimi raris Gloria captarent, Cui enim ignotum Alcibiadis Regis pomerium, à Plinio lib. 19. c. 4. celebratum, & à Iustino orat. ad gentes prolatum in eam rem Poeta carminibus ex 7. Odysseæ, quibus hortos felices ad terrestres paradisi imitationem expressos docet? Aque neminem letet, Mida Regis rosetum in eius hortis; & letet inde rosæ centenariæ, ut est apud Tertullianum l. de coro. militis cap. 14. Et ciuitatis, & templi, & basilicæ, & horri, & vineæ, & raris cultissimi decora omnia, in vno Regis nostri opere notare facillimum erit. Ecce nam dico, cum totaliter & adæquate, tum partialiter & inadæquate spectatam; cui in scripturis non raro omnia illa nomina tribui videmus: & Christum Regem tanti operis auctorem, & exornatorem inde celebrari. Nec mirum videri debet, quod eidem rei tot diuersæ nomenclationes tribuantur: cum frequentissimum sit ut Deum, sic etiam diuina opera, quia vno nomine nostro sunt inadæquabilia, pluribus nominibus denotari; ut quæ ratione possumus, varietatem perfectionum in eis abditam, & imparem eis elocutionem quamcumque nostram significemus, ut S. Dionysius notat. Inuit hanc partem gloria Regis Christi non prætereire, delibando tamen potius, quam accuratè persequendo capita, quorum ista tractatio in immensum diffundi possit.

*Civitas à Christo Rege structa,
S. Ecclesia.*

514 In primis ergo Ecclesia Psal. 47. dicitur *Civitas Regis magni*, non modò quia in ea regnat Christus Rex, solus magnus, sed etiam quia eam construxit, vt ex adiunctis liquet. Cum enim præmiserit David, *Magnus Dominus & laudabilis nimis*, in civitate *Dei nostri in monte sancto eius*; vt constaret de civitate sermonem esse, in qua non modò regenda, sed etiam ædificanda, Rex magnus Christus laudabilem nimis se prodidisset, subdit: *Fundatur exultatione uniuersa terra, mons Sion, latera Aquilonis, Civitas Regis magni*, Iudaicum sit, existimare, Davidem de civitate Sion tertena locutum; idque nullo negotio ex reliquo Psalmo confutari potest, cum addatur versu 7. Deum hanc civitatem suam fundasse in æternum, quod de terrestri Hierusalem iam pridem funditus eversa, dicere non licet. Quamvis ergo cortex litteræ spectare videatur ædificationem civitatis terrene Hierusalem, post Babyloniam eandem, idque Græci quidam Partes in huius Psalmi expositione tradiderint, tamen sub eo cortice latet medulla; inque civitatis hierosolimitanæ figura Spiritus Sanctus civitatem Regis magni Christi; Ecclesiam inquam Christianam, delineabat, vt Latinorum Doctorum proceres, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus docuerunt, beneque è Recentioribus complures, & in his Bossius lib. 4. de signis cap. 6. Et idem à Davide præstitum psal. 86. latè prosequitur multos ad id patres adducens Benzonius ad eum psalmum cap. 27. Merito autem Christianæ Ecclesiæ tribui nomen civitatis, constabit ex ea civitatis, definitione, quam S. Basilus in psal. 45. vt apud peritos receptam profert, hac nimirum; *Civitas est congregatio stabilis, legibus administrata*; unde latè infert cælestis beatorum mansionem esse verè ac propriè civitatem, alludens vt videtur, ad illud Clementis in calcelib. 4. Stromat. [Dicunt Stoici quod, cælum quidem propriè esse civitatem, quæ autem sunt hæc in terra, non vtiq; esse civitates; dici enim, sed non esse. Res enim bona est civitas & populus, honestus aliquis cæcus, & multitudo hominum, quæ regitur lege, sicut Verbo Ecclesia; civitas quæ non potest circumferri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas; in terra sicut in cælo. Huius autem civitatis imagines, Poëtæ quoque condunt, scribentes. Hyperborea enim, & Arimaspiæ civitates, & campi Elysi, sunt reipubiæ & civitatis iustorum instituta. Scimus autem Platonis quoque rempublicam, esse positam in cælo, vt exemplar.] Quamvis autem iuxta hæc sola cælestis Hierusalem sit propriè civitas, vt D. Basilus supra affirmat, tamen in psal. 59. ad illud *quis deducet me in civitatem munitam*, definitionem civitatis propositam, Ecclesiæ quoque accommodat, eamque ibi, civitatem munitam dici agnoscit. Apud S. Hilarium pulcherrimè in c. 5. Matthei ad illud, *non potest civitas abscondi nomen civitatis de humanitate* sumpta dicitur, sed propt in ea

omnes nos continemur quod cecidit in eam quam protulimus civitatis Dei pro Ecclesia usurpationem. [Civitatem (inquit), carnem quam assumpserat, nuncupat; quia vt civitas ex varietate ac multitudine consistit cohabitantium, ita in eo per naturam suscepti corporis, quadam vniuersi generis humani congregatio continetur.]

Est ergo Ecclesia, Civitas Dei & regia Christi.

515 Civitatis huius structuram, ex omnibus gentibus tanquam lapidibus communibus, & Christo lapide angulari fundamentario simulque etiam in summa parietum compage locato, ad omnia necedenda, exhibet pulcherrimè S. August. in psal. 86. ver. 1. Et lapides quidem esse omnes Christianos, bene prosequitur Origenes hom. 9. in Iosue, Christum autem totius huius substructionis fundamentum esse frequenter repetit Apostolus: Et significatum perspicue est Genes. 4. verbis illis. *Pastor egressus est, lapis Israel*, quæ Christo accommodant Patres tractantes eam benedictionem. Videndus de Christo angulari lapide, plenè ac eruditè differens Villalpandus in Ezech. parte 2. lib. 5. disp. 2. cap. 5. & optimè item Benzonius in psal. 86. cap. 11. Quanta autem sanctitatis obligatio vniuique iniicitur, ex eo quod Christo fundamento superædificetur; quamquam dedecet pretiosissimo illi fundamento, & Lapidi Electo, superstruere stipulas, aut fœnum, piè consideravit S. Bruno lib. de nouis cap. 7.

Et in humanis quidem ædificiis, idem non potest esse lapis fundamentarius, & caput anguli. At in ædificio civitatis Dei, rectè potest id valere. Audi S. Augustinum in psal. 86. [In ædificiis istis, non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit; si in summo fuerit, in imo non erit, angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique ad eam potest duci similitudo; & totum, potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus. Numquid Christus est ianua, quemadmodum videmus ianuas factas à fabro? Non vtiq; Et tamen dicit, *ego sum Ianua*.] Adhibet alia exempla quibus id confirmet & illustret magis tum subdit. [Ergo fundamentum, & lapis angularis, ipse est, ab imo surgens.] Mox id corrigit subdens. [Si tamen in imo. Etenim origo fundamenti huius, summutatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamentum spiritualis fabricæ, in summo est. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cælestis fabrica est, ad cælos præcessit fundamentum nostrum.]

516 Artexo egregium locum, quo id plenius expendit, ex term. 12. de diuersis cap. 8. [Attendat (inquit) Charitas vestra ædificium mirabile. Adificia quippe ista tertena pondere suo terram premunt, totusque nutus ponderum in ista structura, magnitudine ad terram nititur; & nisi continetur, ad inferiora contendit,

contendit, quo pondus adducit. Quia ergo in terra ædificatur, in terra fundamentum præmittitur; ut supra fundamentum securus instruat qui ædificat. Ergo ponit in imo firmissimas moles, ut idonee possint portare desuper quod imponitur, & pro magnitudine ædificij, magnitudo fundamenti præparatur: in terra tamen, ut dixi, quia & illud quod ædificatur, supra, utique in terra collocatur. Hierusalem illa nostra peregrina, in cælo ædificatur. Ideo præcessit fundamentum Christus in cælum: Vbi enim fundamentum nostrum est, & caput Ecclesiæ: Nam & fundamentum dicitur, & caput; & reuera ita est, quia & caput ædificij fundamentum est, non enim caput est quod finitur, sed unde incipit sursum versus. Terrenorum ædificiorum culmina subriguntur, caput tamen in terræ soliditate constituunt. Sic & caput Ecclesiæ præcessit in cælum, & sedet ad dextram Patris. Quomodo operantur homines, ut ad constituendum fundamentum aliquid trahant, quod in imo stabiliant propter securitatem superuenturæ molis in constructionibus fabricæ futuræ: sic per omnia illa quæ contigerunt in Christo, nasci, credere, comprehendere, contumeliam pati, flagellari, crucifigi, occidi, mori, sepeliri; velut attracta est moles ad fundamentum cæleste. Posito ergo in summis fundamento nostro; ædificemur in eo. Audi Apostolum: *fundamentum, (inquit,) aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* [Legis insuper in Psalm. 29. enarratione prima in fine. Hoc vocant fundamentum fundamentorum, Rabbinus apud Galatinum lib. 3. cap. 21. intelliguntque eo nomine fundamentum perfectissimum. Huic ergo fundamento alia fundamenta Apostolorum & Prophetarum imponuntur, quibus super ædificantur ceteri, & ex omnium coædificatione confurgit ciuitas Dei, de qua dicta sunt gloriosa: quamque Deus, ut ab hostibus vnde decumque imminetibus secunda esset, munitam voluit.

Munita muris, turribus, & arce.

517 Planè munitam, & muris, & turribus, & arce. [Murata est enim ciuitas Dei, ait S. Ambrosius in Psalm. 47.] Ideoque alibi dicit Dominus: *Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.* Distincta est turribus, de quibus insidiator possit, si appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus suos quibus animas Dei obsidere consuevit, admouere machinas, ut possit turres expugnare munitas. Sed vos (inquit,) prædicate de turribus. Est enim in turribus Hierusalem, abundantia. Prædicate iusticiam, monete custodiam. Sapientia enim in exitu canitur, & in murorum altissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit: *in muris tuis constitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt.*

Rursum serm. 22. & ultimo in Psalm. 118. ultimo, tractans illud Canticorum 8. *si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea*, sic scribit de muris & munimentis ciuitatis Dei. [Murus est anima sancti. Habet & Ecclesia muros suos, quæ iam perfectior dicit, *ego ciuitas munita*. Hic est murus qui habet duodecim portas Apostolicas, per quas populo nationum

pater ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamuis ambitum totius orbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit præparata, in quibus propugnatores vrbis, tutum spectandi ac tuendi possint habere subsidium. Sed quia rationalis hæc ciuitas est, & omnis spes eius in Dei verbo est non ferrea, sed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis celestibus magis quam corporis voluptatibus, hostiles impetus repulsare consueta.]

Murus est Christus, iuxta S. Gregorium 20. Moralium cap. 22. tractantem illud Iobi, *quasi rupto muro & aperta Lanna irruerunt super me, & ad eas miseras deuolui sunt.* [Quid hoc loco muri nomine, nisi Redemptor humani generis appellatus? De quo pro sanctæ Ecclesiæ ædificatione per Prophetam dicitur: *Ponitur in ea murus, & antemurale.* Ipse enim nobis murus est, qui ad corda nostra pertingere malignorum Spirituum cursum vetat. Qui nostra quoque fidei, etiam antemurale posuit, quia priuquam le per carnem ostenderet, prædicatores sui mysterij Prophetas misit. Redè quippe *antemuralis* nomine vocatur, quia dum subsequenter prædicauerunt Dominum, quasi ante murum steterunt.]

518 Alter S. Bernardus serm. 5. de Assump. [Ponitur murus continentie, ante murale patientie. Surgit autem hoc opus à fundamento fidei, & crescit per dilectionem proximi usque ad Charitatem Dei, quæ est in superiori tabulato, & in propugnaculis eiusdem muri: quia nimirum nunc perfecta est virtus continentie, quando in vnitate fidei cum proximi communitate viuunt, non supplicij metu, vel humanæ laudis appetitu, sed solo diuini amoris obtentu, à peccatis nos continemus. Vel centè idè charitas Dei, (quæ scilicet nos diligit,) super murum esse videtur, ut pro continenti suo propugnare significetur, & quia continentia crebris validisque tentatoris ictibus resistere non possit, nisi eius gratia protegatur. Idcirco enim antemurale patientie ponitur, ne ad impugnamam continentiam facilis Diabolo pateat accessus. Qui ergo protegente patientia continenter viuunt; ipsi benè cum Apostolo protestantur & dicant: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Vides quàm solidus sit continentium murus, quos neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua potest separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu.

Turres esse fortes animas, docet S. Ambrosius serm. 4. in Psalm. 118. verbis illis. [Forti antemuræ dicit sapientia; sicut turris David, ceruix tua quæ ædificata est in Thapsio, mille ostia pendunt in ea, omnia iacula potentium. Erecta enim ad Deum ceruix, & iugo Christi habilis, quæ nulla in terrarum illecebras inflexione curuetur, sicut Christi regalis est turris, cui iugum suum Nabuchodonosor non possit imponere. Condidit enim turrim illam David, ille manus fortis, & supra murorum ædificauit excelsa, ut subsidio pariter, & decori sit. Subsidio quia hostem præuidet & repellit. Decor, quia non solum inter humilia, sed etiam inter excelsa supereminet.]

supereminet. Ita tamen subsidio vel decori, si habeat in se verbi dogmata velut quædam phalerarum monilia: habeat etiam iacula potentium Prophetarum, quæ aduersus omnem extollentem se altitudinem, lacertis quibuldam fidei diriguntur.] Non deest arx sapientiæ, ædificata cum propugnaculis, præcinctaque fossa profundæ humilitatis, vt S. Bernardus Philosphatur serm. 1. de pugna spirituali. Non est igitur quod ciuitatis huius incolæ sic diuinitus communiti, malè sibi meruant ab hostibus, qui circum eam assidue fremunt. Omnes enim eorum machinæ, ad tam firma propugnacula, irritè cadent.

Vici, plateæ, commoda insignia, ciuitatis à Rege Christo, constructæ.

§ 19 Sunt in hac cælesti ciuitate, domus & palatia, de quibus postea sunt vici & plateæ. Vicos, Religiosis arctam viam proficientibus, plateas, bonis secularibus confert Richardus Victorinus cap. 2. Cant. ad illud, *per vicos & plateas inquiram, quem diligit anima mea.* Quæcumque verò ad bonam & felicem ciuitatem concurrere necesse fuerit, exquisitissimè in istam cadunt. Numerat ea Aristoteles 7. Politic. & Leo Albertus lib. 4. de Arch. cap. 2. reducuntque ad ætæ puritatem, quæ ferè pendet ex situ, non in palude, aut loco non perflabili, sed loco edito: facilem vnde cumque appellum, & fluminis præter fluentis decursum. Nihil horum in ciuitate Dei desideratur. Nam & supra montem est posita, & commodum ad eam accessum prodit iugis affluxus populorum, imitantium sese ad eam, atque dicentium; *venite, ascendamus in montem Domini.* Denique eam fluminis impetus lætificat. Audi S. Ambrosium in Psalm. 45. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis, quo lætificauit animas vniuersorum, qui illo flumine lauit peccatum totius mundi. Est & fluius qui de Eden exit, & circuit vniuersam terram, verbum Dei quo paradisi intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicente ipso Dei Verbo; *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Cui ego dederò aquam, flumina de ventre eius fluent aquæ viue.* Ex illo enim vnico Dei Verbo, quatuor fluiorum prudentiæ, & fortitudinis, temperantiæ quoque & iustitiæ, fluenta manarunt. Alij enim per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij fides in eodem Spiritu; alij gratia curacionum in vno Spiritu; alij operatio virtutum: hec enim operatur omnia vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam ministeriorum operationis atque virtutis, spontanea diuisione transfundit. His igitur fluminis superni meatibus, ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur.] Insinuat tantam huius vrbis felicitatem, nomen quod à Rege suo est consecuta. Fuit enim trinomia, vt obseruat D. Hieronymus epist. 17. Nam primum quidem dicta est *Iabns*; idest *conculcata*, cum subisset Iabulæ, & demoniorum ac vitiatorum conculcationi patet. Tum regnante in ea per fidem Christo, dicta est *Salem*, idest *pax in virtute eius*, & *abundantia intra turre.* Ea tamen pax non est omnino aperta. Subleque-

Theoph. Raynandi de Asirib. Christi

tur ergo in cælo, *visio pacis* tuncque dicitur *Hierusalem.*

Anima quæque iusta, & specialiter Dei-para, ciuitas Christi.

§ 20 Nec verò vniuersalis tantum Ecclesiæ, est ciuitas Dei, sed & partialis: atque adeò cuiuslibet iusti anima, vt latè prosequitur Innocentius III. serm. 2. de communi Apostolorum. Audi etiam auctorem libri de Spiritu & anima, perperam Diuo Augustino tributi, cum sit cuiusdam Cisterciensis vt D. Thomas tradit. sic habet cap. 37. [Nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, quod ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Hæc ciuitas, Hierusalem merito appellanda est, quia ad fruendum visione illius summæ pacis quæ fecit vtrique vnum, creata est. Mens eius paradisus est, in qua cum cœlestia meditatur, quasi in paradiso voluptatis delectatur. Domus etiam summi patris familiaris est anima, per vnitatem morum; sponsa Christi per dilectionem; templum Spiritus sancti per sanctificationem; ciuitas regis æterni per pacem & concordiam ciuium. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea conditor noster, populum triplicis gradus, id est sapienter ad consulendum, milites ad propugnandum, artifices ad ministrandum. Cives huius ciuitatis, sunt naturales & ingenti animæ vigores tanquam indigenæ, quorum distincti sunt gradus, quia alij superiores, alij medij. Superiores quidem sunt intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales. Quorum differentia hæc est; Animalis siue sensualis, appetit sensibilia, siue visibilia; Rationalis discernit & discretionis oculo aspernatur ea. Intellectualis petrahit ad diuina. Intellectuales igitur sensus, sunt tanquam animæ consiliarij dicentes ei, *Deum time, & mandata eius observa: propter hoc enim est omnis homo.* Rationales sunt tanquam milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales seu sensuales, sunt tanquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insistant, & corpori necessaria ministrant.] Specialiter, B. Virginem esse ciuitatem insignem fusissimè prosequitur Richardus à S. Laurentio lib. 11. de ea, vbi minutissimè omnia ad ciuitatem pertinentia, siue quoad structuram, siue quoad ornamenta, siue quoad rectionem, ei accommodat. Similiter Deiparam, esse ciuitatem insignem, ex multis Patribus docent Benzonius in Psalm. 86. cap. 19. & Spinellus cap. 5. num. 25.

Nulla comparatio aliarum Regiarum ciuitatum.

§ 21 Quæcumque ex propositis Dei ciuitatibus attendatur, non est talis ciuitas ædificata in vniuersis regnis. Romam indigetant mundi miraculum, mundi compendium, arcem nationum ac Regum, cui par est nihil, & nihil secundum. Cum sole manus dispergentem, quæ nihil in terris complectitur altius, cuius nec spatium visus nec corda decorem, nec laudem vox vlla capit; communem orbis patriam; aliisque gloriosis titulis honestatur.

H h quæ

quos congestos videre licet apud Lipsium lib. 1. de magnit. Romana cap. 2. De sua Babylone gloriabundus iactavit Nabuchodonosor, *nonne haec est Babylone magna, quam ego aedificavi in domum Regni, in robore fortitudinis meae, & in gloria decoris mei?* Niniuem provinciam vetustius quam urbem, scriptura ipsa describit gloriosissimam, & omni ex parte Megalopolim. Aduersus has & alias quascunque celeberrimas ciuitates, idem iuris esse dixerim fortunae idest mutabilitati, quod aduersus homines, ut est apud Senecam Epist. 91. qui ut cladem Lugdunensi vibi inexpectato incendio illatam leniret, adiunxit. [Omnium istarum ciuitatum, quas nunc magnificas, ac nobiles audis, vestigia quoque tempus eradet. Non vides queniadmodum in Achaia clarissimarum urbium iam fundamenta consumpta sunt, nec quidquam exstet, ex quo appareat illas saltem fuisse? Non tantum manufacta labuntur, non tantum humana arte atque industria posita versit diestiu-ga montium disfluunt, totae desedere regiones. Opera sunt fluctibus, quae procul a conspectu maris stabant: vastauit ignis colles, per quos elucebat, et osit & quondam altissimos vertices solatia nauigantium, ac speculas, ad humilem arenam deduxit. Ipsi natura opera vexantur: & idem aequo animo ferre debemus urbium excidia. Casura omnia exstant, omnibus exitus manet: siue interna vi statique pracluso, violenti pondus sub quo tenentur, excusserint, siue torrentium in abditio vis obstantia effregerit, siue flammarum violentia compaginem soli ruperit, siue vetustas a qua nihil tutum est, expugnauerit minutatim, siue grauitas caeli eiecerit populos, & situs deserta corruperit. Enumerare omnes fatorum vias, longum est: hoc vnum scio, omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt, inter peritura viuimus.] Nihil hic supra fidem aut per amplificationem dictum videri debet. Romae quantum de pristina maiestate decesserit, quamque multis partialibus funeribus subiacuerit, ut loquar cum Antonino, docent rudera. Cecidit Babilon; Niniuem exclusis hominibus, latibulum omnis generis bestiis praebuisse tradit S. Hieronymus lib. 5. in Esaiam cap. 13. Sola Dei ciuitas, fundata est in aeternum. Nam & Dei aedificatio est, ut ratiocinatur Zeno Veronensis serm. in psal. 116. caducitatem ciuitatum ab hominibus aedificatarum contestatur.

Templi à Christo constructi, & Salomonici, de magnificentia contentio.

§ 12. Est insuper magnificentissimum templum Ecclesia, quomodocunque spectata, & quidem viuum. Idolis enim, (quippe inanimatorum), templa inanimata congruebant. Deo autem viuo & vero, templa debentur viua, ait pulchre S. Zeno serm. de spiritali aedificatione domus Dei. Hoc templum, Christi Regis à quo exaedicatum est, Gloriam contestatur. Quod autem nullum vsquam templum exaequat magnificentia Salomonicum, non erit quod in Ecclesiae templo magnificentissimo exhibendo, typum alium vel adumbrationem quaeramus, quam templum illud quod ut Profper egregie notauit lib. contra Collat. cap. 25

magno mysterio structum est, non à Davide qui id ardentissime optabat, sed à Salomone filio Davidis, ut per filium hominis significaretur filius Dei & hominis, & quidem ex Davide oriundus, eique promissus: & per templum dissolubile, indicaretur tabernaculum inextinguibile, ad cuius condendam Imaginem, & voluntas David probata est, & opus in eum translatus est, cuius persona magis eidem imagini congruebat. Nec promissum Davidi factum, de aedificando per filium eius templo Domini, proprie & per se primo pertinebat ad templum illud materiale, quod à Salomone, carnali Davidis filio aedificatum est, ut censet S. Ambrosius Apologia David. Verum ibi quoque templum non corporale, non materiale promittitur; (neque enim Deus in manu factis habitat. Sed templum est Sancta Ecclesia: quae utique non humana, sed caelesti virtute fundatur. Non est autem quod in hac Ecclesia & Salomonici templi contentione facienda, diligentiam probemus: Effet enim res immensae operae, & accuratè tradita à Beda, toto libro de templo Salomonis, nec non à S. Brunone de laudibus Ecclesiae cap. 4. & à Gisberto cap. 16. Alteri. Item ac Eucherio 3. Regum 7. & ab Anglomo ibi c. 9. Hugone Victorino in Allegoriis 3. Regum plenè ibidem ab aliis antiquis, ac inter recentiores à Ribera lib. 1. de templo à c. 19. ad 25. & à Villapando tomo 1. parte 2. lib. 1. § 160. c. 10. Quare pauca quaedam generatim attingere, satis ad rem praesentem erit.

Maluit quidem S. Chrysostomus in Psal. 14. ad illud *quis habitabit in tabernaculo tuo*. Et S. Gregorius ad finem psalmi 50. templum Salomonicum quod stabile & in monte fuit, fuisse potius typum caelestis Ecclesiae quam militatis. Hanc enim expressam potius aium per tabernaculum, quod mobile erat & peregrinatum, cuiusmodi nos sumus, accommodatum. Tamen dempta instabilitate, & magnitudine minore, ac longè etiam minore magnificentia tabernaculi, quibus à templo discrepabat, in ceteris vtrumque ad eandem ideam Mosis primum propositam, & seruata quantum fieri potuit proportionem vtriusque, (ut notat Ribera lib. 1. de templo cap. 7.) constructum est: ita ut tabernaculum, quod dixit Philo lib. 3. de vita Mosis initio, aliud non fuerit, quam templum ambulatorium. Proindeque salua manet quoad reliqua templi Salomonici, & Ecclesiae à Christo constructae, analogia: quam solum nunc placet attendere, dimissa analogia ipsiusmet Christi & tabernaculi foederis, quae instituitur ab Anastasio Sinaita lib. 4. de recta fidei dogmat. siue Oratione de Christi passione & impassibilitate ferè in fine.

Circumstantia aedificationis vtriusque templi, librata.

§ 13. Ac primum area in qua aedificatum est templum Salomonis, optimè refert Ecclesiam ut notauit Angelomus extremo libro 2. Regum post Bedam cap. 5. de templo & S. Hieronymum Epist. 17. sub initium quia in Ecclesia Dei pretioso Christi sanguine coempta, erectum est à vero Davide altare fidei, quo excitato, confestim pesti impietatis quae ubique gra-

fabatur, cessante. Et quidem gratulata est pestis à manè usque ad horam prandij: hoc est, ut S. Cyrillus lib. 3. de adorat tractans locum illum 2. Regum cap. 2. interpretatur, à primis seculi temporibus, ad tempus usque Sanctæ illius ac mysticæ mensæ, in qua pane illo calicis dato atque vitali vescimur. Bellè autem quadrat in aream, ratio quam ibidem subiicit S. Cyrillus, cur Ecclesia dicatur area: nempe quod in ea terantur spicæ, ut iis expurgatis, & palea seposita, ac per ventilabrum cuius Baptista Lucæ 3. meminit, plenè purgatum triticum inferatur in horreum Dei. In ea area ædificatum est à Salomone, vero Rege pacifico, templum Dei per annos septem. Quo nomine, totum labentium seculorum tempus signatur. Initium autem ædificandi, factum est anno 4. Regis Salomonis mense 2. & finitum eiusdem Regis anno 11. mense 8. Inchoato enim 4. anno prædicationis Christi, fundata est Ecclesia, post peractum Pascha, quod primo mense celebrabatur. Quamquam plerique Iudeorum, immundi super animam, id est ex contactu mortui, quia Christo necem intulerant, cum non celebrassent mense primo Pascha, nec in verum Dei agnum credidissent, celebrant Pascha mense 2. iuxta legem latam Numerorum 9. Id est, crediderunt in Christum in Pentecoste: sicque ædificati cepta est Ecclesia, & finita anno 8. Salomonis, & 8. mense: quia octava Clausulam mundi designat, ut Beda notat lib. de Templo c. 17. unde & pro octava multi inscribuntur psalmi. Ædificatum porro est templum, non à solis Iudeis, sicut tabernaculum quod typus erat Synagoga, ut Beda ibidem ait c. 5. sed à Iudeis simul & Gentibus: Tyriis scilicet, Sidoniis, & aliis, à Salomone aduocatis: quia Dei Ecclesia sub Hebræis magistris, ad Gentes diffusa est, aliter quam Synagoga, quæ Iudææ finibus mansit conclusa. Quo etiam spectat quod area in qua ædificatur templum, non Hebræi hominis erat, sed Iebusæi. Eratque ille ipse locus, in quo Abraham filium Immolaturus proceffit: quia ut est apud Apostolum 2. Corinth. 4. habemus eundem Spiritum fidei cum antiquis Patribus; eadem cum illis Et credit & loquitur Ecclesia. Situs templi erat ad Orientem, ut plena lux per Ecclesiam à Christo iustitiæ & veritatis sole excipienda proderetur.

Correspondentia variarum vtriusque templi partium.

§ 14. Iam partes templi variae, diuersos Ecclesiæ ordines notant, iuxta S. Hieronymum lib. 2. contra Iovinianum: ubi ex variis templi mansuiculis, & exteriore ac interiore atrio; nec non vestibulis & Sancto, & Sanctis, Sanctorum, (quæ diuersæ erant templi partes, aliæ aliis Sanctioribus & venerabilioribus,) colligit esse varios meritum ordines in Ecclesia. Beda lib. de templo cap. 7. tres ordines cellatum circum domum Sacram, interpretatur ordines coniugatorum, continentium, & virginum. Rupertus in tertium Regum, tres ordines in iisdem domumulis expressos, censuit esse tres ordines qui apud Ezechielem c. 4. nominibus trium Sanctissimorum hominum; Iobi Noë, & Danielis notantur: Id est, ordinem sanctæ Deo seruientium in coniugio, cuiusmodi fuit

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi

Iob: ordinem Prælatorum atque Doctorum; qui sicut Noë arcam Dei in fluctibus regunt; Et denique ordinem contemplationi addictorum, qui verè sunt viri desideriorum, sicut Daniel. Non multum hinc abest Petrus Blefensis serm. 2. agens de variis Trinitatibus, cuius hæc est oratio. [Sacerdos noster secundum ordinem Melchisedech, in Ecclesia sua, tres saluandorum ordines ordinavit; Coniugatos, continentibus, prælatos: tres scilicet viros, quos videt Ezeiel in spiritu saluandos. Noë, Daniel, & Iob, qui nihilominus etiam præcesserunt caput prius quam prodiret ad ortum. Ex hastili enim candelabri, tres hinc progrediebantur calami, & tres inde; Hi tres sunt in domo summi patris familias, ministrantes secundum ordinem vicis suæ. Primus in mola, secundus in lecto, tertius in agro. Ecce quomodo Deus per Trinitates omnia dispensat in cælo; & in terra, ut non minus verè, quam eleganter dictum sit, numero Dei impare gaudet.] Idem Beda lib. citato c. 16. præmissis ex Cassiodoro in Pandectis ad psalmos, triplici ordine porticum & atriorum templi, quorum ordinum vnum cum Pontifex in Sancta Sanctorum ingrediebatur & Sacerdotes titè expiati templo continerentur, occupabant Sacerdotes non expiati, Leuitæ & cantores: alter verò Iudeis Loricis expiatis addictus erat: tertius denique gentibus & omnibus promiscuè patebat; hoc inquam triplici atriorum ordine distincto in templo, Beda, per eam ordinum varietatem varios hinc Ecclesiæ status signatos agnoscit: Perfectos nimirum in atrio Sacerdotum, & carnales in atrio exteriori; qui fide, spe, & charitate contenti altiora non querant; atrium gentium iis addicere possumus qui destituti charitate & extorres à Deo, per orationem tamen & implorationem numinis, accedere ad Deum satagunt. Itaque vniuersos Ecclesiæ militantis status & ordines, illæ quas dicebam Salomonici templi partes adumbrabant. Quæ verò reliqua ex eo erant, beatos calites, qui vnum cum Ecclesia militante perfectum corpus, & vnum consummatum Dei templum efficiunt; ipsumque in primis Christum, qui verè Sanctum Sanctorum est, & totius Ecclesiæ caput ac vertex, præsignabant. Sic manifestè impletum vides operèque perfectum, quod Prosper parte 2. de prædict. cap. 27. in templi Salomonici ad Ecclesiam apratione tradidit: [Quia Deus non in manu factis templis habitat, Rex noster, vera pax Christus Dominus ex lapidibus viuis Domum struens Spiritalem, fidelium corda suorum, non tantum singula templa in singulis, sed vnum ex omnibus templum fecit.

Fideles quique, Christi templa; & quanta inde Sanctitudinis necessitas.

§ 15. Singula in singulis templa, ex quibus vnum totale templum existat, constructa à Christo ait Prosper, alludens ad illud Apostoli templum Dei sanctum est, quod estis vos. Effetque hoc templum verius templum Dei, longèque perfectius, quàm sint omnia terreno opere constructa docet egregiè Origenes hom. 20. in Lucam. Partes huius templi, proportionales partibus materialium templorum, acutè exhibet

H h 2

hibet Hugo Victorinus serm. 2. de Eccles. De-
dic. Ex loco porro Apostoli proxime adducto,
S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli, ma-
gnam necessitatem cuius inscit, mundandi &
integrum seruandi seipsum, quod templum di-
ritum & fordens non inhabitet Deus. Idem
potenter serm. 16. de verbis Apostoli, argu-
mentatur aduersus eos qui peccata quæ cor-
pore admittuntur, negabant à Deo magni fieri,
quod templum Dei sit anima non caro, quæ
potius in Scripturis sanum dicitur. [Infelix
interpretatio, (inquit) punienda cogitatio.
Fœnum dictum est caro, quia moritur, sed quod
ad tempus moritur, vide ut non resurgat, cum
crimine. Vis nosse apertam inde sententiam?
Nescitis, (inquit idem Apostolus,) quia cor-
pora vestra templum in vobis sunt Spiritus san-
cti, quem habetis à Deo? Contemnitis corporalia
peccatum, contemnitis quod peccas in templum;
Ipsam corpus tuum, templum in te est Spiritus
Dei. Iam vide quid facias de templo Dei.
Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra
istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò
autem tu ipse es templum Dei, templum in-
tras, templum exis, templum in domo tua ma-
nes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne
offendas templi habitatorem, ne deferat te, &
in ruinam vertaris. Nescitis, (inquit,) quia
corpora vestra, (& hoc de fornicatione loque-
batur Apostolus, ne contemnerent corporalia
peccata,) templum in vobis sunt Spiritus sancti
quem habetis à Deo? Et non estis vestri; empti
anim estis pretio magno. Si contemnitis seruum
tuum, considera pretium tuum.] Vide ibidem
serm. 18. & serm. 52. de temp. Copiose & for-
titer idem argumentum vrgit Chrysostomus
homil. 18. in primam ad Corinth. ad illud, por-
tate Deum in corpore vestro. Tertullianus bre-
uissime idem argumentum tetigit lib. de cultu
frem. cap. 1. [Omnes templum sumus Dei, illa-
to in nos, & consecrato Spiritu sancto. Eius
templi editua & auites, pudicitia est, quæ ni-
hil immundum nec profanum inferri sinat, ne
Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem of-
fensus derelinquat.] Sanè luculenter S. Chry-
sostomus hom. 26. in ad Rom. immediate ante
partem moralem, violatores Charitatis maximi
sceleris reos agit, ob violatum in proximo Dei
templum. [Si enim Ecclesiam suffodere graue
est & scelestum, multo magis si hoc templo
spirituali fiat. Augustior quippe est homo, ma-
gisque venerandus, quàm Ecclesia. Non enim
propter parietes mortuus est Christus, sed pro-
pter ista Spiritus sancti templa.] Omnes alios
peccatores, tanquam sacrilegos violatores tem-
pli Dei, reos similiter agit immani celeris
Gul. Paris. tractatu de Sacrament. penitent.
cap. 21.

*Ara, statua, templa, Christianorum, iuxta
Origenem, p̃y quique.*

526 Sed quod singulos fideles, pro singu-
lis templis Christi Regis manu constructis, ha-
beri volebam cum Prospero, posset illustrari
expensione plurium huiusmodi singularium
templorum. Quàm enim Augustum Dei tem-
plum, sanctissima Deipara? quod latissime pro-
sequitur Richardus à S. Laurentio lib. 10. de
ea, à pag. 621. Sancti denique omnes singula-

res, templa Deo sacra fuerunt; & hoc esse tem-
plum verum quod Deus querit, affirmat Se-
neca apud Lactantium lib. 6. cap. 25. Tradit
idiplum Origenes planè luculenter lib. 8. con-
tra Celsum; ubi cum obieisset Celsus, Chris-
tianos auersari templa, & aras, ac statuas Deo-
rum, ut ea seutessera, occultis fœderis fidem
sancirent, respondet. [Pro aris, nobis esse
mentem suam cuique, ex qua sursum feruntur
verè ac intelligibiliter suauolentes suffragia,
preces è pura conscientia; quapropter dicitur
apud Ioannem in Apocalypsi: *suffragia autem
sunt orationes sanctorum*; Et in hymnis Dauid,
*fiat oratio mea sicut incensum in conspectu
tuo Domine.*] De statu vero, sic respondet
Origenes. [Simulachra Deo dicenda, sunt, non
fabrorum opera, sed à verbo Dei dedolata, for-
mataque in nobis; videlicet virtutes ad imita-
tionem primogeniti totius creaturæ, in que
sunt iustitia, temperantia, fortitudinis, sapien-
tia, pietatis, cæterarumque virtutum exempla.
Hæ sunt statua Deo dicata, in animis iustitia
iuxta præceptum Dei, & fortitudinem, & pie-
tatem, reliquasque virtutes exercitum, qui-
bus decenter honorari credimus omnium hu-
iusmodi statuarum archetypum primum, im-
aginem inuisibilis Dei, Deum vnigenitum. Quin
& hi qui exuti veterem hominem cum opus-
bus eius, induti sunt nouum qui renouatur in
agnitionem iuxta sui conditoris imaginem, re-
cepta hac imagine, simulacra in se ipsi faciunt
qualibus delectatur Deus Optimus Maximus.
Et quemadmodum inter simulacrorum arti-
ces, quorundam vsque ad miraculum excellunt
opera, ut verbi gratia Phidias, aut Polyclitus
inter Pictores Zeuxis & Apellis; aliorum mi-
nus bona sunt, ac rursus aliorum deteriores; in
summa plurimum interest inter apparatus sta-
tuarum & imaginum: ad eundem modum
sunt qui faciunt simulachra Dei rerum omnium
Domini egregia, per absolutissimam scien-
tiam, ad quæ collatus nullius pretij videtur pos-
sit Phidias, Iupiter Olympius, si spectes pulchritu-
dinem repræsentatam Dei conditoris imaginem. Sed
in tota creatura conditoris hoc contrigit felicitas
& excellentius quàm Seruatori nostro, cuius
vox est hæc: *Pater in me est.* Vnus quique te-
men qui eam imitatur pro viribus, simula-
chrum est iuxta conditoris imaginem, quod
absoluitur, dum quis imitatur eum puro corde
intuens. In summa omnes Christiani conan-
tur, dedicare aras & statuas quales diximus, non
sensu & anima vacuas, nec luctuosis Deo-
monibus animatum seductoribus infestas, sed
Dei Spiritu inhabitatas, propter virtutes quas
diximus, & conditoris imaginem agnoscente
suum domicilium, sic etiam Christi Spiritus
insidet suis, ut ita loquar conformibus.

Tandem de templis sic statuit post aliqua
conformiter omnino ad ea quæ ex S. Augusti-
nii præmissis. [Quod si etiam templa
templis conferenda sunt, ut discant Celsi fa-
tores non obitare nos, quominus templa con-
dantur conuenientia iam dictis aris & statuis;
cauere tamen ne omnis vita largitori templa
struamus exanima: audiat qui vult, nostram
doctrinam quod corpora nostra templum Dei
sunt, & quod si quis per intemperantiam, aut
per peccatum aliud corrumpti templum Dei, is
peribit ut in verum templum vere impius
omnium

omnium autem huius generis templorum lon-
præstantissimum erat sacrum illud & purum
corpus Seruatis nostri Iesu: qui sciens posse
quidem ab initio infidias strui templo quod in
se erat, hanc tamen sceleratam voluntatem in-
fidiorum non præuoluitur contra ædifica-
tricem eius templi Deitatem, ait ad ipsos: *Soluite templum hoc, & ego intra triiduum excitabo
illud, hoc autem dicebat de templo sui corporis.*]
Et post nonnulla, [Sicut fit de istis vulgaribus
templis prophanis ut suum quæque ciuitas iac-
tet apud alias; & vehementer sibi placeat, si
contingat habere præstantius, velut arguens
aliorum populorum in hac parte negligentiam,
qui se superari sinerint: sic obicientibus nobis
quod non colamus numen in templis sensu ca-
rentibus, nos vicissim nostra templa ostenta-
mus: & docemus eos, modò non ipsi quoque
more suorum Deorum sensu careant, quod
nullo pacto conferri debeant, vel nostra simu-
lachra cum simulachris gentium, vel altaria
nostra suffragantur cum ipsorum cruentis aris &
nidoribus: ac ne templa quidem nobis proba-
ta, cum sensu carentibus templis insensatorum
hominum, quibus ne in mentem quidem venit,
quid sentendum sit de Deo, & de eius statuis,
templis, altaribus.]

*Idem, lapides uiui, coadificati, &
quales lapides.*

527 Sic porro singuli templa sumus, ut ad
vniuersale ex omnibus existens templum (quod
ait eam cum Prospero esse Ecclesiam,) singuli
se habeant ut lapides coadificandi, ut loquitur
Apostolus Ephes. 2. Et idem habetur 1. Pet. 2.
& Isaïæ 14. ac 54. quæ loca sic illustrat Ori-
genes lib. 8. contra Celsum. [Vnusquisque
conspiciant in veram pietatem per verbum
Dei, lapis est pretiosus insertus structuræ tem-
pli Dei; quemadmodum Petrus dicit: *Vos au-
tem edificati estis lapides uiui, & domus Spiritu-
alis in Sacerdotium sanctum offerre Spiritua-
les, hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.*
Et Paulus, *edificati super fundamentum Aposto-
lorum & Prophetarum, ipso summo angulari la-
pide Christo Iesu Domino nostro*, huc pertinet
etiam illud Isaïæ oraculum mysticum, allo-
quentis cælestem illam Hierusalem in hanc
sententiam; *Preparo tibi carbunculum lapidem
iuuum, & fundamenta tua, Saphirum, & propu-
gnacula tua lapidem, & portas tuas lapides
Christallinos, & mœnia tua lapides electissimos, &
omnes filios à Deo doctos: & in multa pace filij
tui, & edificaberis in iustitia.* Sunt igitur qui-
dam iustorum, lapis carbunculis, alij saphirus,
alij lapis, alij chrystallus, & sic omne ge-
nus electorum pretiosorumque lapidum, iusti
sunt.]

In coadificandi porro voce, quam adhibet
Apostolus citato capite, cum ait, *& ipsi ut la-
pides uiui coadificamini*, ut acutissime depre-
hendit S. Augustinus serm. 13. de verbis Apo-
stoli, cap. 12. & diuinæ gratiæ ad iustificatio-
nem necessitas, & liberi arbitrij cum gratiæ
cooperatio, insinuata egregie est. Tractans
enim Augustinus illud Christi, *sine me nihil
potestis facere*, subdit. [Iam nunc cum auditis,
quorundam Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei,
nolite vos demittere. Neque enim templum

sum sic de vobis ædificat Deus, quasi de lapi-
dibus qui non habent motum suum: leuantur
ab structore, ponunturque. Non sic sunt lapi-
des uiui; *Et vos tanquam lapides uiui coadifica-
mini in templum Dei.* Ducimini sed currete, &
vos ducimini, sed sequimini, quia cum sequuti
fueritis, verum erit illud quia sine illo nihil fa-
cere potestis. Non enim volentis neque cur-
rentis, sed miserentis est Dei.] En quomodo
lapides qui ædificantur in templum Dei; & à
Spiritu Dei aguntur, & tamen non se habent
ut quid materiale, sed præeunte Deo, ipsi quo-
que se agunt & mouent, adiuvante semper &
cooperante Deo per Christi sui merita. Quod
pulcherrimè expressit Antiochus hom. 1. *initio*,
cum crucem qua Christi pro nobis merita ma-
ximè continentur, describit tanquam admirabi-
lem machinam, funibus Spiritus sancti appli-
citis, sustollentem lapides viuos in ædificium
Dei. Verba eius sunt. [Quisquis perfecte cre-
dit, lapis est templi Dei, lapis est solerti appa-
ratu laeuigatus, & exæquatus in substructionem
Dei Patris; lapis in sublime euectus machina
quapiam admirabili Iesu Christi, quæ crux eius
est; præsidio adiutus funiculi, qui Spiritus san-
ctus est: Fides hominis, prædux viæ est: Cha-
ritas, ipsa viæ est, ad Deum usque subuehens
hominem. Qui eiusmodi est, Theophorus fit,
sive Christophorus; templum insuper Dei &
sanctorum sedulus lustrator locorum, nulla
non sui parte per obseruationem mandatorum
Iesu Christi perpolitus & adornatus.]

528 Idem habet Methodius, fragmento de
utilitate crucis, *in fine*, apud Gretserum Tomo
2. de Cruce: præiuerat S. Ignatius epist. ad
Ephes. dicens. [Christianos, ut lapides viuos,
subuehi sursum per Christum pro nobis cruci-
fixum, fide subductos à terrâ, elatos charitate,
perpendiculari vfos Spiritu sancto.] D. August.
non dissimiliter serm. 121. de diuersis cap. 7.
actiones Christi quibus operatus est salutem
nostram in medio terræ, vocat machinas huius
ædificij, sic scribens. [Architectus ædificat per
machinas transiituras domum mansuram. Nam
in isto tam magno & amplo quod videmus
ædificio, cum instrueretur, machinæ fuerunt,
quæ hic modò non sunt; quia quod per eas
ædificabatur, iam perfectum stat. Sic ergo fra-
tres, ædificabant aliquid in fide Christiana, &
perfecta sunt quedam machinamenta tempo-
ralia Dominus enim noster Iesus Christus, quod
resurrexit transactum est, neque enim adhuc
resurgit; & quod ascendit in cælum, transac-
tum est; neque enim adhuc ascendit. Quod
autem in illa vita est, ubi iam non moritur, &
mors ei ultra non dominabitur, quod uiuit in
æternum, etiam ipsa in illo natura humana
quam suscipere, & in qua nasci, & in qua mori,
& sepeliri dignatus est; hoc ædificatum est;
hoc semper manet. Machinæ autem per quas
ædificatum est, transferunt. Non enim semper
in vtero virginali concipitur, aut semper de
Maria Virgine nascitur Christus, aut semper
comprehenditur, aut semper iudicatur, flagel-
latur, crucifigitur, sepelitur. Omnia hæc ma-
chinæ deputantur, ut ædificaretur, per has ma-
chinas, illud quod manet in æternum.] His
igitur machinis, subuehuntur lapides ad ædifi-
cium templi Dei.

Dolatos porro hos lapides atque perfectos,
H h 3 prius

prius quam ædificio templi Dei inferantur, id est penitentia ac mortificationis instrumentis expositis, sustolli necesse est. Non in hoc templo, Dei valet quod de Salomonico dicitur 3. Regum 6. *malleum, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur.* Nimirum quod ad priscum illud templum attinet, quia ut Scriptura immediate ante præmittit, ædificata est. Non placet subtilitas singularis Martini de Roa lib. 2. Singul. cap. 3. Cui præiuit Genebr. in Psalmum 17. versu 38. quod non sit auditus in templo malleus ferreus, quia omnia instrumenta illius temporis erant ærea. At hoc pugnat aperte cum ratione quam Scriptura adhibet, cur malleus tundens petras, & ferramentum non sint audita in templo: nempe quia lapides tam apti ac dolati afferebantur. Præter quam quoddam malleus æreus est verè malleus. Vnde si malleus æreus auditus fuisset in templo cum ædificaretur, verum esset dicere, malleum auditum sibi fuisse, contra Scripturæ assertionem. Idcirco ergo, (ut contra ludicras quorundam Rabbiorum imaginationes differit Pineda lib. 5. de Salom. cap. 5. num. 92.) lapides tunc sonibus novis nonne gebant, ut in ædificium templi disponerentur, quia expoliti prius erant. Quod Angelomus 3. Regum 6. Potho lib. 3. de statu Domus Dei initio. S. Greg. 3. parte Pastor. admo. in. 14. S. Ambrosius lib. 2. in Luc. cap. 31. Blesensis in cap. 42. Iob. & passim alij, referunt ad cœlestem Hierusalem, ubi cessat dolor & gemitus quæ prima abiierunt. Beda tamen lib. de templo cap. 4. ad præsentem templi Dei ædificium refert, ut nos fecimus. Ibi ergo dolati & perfecti lapides à cæmentario quem trulla operantem vidit Propheta suis coaptantur locis, & Christo fundamento fundamentorum (ut cum S. Augustin. in psal. 86. supra loquebamur) superstructi crescunt in templum Sanctum in Domino: cuius constructio & perfecta est ab initio ævi Christiani, & semper durabit quamdiu mundus superstes erit. Potens omnino adhortatio, ut sic construantur in templum Dei habetur S. Bernardum serm. 2. de Eccl. dedicat.

Encens, & illata in utrumque templum proportionalia ornamenta.

329 Constructum plenè Templum, dedicavit Salomon, & illatis in illud Sacris omnibus tabernaculi vasis & ornamentis, arca præsertim & candelabro septemplex, sanctificavit, ex indeque in eo est Sacrificium; sicque dirutum est & abiectum tabernaculum antiquum, quod steterat illucisque. Omnia hæc longè verius & sublimius in templo per Christum constructo, videre licet. Nam dedicationem quidem Ecclesiæ, celebravit summus Pontifex Christus, demisso in eam Spiritu Sancto, qui est interna eius Sanctitas, longè potior extrinseca quavis Sanctitate, cuius. solius capax erat antiquum templum. In singulari verò, quoties singulatim aliquem lapidem ad hoc ædificium adiungit, ipsa adiunctione consecrat & dedicat Deo, ut benè attigit Gul. Paris. tract. de Sacramentis in genere cap. 1. Quomodo

tamen ipsa adiunctio, omnes titus sacros quibus templa hodie consecrantur mysticè contineat, pulchre prosequitur Petrus Blesensis serm. 36. & eleganter Gul. Paris. lib. de legibus cap. 29. & ultimo, nec non S. Bernardus serm. 1. de dedicat. Ecclesiæ, Hugo victorinus lib. 1. de Sacramentis per decem prima capita, & Patrum ac Tractatorum plerique, exponentes Ceremonias Ecclesiasticæ consecrationis, quos deservavit Durantius lib. 1. de ritibus cap. 24. à num. 8. Fulbertum Carnotensem egregie in eo argumento versatum, laudat Petrus Damiani serm. 69. & fusè quoque integro sermone idem prosecutus est Ivo Carnotensis.

Tam verò illatio ornamentorum antiqui templi in Dei Ecclesiæ, his paucis verbis comprehensa est in vitæ S. Pachomij cap. 30. ex eius sententia. [Tabernaculum veteris Testamenti, & Sancta Sanctorum, ad novos referebat populos, ad circumcissionem scilicet atque præputium, dicens quod exterius tabernaculum figuram gereret prioris populi Iudeorum, interius autem quod est Sancta Sanctorum, vocationem præsignaret omnium gentium, quæ & Sacrorum aditus meruisset accessum, & minorum mysteriorum participes extitisset. Pro hostiis enim animalium, & pro arca in qua erat manna, & virga Aarons quæ frondebat, & tabulæ testamenti: pro thuribulo quoque, & mensa, & candelabro, in propitiatorio, Deus verbum nobis in sua incarnatione elementis apparuit, & illuminavit nos lumine suæ sententiæ, nostrorumque factus est propitiator peccatorum, & pro manna, Corpus proprium legitur est ad edendum.]

330 Perspicua hæc erunt, si attendamus, in antiquo templo hæc fuisse decora: In oraculo quidem arcam, propitiatorio contextam, & in ea tabulas lapideas, itæque vel in ea, vel cum ea, aut iuxta eam, (pro variis modis conciliandi dissidentia in speciem loca ex tertio Regum 8. & ad Hebræ. 9.) virgam habentem manna. In secunda verò templi parte, siue extra oraculum, erat paries separans, & velum: ad medium, siue dexteram, candelabrum. Ad sinistram verò, siue ad aquilonarem partem Sancti, erat mensa propositionis, & circum eam aliæ mensæ ad excipienda varia vasa, ut habetur 1. Paralip. cap. 4. & 5. In medio autem erat aureum altare thymiamatis. Nec enim quod aliqui hoc altare inferunt oraculo, est revera probandum, ut rectè statuit Beda lib. de templo cap. 11. Abulensis in cap. 30. Exodi q. 6. & lib. 1. Regum cap. 6. q. 16. Ribera lib. 2. de templo cap. 8. num. 7. videturque conceptis verbis traditum Exodi 40. tandem in atrio Sacerdotum erant columnæ duæ Iachin & Booz, mare æneum, labræque ærea fusilia, siue lutescentes basibus operosissimis impositi, & altare holocaustorum, sic dictum à digniore ablatione: quamvis aliæ quoque victimæ in eo offerrentur. Ad horum principalium ornamentorum templi cumularum usum, minutura vasa pertinebant, ut lebetes, forcipes, fuscina, ad altare holocausti: acetabula, phialæ, thuribula, Cynibis, ad mensam propositionis: & sic de cæteris accessionibus vasorum, statuendum est cum Ribera supra cap. 25. Hæc enim excutere hoc loco, non est huius instituti sed tantum monitrare, nullum horum templi Salomonici ornamentorum

rum templo Christi deesse quod variè perficiunt varij, & plenè Beda lib. de templo, post Origenem in Exodum & Leviticum, & alijs plerisque locis, ac S. Cyrillum in opere de adoratione, & Glaphyris, Helychium, Badulphum, & Procopium in Leviticum à quibus alijsque Patribus spiritu mysteria loquentibus, petendam esse harum rerum enodationem, & veram ad res Christianas accomodationem, rectè monuit eam iniens Greg. Nyssenus, in opere de vita Moysi. Neque tamen recentiores qui hæc acuratè pertractant omittimus annotare; Sed ne in argumento immenso infiniti sumus, indicare utroque sufficit.

Arca utrobique.

Arceam habet templum Christi Christum ipsum, ait S. Gregorius hom. vltima in Ezechielem, & latè ac pulchrè S. Cyrillus 4. in Ioan. cap. 18. Optimè item Petrus Cellensis lib. 1. de expositione tabernaculi & Giselbertus cap. 9. altercat. Vel Desiparam vt ait Gregorius Thaum. orat. 1. de Annunc. & præclare S. Maximus apud Ambrosium serm. 25. de Sanctis. Ipsam Ecclesiam esse arcam Sanctificationis quatuor circulos, quatuor sacris Euangelis; vertes verò de lignis Sethim iisdem circulis, infertos, ad arcam portandam, Sacris Doctoribus respondere, eleganter & fusè prosequitur Petrus Damiani serm. 14. Ex Beda ac S. Gregorio, eandem expositionem pulchrè refert Cellensis in fine expositionis mysticæ tabernaculi. Aliam in rem minutè concisam, adducit Sandæus in Theol. Symbol. lib. 6. commentar. 3. exercitat. 5. Animam Christianam cum arca conferre, facile est ex iis quæ disserit Cassianus collatione 14. c. 10. Scio Riberam lib. 2. de templo cap. 3. & lib. 1. cap. 20. num. 6. ex Apostolo contendere, arcam significare cælum. Verùm Apostolus Hebræor. 9. (quem locum adducit Riberam) id tantum affirmat de oraculo, siue Sancto Sanctorum; at Christus in terra degens, in cælo erat per gloriam; Et ibidem quoque degunt iam ex hac vita Sancti, quorum conuersatio est in cælis. Itaque rectè constitutum videtur, de arca templi Christiani.]

Est etiam in eo propitiatorium. Hoc de Christo interpretatur Apostolus Roman. 3. verbis illis, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Vocem illam propitiationem, adhibuit interpres pro græca voce *id'iaspion* quam idem Apostolus Hebræor. 9. & semper 70. adhibent, cum propitiatorium volunt exprimere. Riberam Christum esse propitiatorium denotatum, latè explicat lib. 2. de templo c. 5. & optimè Isidorus Pelus. lib. 4. Epist. 73. Itemque Petrus Cellensis lib. 1. de tabern. Cherubin super propitiatorium, sunt duo testamenta, vel Angeli administratores Spiritus, & vnum templum cum hominibus constantes. Ita Riberam lib. 2. cap. 7. & latè Alcazar in cap. 4. Apocal. Ver. 7. Notat. 9. iuxta Giselbertum cap. 16. Alterationis, sunt corda Sanctorum, plena sapientiæ Dei.

Item reliqua templi supellex.

531 Tabulas legis arca conclusas, manifestè habet Dei Ecclesia; non iam lapideas, sed cæneas, vt Apostolus dixit, ad exprimendam earum mollietudinem, præ duritie legis antiquæ. Virgam Aaronis arca item immissam, in potestate Ecclesiastica retineri, docet benè Turrianus lib. 1. de Hierarch. Ordinac. c. 21. Denique vna in qua reconditur manna, est Desipara iuxta Amedeum Lauanensem, hom. 1. de Deip. in fine, vel Eucharistia qua alimur in deserto hoc peregrinantes, iuxta Riberam lib. 2. de templo cap. 3. num. 13.

Velum & paries sciungens ab oraculo, sunt obstacula & remora beatitudinis, quamdiu hic exulamus, Riberam fusè libro 1. cap. 21.

Candelabrum sempiternum egregiè à varijs Patribus exponitur. Cyrillo Alexandrino est Christus lib. 4. in Ioan. cap. 28. itemque Rupertus lib. 4. in Exod. cap. 8. & Giselberto cap. 9. altercat. At iuxta Anastasium Nyssenum q. 58. in Scrip. est Desipara. Nam de ea exponit candelabrum de quo Zacharias, quod templi candelabrum referebat, iuxta Riberam lib. 2. cap. 13. significat fontem lucis spiritualis, siue Doctrinæ Ecclesiasticæ & Sacræ. Doctores varij apud Alcazarium in caput 1. Apocal. vers. 12. Notat. 10. aiunt candelabrum significasse Sanctitatem Ecclesiæ, & viros in ea virtutibus splendentes.

Mensa iuxta S. Cyrillum, est typus corporis Christi. Ita ille lib. 4. in Ioannem cap. 28. De corpore Christi in Eucharistia id accipiunt Hieron. in cap. 1. Malach. Cyrillus catech. 4. Mystag. Damascenus 4. fidei cap. 14. Et ipse Cyrillus 13. de adorat. Eadem mensa, iuxta Alcazarium in cap. 1. Apocalips. v. 12. notat. 12. multos ad id Patres proferentem, significat doctrinam Ecclesiæ. Iuxta Riberam lib. 2. cap. 11. designat viros operibus misericordiæ de-ditos, qui alijs pascendis & subleuandis, lumbentes exponunt esse.

Altare thymiamatis, denotat spirituales qui sunt in Ecclesia, Beda lib. de templo c. 12. Riberam 12. c. 9.

Columnas duas, Alcazarius in cap. 3. Apocal. parte 2. vers. 12. Notat. 1. Ecclesiæ Sanctitatem & doctrinam significare voluit. Riberam lib. 2. cap. 15. exponit de fortitudine Sanctorum, vt prosperis & aduersis.

Mare æneum, notat Sacramentum penitentia, ex S. Gregorio hom. 17. in Euang. Iuxta Bedam lib. de templo cap. 19. signat Baptismum.

Luteres idem sonant quod mare æneum, sed cum accessione vbertatis gratiæ, & copiosæ redemptionis apud Deum nostrum.

Altare holocaustorum, Riberam lib. 2. cap. 21. designat penitentes, ex corde puros offerentes Deo vitulos labiorum suorum Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 22. ex Apostolo & Dionysio, monstrat altare significasse ipsum Christum. Sacrificia quæ in hoc altari offerebantur, significabant principaliter quidem Sacrificium Christi, vt holocaustum vituli, de quo ita latè Origenes hom. 1. in Leuit. & Riberam lib. 4. de templo cap. 3. à num. 3. secundariò verò Sacrificia Martyrum crucientorum, ex Riberam

Ribera lib. 4. cap. 3. à num. 9. Hostia pacifica minus perfectos signat, ex Radulpho lib. 2. in Leuit. cap. 11. Hostia pro peccato, sacrificium Christi. Iuge sacrificium, oblationem Christi in cruce, perpetuatam in Eucharistia ex Ribera lib. 4. cap. 9.

Vasa sacra minuitiora, fereque accessiones principalium vasorum, iuxta Bedam lib. 2. de tabernaculo cap. 11. denotant diuersas fidelium personas; vel certe multifarias ipsorum actiones, siue cogitationes in famulatum sui conditoris dispositas: Item Sacramenta Ecclesie, vt de Phialis quæ victimarum sanguinem excipiebant, sentit Ribera lib. 2. cap. 23. Vel orationes sanctorum, vt de thymiamateriis & phialis plenis odoramentorum, habet Ioannes in Apocalypsi.

Maior gloria templi Christiani, quam Salomonici.

532 Hactenus obiter & in transitu, de ornamentis antiqui templi in Ecclesiam Christianam illatis. Sicut ergo in tabernaculum, ex quo post templi constructionem illata sunt ornamenta eius in templum, amissit pristinum decus suum, nec fuit ultra domus Dei, ita Synagoga ex quo spoliata est suis illis ornamentis, facta eorum translatione in Christianum Dei templum, desit esse sacra. Idem enim lex antiqua confertur tabernaculo: lex autem gratiæ, templo Salomonico, vt inter varias tabernaculi & templi mysticas significationes quas enumerat, attigit S. Chrysostomus in Psalm. 14. Liqueat porro ex dictis potest, tanto auctiorem esse templi Christiani gloriam quam templi Salomonici, quanto Spiritus præstat corpori, & celestia terrenis. Nam & Apostolus, quæ ad templum antiquum spectabant, terrena; quæ verò ad Ecclesiam Christianam, celestia pronuntiat in epist. ad Hebræ. Quamquam ne si in corporeis quidem & externis ornamentis sistamus, concesserit Christiana Ecclesia templo Salomonico: quod vnicum erat pro tota gente Hebræa. At si Gazas & diuitias per Christiana templa variis locis dispersas quis collegerit, non dubium quin mole sua templum Salomonicum oppressuræ viderentur. Nec desunt insignia ædificia sacra, mole & magnificentia cum præscito templo certantia: qualia sunt nonnulla ex iis quæ annotarunt qui magnificas Christianas ædes collegerunt, vt Ioannes Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus cap. 2. num. 4. Stapletonius lib. 2. de magnit. Romanæ Ecclesie cap. 12. Bossius lib. 11. de signis cap. 3. Sed præter cæteros in hanc rem legendus Procopius, describens ædificia Iustiniani. Hunc ferunt, ædificato, vel potius instaurato magnificentissimè templo S. Sophiæ, Salomonem effingi curasse specie admirabundi, tanquam qui non æquatus modò in templi fabrica ab ipso Iustiniano, sed & superatus esset. Sed ablandiebatur sibi Iustinianus. Nam & mole & opibus, longè vicit Salomonicum templum, ædem S. Sophiæ. Salomonico autem, superius innumeris partibus est, templum à Christo constructum. Quanto magis eidem cedunt alia quæcunque anteriora, quæ nidi aut

tuguriola videbantur? Multo ergo magis abstinentum est, facienda contentione templorum quorumuis cæterorum, cum templo Christi.

Dolor de vastatione & profanatione templi Christi.

533 Quam dolendum, sic constructum, sic ornatum Dei templum; quæ in Regnis & Prouinciis integris per hæresim aut infidelitatem; quæ in particularium animabus per lethalem culpam, profanati, vastati, ac diuini. Sed de cladibus huiusmodi, præsertim regnorum & Prouinciarum, alibi gemendum est. Hic obiter dicendum est, cum Origene tractatu 24. in Matthæ. ad illud non relinquitur hic lapis super lapidem qui non destruantur, verè destrui templa Dei in animabus piis constructa, sed non destrui vno modo. [Sicut illud templum (inquit Origenes,) non visum est dirutum, sed paulatim tempore procedenti; Ita & omnis homo qui suscipit in se verbum Dei, templum est. Et si quidem post peccatum, non ad plenum decidit à verbo Dei, sed adhuc saluat ex parte vestigia fidei, & religionis in se mandatorum Dei, templum est ex parte destructum, & ex parte constans. Qui autem postquam peccauerit, curam sui non habet, sed semper à fide decurrit, & à vita quæ est secundum Euangelium, paulatim minuitur, donec ad plenum recedit à Deo viuenti: hic est templum in quo non relinquitur lapis dogmatis, super lapidem mandatorum Dei, qui non destruantur. Nos ergo prospicere nobis debemus, vt omnia ædificatio pietatis, in nobis integra perseueret, vt & lapidibus salutarium dogmatum adornati, & donis honorum operum decorati, capiamus in nobis Dei virtutem & gloriam, & Christum qui est verbum & sapientia Dei.] Præclare item S. Chrysost. hom. 74. in Matth. Stomachus de profanitate Iudeorum, qui foris mundabantur, interioribus verbis erant sepulchra, subdit. [Sed Phariseos quidem ac Scribas tales fuisse, quamuis graue sit, non tamen ita malum videtur. Sicut & penitus intolerabile est, vt nos qui templa Dei per gratiam effecti estis, sepulchra rursus stultentissima facti esse videamini. Extremè certè id ego duco miseræ. Nam vbi Christus habitat, vbi Spiritus sanctus operatus est, in quo tot mysteria peracta sunt, id sepulchrum facies? Quo fletu, quibus lachrymis, quo planctu id persequendum est, cum membra Christi ad immundissimum sepulchrum transformaueris. Cogita quo modo natus sis, quibus dignus factus, quem amicum accepisti, quo pacto templum constitutus es quod diuini aliunde non potest, quo pacto ornatus es, non auro, neque gemmis, sed Spiritu qui omnium rerum pretiosissimus est.]

Flagrabit zelo seruandi in se hanc Dei domum, seu templum, integrum & nitens ac ornatum, Dauid Psalm. 118. Nam vbi nos habemus in vulgata, *tabescere me fecit zelus meus*, S. Hilarius & S. Ambrosius, legunt *tabescere me fecit zelus domus tue*, hoc est, mei ipsius, ne habitationem te indignam me efficerem. Verba S. Ambrosij, sunt digna annotati. Non

[Non solum locum Ecclesiæ zelare debemus sed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne sit domus negotiationis, aut spelunca latronum. Si enim lucra quæstus pecuniæ, & emolumenta aucupemur, domum negotiationis fecimus. Si inuadamus alienas possessiones, fines viduæ vel minorum, fecimus speluncam latronum. Veniat ergo Verbum Dei, & de hac domo proiciat fures, direptores, caupones, vt mundum sit cor tuum, pectus tuum.] Hoc erat de quo grauitur expositabat S. Basilius hom. de Ebrietate in fine, quæstus Christianos qui per inhabitantem Spiritum Sanctum erant templa Dei, factos Templâ Idolotum per sua scelera. Templâ sibi dicata Sancta esse iubet Deus: at numquid de parietibus cura est Deo, ait Bernardus serm. 3. de Ecclesiæ dedicatione.

*Domus Regia, à Christo Rege
gloria, structa,
Ecclesiæ.*

334 Prodidit se insuper Christus Dominus Regem gloriæ, supra quoscumque gloriosissimos Reges, qui hoc decus ex Basilicâ seu palatii regij amplissimi & magnificentissimi constructione captauerunt. Idque non minus quam circa ædem Sacram, seu templum proclue sit prætare; siue Ecclesiâ vniuersam à Christo constructam, siue domos spirituales particulares vniuersalesque inquam iusti animam attendamus. Sunt enim duæ illæ basilicæ Dei, ac regie domus, in Scripturis celebres & à Patribus sæpe descriptæ. Ecclesiâ enim domus Dei est, quam decet sanctitudo, vt Pfalter dicit. Et vniuersalesque ite iusti pectus, domus est spiritualis, vt S. Petrus docuit. Et vtriusque huius palatii diuini constructor & ornator, est Rex gloriæ Christus Dominus. Sed dicamus pauca distinctius, rectis innumeris, ne vastiores in illo simus, in protito hoc argumento, dum declarandum suscipimus ex tam multis capitibus maiestate Regis gloriæ.

Ecclesiâ vniuersam regio palatio collatam in Canticis cap. 1. & quidem vniuo versiculo, Sanctus Bernardus sermone 46. in Cantica egregie docuit. Versiculus est iste. *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum Cedrina, laquearia nostra cypressina.* Quibus paucis verbis, notat comprehensum omnem Ecclesiæ statum; auctoritatem scilicet Prælatorum, Cleri decus, populi disciplinam, monachorum quietem: atque adeo Ecclesiâ planè vniuersam, Adscribo quæ premiserat ad horum illustrationem & confirmationem S. Bernardus. [In Ecclesiâ quidem, lectum in quo quiescit, Claustra exilimo esse & monasteria, in quibus quieret à curis viuunt seculi & sollicitudinis vitæ. Atque is lectus, floridus demonstratur, cum exemplis & institutis Patrum tanquam quibalsdam benè olentibus resperfa floribus, fratrum conuersatio & vita refilget. Porro domos populares, conuentus intellige Christianorum, quos hi qui in sublimitate positi sunt Christiani, vti que vtriusque ordinis principes, quasi tigna parietes, iustis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quisque lege vel voluntate, viuentes, tanquam parietes inclinati, & maceræ depulsa, distendant à semet ipsis, & sic omnis structura edificiij cornens, dissipetur. Laquearia verò

Throph. Raynaud de Attrib. Christi

quæ à tignis firmiter pendent, & domos insigniter ornant, puto benè instituti Cleri mansuetos & disciplinatos mores, ritèque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines Clericorum, & administrationes eorum, si non principum tanquam tignorum beneficio & munificentia sustententur; & protegantur potentia? Quod autem tigna cedrina, & cypressina laquearia describuntur, natura absque dubio habet in speciebus lignorum quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quia imputribile est nec non & odoriferum altæque proceritatis lignum, satis indicat quales oporteat assumi viros in vices tignorum. Ergo validos & constantes necesse est esse, eos qui super alios ordinantur, nec non & longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes; qui etiam bonum fidei suæ & conuersationis vbique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint; *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco.* Cypressus item boni æquæ odoris, & imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ & fidei, etiam quamuis de Clero debere esse demonstrat, vt merito decori domus, ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim, *Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.* Vbi sanè & sanctimonia deus, & indeficientis gratiæ expressa perseverantia est. Oportet ergo virum qui ad ornamentum & decorem assumitur domus, bonis ornatum moribus esse: & quamuis semper ipse sit intrus, bonum tamen testimonium habere, & ab his qui foris sunt. Sunt & alia in natura lignorum horum, competentia his quæ spiritualiter differuntur, Sed breuitatis causa prætereo.] Exprimam esse verbis illis Regiam Dei, docet ad eundem locum S. Greg. nisi quod partes domus, tigna inquam, laquearia, & lectulum siue conclauæ recubitorium, paulo aliter accipit.

Audiendus verò insuper est S. Chrysostomus hom. 10. in ad Ephes. sic describens Ecclesiâ, domum Dei. [Nihil aliud est Ecclesiâ, quam ex nostris animabus constructa domus. Non est autem ipsa domus eiusdem honoris in omnibus, sed lapidum ex quibus est perfectâ; quidam quidem splendidi sunt & illustres; quidam verò minoris gloriæ, & obscuriores. Est autem hic melius multo videre, quam multi sint qui aut locum ac dignitatem obtinentes, tectum exornent; quomodo alij eum representent ornatum qui est à monumentis. Videre est etiam hic, multos columnarum instar stare. Non enim Ecclesiâ & homines vocare columnas, non virtute ac robore duntaxat, sed & venustate quadam, quam ex deauratis capitibus habent, plurimum ornatus exhibentes. Videre est hic & multitudinem, vt plerumque est intersticiam, & capax septorum ac ambituum latitudo. Plurima enim illa Ecclesiæ multitudo, in ordine est eorum lapidum & quibus construuntur. Immo ad illustrationem aliquanto imaginem transeundum est. Ipsa Ecclesiâ non ex his lapidibus edificata est; sed ex auro & argento, lapidibusque pretiosis, & plurimum vbique aurum in illa dispersum conspicitur.] Pulchre Porro Origenes hom. 14. in Genes. *sub initium*, Ecclesiâ domus siue Basilicæ, Synagogam verò tabernaculi specie descriptam censet, ob huius temporariam

durationem

durationem; illius verò perpetuam & immobilitatem fixam stabilitatem. Disputat plenè ac latè de hac modo Dei Potho promissis lib. 2. de statu domus Dei, Breuius, nec malè Sande-
rus lib. 1. de Clauē David cap. 1. conficiens ecclesiam cum domo.

Domus spirituales particulares, iustorum anime.

§ 35 Iusti vniuscuiusque animam, esse domum spirituum, m. ratum est ex innum. eris scripturis. De necessariis eidem construendæ impensis, de fundamento fidei, parietibus spei, & tecto Charitatis, disserit breuiter Theodorus Studia, ferm. 45. Catech. & August. ferm. 14. ex additis è Cartusia. Latè Potho lib. 1. de statu domus Dei. Quomodo Deo locus detur ad edificandam in nobis similem domum, tradit Origines hom. 24. in Iosue, in fine. [Sed quoniam (inquit) ad Dominum & Saluatorem nostrum, ea quæ de Iesu scribuntur, referre con-
fueuimus; fortassis etiam noster omnis hic populus, dat partem aliquam meo Domino Iesu, & velut locum quendam habitationi eius hibuit. Sed ne iniuriosum esse videatur quod dicitur, requiramus quomodo ei damus, nos serui eius habitationis locum. Ego si possem bonus fieri, darem locum filio Dei in me, & acceptum locum à me in anima mea. Dominus Iesus edificaret eum, & adornaret, & faceret in eo muros inexpugnabiles, & turres excelsas, & edificaret in me mansionem (si mereretur) dignam se & patre. Et ita adornaret animam meam, & capacem eam suæ sapientiæ & scientiæ, & totius Sanctitatis efficeret, in tantum ut etiam faceret Deum Patrem secum intrare, & in ea facere mansionem, & cenare etiam apud talem animam, cibos quos ipse donaret.]

Est hoc palatium, capacissimum & sibi à Deo exedificatum, verèque castellum habitare tanto & tali opifice dignum. Sanè frequens est, ut cor humanum specie, castelli siue, arcis palatioris cuiusmodi sunt habitationes Regum ac Principum exhibeatur à nonnullis Patribus. Imo ipsa corporea cordis compactio id præfert apertissime disertèque Theodoretus ferm. 3. de prouid. materialem cordis structuram expendens arcis speciem in corde obseruat. Eodèmq. recidit, quod Gregor. Nyssenus lib. de hom. opif. cap. 30. describit cor, [Instat munita domus, omni ex parte comprehensum aprissime, & circumdatum ab ossibus durissimis. Nam à tergo est spina dorsi, quam vtrique parte tutam scapulæ reddunt; latus autem vtrumque costæ complexæ, quod intreas medio loco continetur, ne quid aduersi patiatur efficiunt. Parè denique antica, pectus, & binæ clauiculæ cor muniant, ut hoc modo tutum vndique foret]. Alterum munimentum vndecumque cordi appositum, ut contingit Regis domibus, gemino circumdatis sepimento, est pericardium, cuius fundo immissa aqua, speciem exhibet fossæ muralis. Nec deest ductariæ publicæ pons, ut constat ex Epiglortide, nunc depressa ad cibi & porus transuectionem, nunc data ad aëris in cor transmissionem. Præsidia huic arcis tutandæ & seruandæ imposita, Philo lib.

de Sacerdotum honoribus, ait esse aff. Ant appetitus irascibilis, in corde itabulantis. Itaque nihil cordi deest, quominus speciem arcis palatioris, & regij castelli repræsentet. Id quod D. Bernardus item, §. de Assump. pulchrè prosequitur, versans illa Lucæ verba *Intrauit Iesus in quoddam castellum*. Eiusdem est illa admiratio lib. de interiori domo cap. 63. quod cor nostrum, ad exilè vix vix possit buccam vnā suppeditate accipere, omnia tamen in eo nate, Tanta est eius capacitas. Omnia ibi sunt (ait S. Macharius hom. 43. Sed pulchrè Origenes hom. 11. in Lucam, his verbis. [Magnum est cor hominis, & spaciosum, & capax; si tamen mundum fuerit. Vis eius magnitudinem, latitudinemque cognoscere! Vide quantum d. vinorum sensuum magnitudinem capiat. Ipse ait; *Dei m. i. eorum quæ sunt notitiam, rationem mundi scire, & opera elementorum, principium & finem & medietatem Seculorum, temporum variatam, & translationem mensum, annorum circulos, & siderum sedes, naturas animalium, & fures bestiarum, spirituum violentias, & cogitationes nominum, diuersitates arborum & vim radicum*. Vides non paruum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed fortitudine eius intellige, quæ tantam scientiam capiat veritatis. Ut autem & simplices quosque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande sit cor hominis, videamus. Quasumque vires transsumus, habemus illas in animo, & qualitates, & situs platearum, murorumque & edificiorum, in corde nostro versantur. Viam quam ingressi sumus, in memoriæ picturæ descriptione retinemus; mare quod nauigamus, tacita cogitatione amplectimur. Non est paruum (ut dixi), cor hominis, quod potest tanta capere.]

Quid quod Deo quoque ipsi, est in eo spiritum ad inambulandum. Merito id suspiciunt S. Greg. Nyss. hom. 2. in Cant. *sublimem*, & S. Ambros. ferm. 10. in psal. 118. *ai. 1.* & probant ex loco Leuitici 26. allegato per Apostolum 2. Corinth. 6. quo Deus promittitur se inhabitaturum & inambulaturum in nobis. Tale ferè cor Apostoli Pauli exhibet Chrysost. hom. 32. in ad Rom. in *Mer.* *Cordis* (inquit) illius palatium videre vellem; quod si quis totius orbis cor dixerit, innumeratæque bonorum fontem, & principium & elementum primum nostræ salutis, cerè non errauero. Hinc enim spiritus vitæ in omnia suppeditatus est, membrisque Christi datus, non per arterias emissus, sed per bonorum voluntatem ac propositum. Cor istud adeo fuit latum, ut in se suscepit & integras vires, & populos, & gentes. *Cor enim meum*, (inquit) *dilatatum est*. Verumtamen ut et latum foret, tamen sæpe numero occupauit & pressit illud quæ ipsum dilatabat dilectio. Ex multa quippe tribulatione, (inquit,) & anxietate *Cordis Scripsi vobis*. Et dissolutum etiam vellem videre cor istud, erga vnumquemque percutiuntur accensum & ignitum, secundo patiens filiorum abortus, Deum videns (mundum enim corde Deum videbunt inquit,) hostiam factum, (hostia siquidem Deo est inquit, spiritum contritus); Cælis ipsis sublimius, et

tarius, radiis solaribus exilaratus, igne feruentius, Adamante solidius, fluuijs emittens (fluuij siquidem flunt ex ventre eius, inquit,) aque viua. Ibi erat fons exiliens, & rigans, non terræ superficiem, sed animas hominum; unde non solum fluuij, sed & fontes lachrymarum, noctes atque dies emanarunt. Cor inquam quod nouam vitā, non hāc nostrā vixit. *visio ego* (inquit,) iam non ego, vixit verò in me Christus. Cor itaque Christi erat, cor Pauli, tabulæque Spiritus Sancti atque charitatis volumen.] Comparatio eiusdem cordis cum propitiatorio ac cælo, extat apud eundem Chrysostomum hom. 13. in primam ad Corinth. ad illud *Imitatores mei estote*. Cum mari ac cælo, idem Pauli cor componit homil. 5. in Acta, in morali

*Inuasiō, & expulsiō earundem spirituum
lium domorum, per Satanam
Instauratio verò & exor-
natio per Christum*

536 Hoc palatium pro multiplicitate iustorum multiplex, sibi (vt aiebam,) à Deo exadificatum, à tyranno & iurato hoste Dei inuasiū, & semitutum, computatumque, Christus Dominus instaurari desiderat, ac exornari. Audi S. Macarium hom. 19. [Cum cor infinitam profunditatem habeat, ibi sunt triclinia cubicula, fores, vestibula, ministeria multa & exitus; Ibi est officina iustitiæ, atque iniustitiæ: ibi mors ibique vita: ibi bona negotiatio & contraria. Quomodo si palatium sit amplum quod deleatur, & omnis generis graueolentia repleatur, ac cadaueribus multis: sic quoque. Cor palatium Christi est, abundat omnimoda impunitate, & plurimus turbis prauorum spirituum. Oportet igitur id restaurari, & reedificari, ac preparari promptuariæ & cubicula. Illic enim rex Christus cum Angelis, & Spiritibus Sanctis veniet ut ibi requiescat, habitet, & inambulet, atque collocet regnum suum.]

Eam sui palatii instauracionem & reedificacionem in magnificentiissimam & Deo dignam domum, verè Basilicam, Christus ipse molitus est atque perficit: multo dignius Deo quàm Philo, vt pte Iudæus lib. de Cherubim, tamen si in id multum annisus, depingere cogitatione potuerit, si scribens præter cætera de Deo inhabitante domos has luteas. [Quoniam inuisibiliter subit has nostras animas, paremus ibi locum ita vt decet futurum Dei habitaculum; Quod nisi fecerimus, clam migrabit in aliam domum, quæ videbitur ædificata melius. Si enim quoties Reges excipiendi sunt magnificentiū excolimus aedes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, sed omnia benignè ac liberaliter adhibemus, vt hospitium quàm in cunctissimum respondeat dignitati hospitij; Regi Regum & huius vniuersi mundi rectori Deo, comitatis atque humanitatis causa dignato suam Creaturam inuisere, & à summo cælo ad terram, vt generi humano beneficia sua conferret degresso, qualem tandem domum oportet instrui? Absit enim lapideam, ligneamve, quod vel dictu nefas est. Nam etiam si tota terra autem aut si quid auro pretiosius repente fieret, moxque per opificum artes in porticus, vestibula, aulas, areas, ædelsque Sacras impen-

Theoph. Raynaudus de Attrib. Christi

deretur, ne scabellum quidem eius pedibus posset fieri. Dignum tamen eo domicilium anima est modò sit idonea. Ergo quia domum in terris animam inuisibilem inuisibilis Dei dicimus, rectè legitimèque loquimur; quæ vt fiat firma & ornatissima, fundamenta eius iaciantur, generosa indoles & institutio, quibus virtutes honestæque actiones superstruantur. Eius ædificij prima ornamenta sunt, præexercitationum ad encyclopædiam pertinentium tractatio. Nam bonam indolem sequitur sedulitas, & memoria: institutionem verò discendi facilitas & attentio, quasi quædam radices arboris à qua mites fructus in futurum expectantur, sine quibus absolui mentem est impossibile. Cæterum ex virtutibus, earumque actionibus munimentum firmum atque securum accedit ædificio: vt quicquid animam ab honestate dimouere, alienareque conatur, nihil contra tantam munitionem valeat efficere. A disciplinis autem encyclicis, pendet totus ornatus animæ, quæ sunt quasi quædam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incrustationes, quibus non parietes solum, sed & pavimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad similitudinem conferentia, sed tantum ad delectationem inhabitantiū. Eodem modo & encyclopædia, totam animalem domum illustrat ornamentis variis. Grammatica quidem, dum Poëtarum Scuratur carmina & præcorum gesta confectatur in historiis. Geometria verò proportionem æqualitatem afferens, & quicquid in nobis enorme inmodicum, inconcinnum est, per rhythmos, mensuras, modulòsque musica ciuiliis recurans. Rhetorica autem verborum grauitatem examians, & quibusvis rebus elocutionem accomodans, pronunciationemque, ac vim monendotam affectuum, Præterea laudationes, cæteras voluptates quas secunda sonoræque lingua solet adhibens. Tali domo instructa apud mortale genus, benè sperandum est terrestris omnibus, expectandūque fore, vt in eam descendat Deus.]

537 Vides lector, quàm magnificentius ac dignius aptauerit ei in nobis domum Christus Dominus, per cognitionem & virtutes altioris longe ordinis, quàm quas hic Apella somniauit Deum dicere. [In rebus (inquit S. Macarius) visui parentibus, si ad domum quandam inhabitandam Princeps se accingat ac parat, quæ sordibus quibusdam contractis impura sit: præparatur illa, ac vario ornatus genere instruitur effusis aromatibus; quanto maiori, domus animæ in qua Dominus requiescit, ornatu indiget, vt illam ingredi possit & ibi requiescere, is qui reprehensione nulla nec macula, nec labe, seu nœuo notari potest. In huiusmodi corde, tum Deus, tum vniuersa cœlestis Ecclesia requiescit.] Præsertim verò placet Deo in domo sua, humilitatis ornamentum, vt his verbis docet S. Augustinus in psal. 92. ad illud *Parata sedes*, [quæ est sedes Dei: Vbi sedet Deus? In Sanctis suis. Vis esse sedes Dei? Para locum in corde tuo vt sedeas. Quæ est sedes Dei nisi vbi habitat Deus? Vbi habitat Deus, nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid parietibus instruitur? Absit. Mundus ipse est fortè templum ipsius, quia valde magnus est, & dignitates quæ capiat Dominum? Nec capit eum à quo factus est. Et vbi capit? In anima quæta,

II 2 fratres

fratres. Certè magnus est Deus. Fortibus gra-
uis est, at infirmis levis est. Quos dixit fortes?
Superbos, qui quasi habent præsumptionem
virium suarum. Nam infirmitas illa in humili-
tate, maior fortitudo est. Audi Apostol. dicen-
tem. *Quando infirmor, tunc potens sum.* Hoc est
quod commendauit Euang. quia Dominus
præcinctus est fortitudine, quando humilitatē
docebat. Ergo ipsa est sedes Dei, quæ apertè
alio loco in Propheta dicitur, *super quem re-
quiescet Spiritus meus*: id est ubi requiescet
Spiritus Dei, nisi in sede Dei? Audi quomo-
dò describat istam sedem. Fortè auditurus
eras marmoratam domum amplam, spaciosam
atriorum magnitudine, & fulgore rectorum.
Audi quid sibi paret Deus, *super quem requies-
cet Spiritus meus*? *Super humilem, & quietum,
& timentem verba mea.* Ecce humilis esto, &
quietus, ut in te habitet Deus. Altus est Deus,
non in te habitat si altus esse volueris. Certè
altus vis esse, ut habitet in te Deus; humilis
esto & tremens verba eius, & ibi habitat. Non
timet trementem domum, quia ipse illam fir-
mat.] Non plura vniuersæ de Spiritualibus
Dei domibus, partialibus vt sic dicam.

*Sigillatim de domo Incarnatæ Sapientie,
atque Deiparæ.*

538 Eminent inter omnes huiusmodi sin-
gulares domos, magna domus quam ædifica-
uit sibi sapientia excelsis columnis septem.
Hæc est sanctissima Christi humanitas, in
qua Deus habitauit tamquam in natura, quam
sibi vniendo, fecit suam. Describit fuscè ma-
gnam hanc domum, Potho lib. de magna do-
mo sapientiæ, *per totum*; septem columnas,
interpretatus septiformem Spiritus sancti ple-
nitudinem, domus verò ædificationem fa-
ctam absque malleo, securi, & ferramento,
compactionem Christi esse docet, à Christo
ipso proxi Deo, & à Spiritu sancto, seclusa
virili opera perfectam. Addit, fidem Deiparæ
iecisse huius domus fundamentum. Erectos
autem esse sursum parietes, cum Christus
ætate & sapientiâ profecit. Summum autem
fastigium fuisse domui impositum, Christo
facto sicut passere solitario in tecto per As-
censionem. Post domus huius ædificatio-
nem, attingit exornationem ab anno Christi
30. eductis & palam expositis diuinis Christi
charismatibus. Tandem dedicationem de qua
in Psalmi 29. titulo, celebratam monstrat in
Resurrectione. Quæ omnia eleganter & ple-
nè apud Pothonem tradita, quia nimis multa
sunt, ibi legantur. Fenestram domus Raab,
vnde dependit vitra coccinea signum salutis,
ad hanc incarnati Verbi domum sicut accom-
modat Origenes hom. 3. in Iosue. Vide etiam
S. Bernardum serm. de parabola nuptiarum
ubi Christum confert fenestræ, quia ex parie-
te & vacuo constat, perque eum videntur
bona Dei. Omnes pios, fenestris vitreis scitè
depictis concinnè confert Hugo Victorinus
serm. 18. Institut. Monast.

Secundùm Christum, Deipara, domus est
Dei & Christi Regis Basilica, quam ædifica-
uit sibi sapientia. Vt enim optimè de hac do-
mo Regis nostri differit Richardus à Sancto
Laurentio lib. 10. de Deipara, sapientia,

[Prius ædificauerat Angelis cælum, & hoc
est domus gloriæ. Lucæ 2. gloria in altissimis
Deo: Dæmonibus & damnatis hominibus
infernum; est hæc domus iustitiæ; homini-
bus lapsis mundum, qui est carcer miseria-
rum. Genesis 3. Emisit Dominus Adam de para-
diso ut operaretur terram de qua sumptus est.
Idem tamen carcer, patria est bestiarum. Pis-
ces etiam posuerat in aquis, aues in aëre, stel-
las in firmamento, qui autem prius hospita-
tus fuerat cætera, nunc proprio sibi intendit
hospitio, idè dicitur: *Sapientia ædificauit sibi
domum.* Et numquid tantum sibi? verè do-
mum sibi soli, in qua solus habitaret; sed ta-
men Angelis data est in restaurationem; ho-
minibus & naturæ nostræ in reparationem;
inferiori creaturæ in liberationem; sibi in
matrem; Dæmonibus in hostem; detentis in
limbo, in ereptionem.] Dissert in sequenti-
bus plenissime de materia, forma, & orna-
tu huius domus, idem Richardus, quem
adeat studiosus decorum cænx Matris. Hoc
verè opus grande est, non enim homini præ-
paratum habitatio sed Deo. Domus huius
septem columnas; tres scilicet Cardinales,
& quatuor Theologicas virtutes, exhibet
pulchrè S. Bernardus serm. 9. de parais.

Item sigillatim, de Religiosi domo.

539 Inter singulares item domos, quæ
Rex gloriæ Christus in regno Ecclesiæ sue
struxit ab initio, & construere pergit in dies,
grata admodum ei est huius religiosi homi-
nis; in quam rem non habeo quod apud
proponam, quam quod laudatus proxime Ri-
chardus à S. Laurentio lib. 10. de Deipara,
egregiè tradit his verbis. [Religio domus Sa-
pientiæ, de qua domo dicitur, *Dei qui in-
habitare facit vniuersi moris in domo.* Psal. 61. Item
Domum tuam decet sanctitudo. Psal. 92. Item
eligi abiectionem esse in domo Dei. Psal. 83. Fun-
damentum huius domus paupertas. Quando
enim immobiliter steterit hoc fundamentum,
tamdiu stabit firmiter religio. Sed sicut ne-
cesse habet domus corruere, vacillante fun-
damento, sic corruit Religio in oculis Dei,
quidquid appareat exterius, paupertate fugi-
ta. Idè dixit quidam Sanctus, quod Religio
suffocauit matrem suam, id est paupertatem.
Vel aliter, scilicet quod diuinitas suffo-
cauerunt matrem suam, id est religionem:
Sed ad nihil aliud student modò multi qui
religiosi apparent, nisi vt destruant hoc fun-
damentum, volentes ædificare sine funda-
mento, quod est impossibile. Quadratura hu-
ius domus, sicut domus religiosa debet esse
quasi quadrata, quatuor illa quæ regnanda
sunt iis, qui subintrant religionem, vt sit
fiant quadrati, vel quadri, vel quadranguli.
Primum carnalia desideria; secundum mundi
concupiscibilia, tertium voluntas propria, &
quartum carnalium parentum, carnalis ami-
cicia, quia Spiritualiter debent eos diligere,
sed non carnaliter. Vel quadratura illa quam
docet ipsa sapientia Sapient. 8. *Sobrietatem
enim & prudentiam docet, & iustitiam, & vir-
tutem, quibus nullius nihil est in via hominibus.*
Sobrietatem appellat temperantiam, virtutem
verò fortitudinem; prudentiam & iustitiam
nomen

nominibus suis. Bona profectò quadratura, qua vtilius nihil est in vita hominibus, quia ipsa vita est in hominibus, vita scilicet non carnis sed Spiritus: vita vtilis & multo vtilior quàm vita carnis. Oritur quo verè intratus, potest dici obedientia, per quam quisquis non introierit, quidquid ei videatur, semper tamen foris est merito, & si sit intus numero. Asseres huius ostij, proprietates obedientie. Duo ostilia, obedire in aduersis, & prosperis; superliminare & limen quod est inferius, obedire pro honore Dei, & vtilitate propria. Ferratura, firmum propositum renendi votum obedientie. Incastratura asserum, Charitas fraterna. Ianitor sollicitus, timidus, præcauens quoque sibi; timor Dei, timor mortis, timor iudicii & gehennæ. Clauis eius, assidua recognitio gehennalium, ubi sunt mallei percutientes parati stultorum corporibus. Paries orientalis, spes æternæ beatitudinis. Occidentalis, timor æternæ damnationis. Meridionalis, temperantia in prosperis; & Aquilonaris, patientia in aduersis. Hæc quatuor instar parietum nociua excludunt, nec sua contraria permittunt ingredi, quæ sunt desperatio, præsumptio, superfluitas, & impatientia. Falcitur hæc domus septem columnis. Primæ duæ, obedientia & reuerentia superioribus; tertia & quarta consilium & auxilium coequalibus; quinta & sexta correctio & disciplina subiecti: Septima iudicium veræ confessionis ad seipsum. Huius domus ostium, discretio, quæ admittenda, quæ repellenda. Fenestra, pietas & misericordia, quæ ferunt nos extra ad proximum. Tectum, patientia vel contemplatio, quæ ascendit superius. Threnor. 3. *Lenabit se super se.* Profundum, timor: superius spes, iustum, dilectio, id est charitas. Longum, perseverantia in bono, sine qua nemo saluatur. Hanc domum inuenit sibi passer, providente Deo ut absque horreo pascatur. Herodij domus, passeribus & auiibus cæli, quomodo sit vsui, videndus Rupertus in vita S. Heriberti cap. 12. bene monstrans hos passeres esse Religiosos. Hi sunt quæ ædificant sibi solitudines, verè Consules terræ ut est apud Iobum, ex S. Gregorij interpretatione. De cœnobio collato cum domo Dei, & qui cœnobitæ sint illius domus lapides, qui tigna & laquearia, videtis Philippum Abbatem lib. 3. in Cant. cap. 17. Cœnobitæ item domus partes omnes, mysticè aptat Albertus Magnus lib. de muliere forti cap. 18. §. 1. à littera T.

Etiā in seculo, tales aliqua domus.

540 Ex aliis qui extra claustrum in seculo sobrie, iustè, ac piè viuunt, nemo est qui non possit ædificæ Christo, qui id maxime expetit, in Dei domum ædificari, & ad id diuina destinatione quisque deligitur. [Domum Dei Spiritualem, (inquit S. Bernard. serm. 46. in Cant.) seipsum quisque agnoscat, qui tamen iam non in carne ambulet, sed in Spiritu. *Templum enim Dei (ait,) Sanctum est, quod estis vos.*] Subtexam hoc loco ad omnes non incommode, quod idem S. Pater ad suos specialiter, ex hac occasione dixit. [Curate ergo fratres, Spirituali huic ædificio (quod vos

estis,) ne fortè cum in superiora proficere ceperit, vacillet & corruat; si tignis fortibus non fuerit subnixum & colligatum: Curate inquam illi ligna dare impuribilia, & immobilia, timorem videlicet Domini illum castum qui permanet in seculo seculi: patientiam, de qua scriptum est; *quia patientia pauperum non peribit in finem*: longanimitatem quoque, quæ sub quouis structuræ pondere inflexibilis perseverans, in infinita seculi vitæ beatæ protenditur. Salvatore loquente in Euangelio, *Qui perseverauerit usque in finem, saluus erit.* Magis autem super omnia charitatem, quæ nunquam excidit: quia fortè est, (inquit,) *ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio.* Studere deinde his tignis substinere & alligare ligna alia, æquè pretiosa, & pulchra: cui tamen illa ad manum fuerint in opus laquearium ad deo rem domus, sermonem scilicet sapientiæ, siue scientiæ, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, & cætera talia quæ magis noscuntur sanè apta ornatui, quàm necessaria fore saluandis his preceptum non habeo, consilium autem do. Quoniam quidem istiusmodi ligna, constat & laboriosè quæri, & difficilè inueniri, & periculosè elaborari: (nam & rata ea, præsertim his temporibus terra nostra producere reperitur;) consulo finè & moneo, non multoperè ista requiri. Magis autem ex lignis aliis laquearia præparari, quæ & simundis appareant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper & facilius possidentur & tutius.]

Nidi, præ his domibus, Regia quævis palatia.

541 Præ his tam magnificis, tam ornatis, Deoque ipso artifice & inhabitatore dignis palatiis, piget vel referre, nedum ad faciendam cum illis contentionem adducere, celebrata palatia quibus Reges aut Principes viri, gloriam magnificentiæ suæ sunt auentati. Generatim eam magnificentiā sic describit Nysenus hom. 3. in Ecclesi. [Voluptas cogit hominem præterire fines vsus. Perinde enim ac si non quæreret quod est vsui corpori, sed oculis procuraret oblectationem & delicias, dolore propemodum afficitur, quod cælum in suo tecto non fecerit, nec ipsos Solis radios in eo possit fabricare. Quamobrem vndique quidem dilatat ædificiorum circumscriptam amplitudinem, & ædium ambitum, tanquam aliquem alium orbem sibi construens. Extendit autem parietes in maximam longitudinem. Variat autem internarum habitationum extructionibus, internarum habitaculorum apparatus mutuum ex se & per se inter se præbens varietatem. Deinde Lacædæmonius, & Thessalus, & Caristius lapis explicatur; & ferro ad incrustationes Nili, & Numenæ metalla quærantur. Quinetiam ad hæc efficienda, petra quoque Lydia assumitur, quæ marmoris candori purpureum ubi accidit, inferens colorem, auidos oblectat oculos, multis formis figurisque præditam in albo depingens coloris suffusionem. Quam multum in hæc confertur studium: Quot sunt figuræ, & quàm multa artificia; cum alij qui-

dem aqua & ferro materias secant; alij verò hominum manibus noctu diuque laborant efficiunt dissectionem? Nec hæc quidem sufficiunt iis qui in vanum ornatum laborem conferunt: sed & viui puritas venenis inquinatur, & variè tingitur, vt ad excogitandam inuentionis luxum & delicias, ex eo quodque aliquid adiungatur. Quomodo autem narrari possent cætorum opera superuacanea, in quibus ligna quæ sunt ex cedris, artis subtilitate ita rursus conuertuntur, vt puerentur arbores ex cælaturis ramos, folia, & fructus producentes. Taceo aurum quod in æreas membranas diffecatur, & in iis vbiq; illinitur, vt auidis oculis in se conuertant. Ebur autem quod addiscitur ad vestibulorum & atriorum superfluos ornatus, & quod eorum cælaturis illinitur aurum, aut quod clauis eliditur argentum & quæ sunt eiusmodi, quis dixerit? Domorum pauimenta quæ variis coloribus? Vt etiam eorum pedes in splendore lapidum luxuriunt, & in eiusmodi domorum multitudine, nimis ambitiosam magnificentiam, quarum non vitæ vsus necessariam facit constructionem, sed cupiditas per eos qui sunt amentes procedens, earum inuenit importunitatem. Nam ex domibus alias quidem oportet esse paratas ad cursum, alias ad deambulandum, alias ad ingressum, alias ad vestibulum, alias quæ portis sint impostæ. Neque enim satio esse putant ad scopum portas & vestibula, & amplum quod est intra portas spatium, nisi ingredientibus eiusmodi quid prius occurrat, quod statim ingredientem videndo possit stupefacere. His accedunt lauacra quæ vsu præbent simul cum magnificentia, in silentium abundantia totis fluuiis irrigantia, & quæ ante ea sita sunt gymnasia, eaque variis marmoribus splendide & affabre ad ornamum constructa, & vndique circa ædes porticus Thesalis & Ægineticis innixæ columnis, & æs in statuis, quod in mille speciebus effingitur, nempe in quodcumque curiosi & superuacanei operis desiderium fundit materiam, & quæ sunt ex marmore simulachra, & quæ in tabulis picturæ, per quas etiam fornicantur oculis arte aperiente per imitationem, ea quæ aspici nequeunt, & quæcumque licet videre in iis quæ sunt eiusmodi affabre facta ad admirationem & pulchritudinem.] Satin de mortalium falsis in hoc genere insaniis generatim?

542 Pleraque in eam rem, sigillatim, variis omnino locis prostant. De Romanis palatiis magnificentissimis adeundus Suetonius in Nerone cap. 3. 1. & Lips. 3. Admirand. à cap. 4. quibus addendum quod de Romano palatio Regis Magalбини narrat (an fabulatur.) Beniaminus Tudelensis pag. 20. *Itinerarij*. Galbinum, vel Galienum, esse quem Magalbinum Beniaminus dixit, suspicatur Arias interpres. In eo vno palatio, trecenta ac sexaginta palatiola, ex numero dierum anni abs se visa scribit. Ambitus vniuersus palatij, tribus millibus passuum protendebatur. Intra illud visebantur ossium acerui, ex pugna intra palatij ambitum commissa, qua mortalium ad centum millia ceciderant. Idem Hebræus palatium nouum Emmanuelis abs se visum memorat pag. 30. cuius muri & columnæ, ar-

gento auroque obductæ, solum ex auro & gemmis, & eidem æquali corona aurea superne de catenis pendente obtectum: tota domus tot distincta lucissimis gemmis, vt noctu nullo admoto lumine splenderet. De Regia Persarum, aurea, testis Dio orat. 2. de Regno, & alij apud Bissonium lib. 1. de Regno Persarum pag. 66. Magnificentissimam Salomonis regiam, Villalp. fusè tomo 2. & Pineda lib. 5. de rebus Salom. cap. 5. alijque exhibent.

Sic fatui mortales, ab ædificiis pierumque & molibus immentis. Gloriam quærentes, infamiam sibi potius conciliant. Qua ratione accipit S. Chrysostomus illud Psalm. 48. *auxilium eorum veterasset in inferno à gloria eorum*; quæ postrema verba sic vertit & exponit. [*A gloria sua exturbati sunt*. Quod maxime desiderabant, propter quod omnia faciebant, & nihil non moliebantur, nempe vt post mortem, magnam sibi patarent gloriam, per pecunias, per ædificia, per sepulchra, per nomina inscripta in sepulchris, ab eo (inquit,) excident, quod eos maxima molestia afficiebat dum viuerent, & hæc scirent. Talia enim ædificia, sunt accusationes mortuorum. Nam & si corpus terra tegatur, lapides tamen vocem emittunt, eorum crudelitatem & impudentiam quotidie accusantes, communes eos hostes proclamantes, eos qui prætereunt, vt eos diris & maledictis, prosequantur & accusent, inuitantes. Quenam est ergo hæc gloria, accusatorem relinquere non tacentem, sed solo aspectu ora omnium aperientem, & apud omnes qui vident, & accedunt, eos qui ædificantur grauissimè inceptantem? Quidnam potest cum hac confetti stultitia? Quando ea faciunt de quibus puniuntur, pro quibus ignominia afficiuntur, pro quibus accusantur, propter quæ etiam post mortem, à multis effodiuntur: ex quibus execrationes, reprehensiones, & crimina innumerabilia in eos intenduntur, tam ab eis iniuria affecti sunt, quam qui non affecti sunt.] Quamuis autem daremus hæc magnificentie infana ostenta nunquam probò verti, quæ tamen ea est magnificentia, cum hæc omnia vt de Regiis demibus materialibus dixit S. Chrysost. homil. 2. in ad Colossens. ad illud, *primogenitus vniuersæ creaturæ*, nihil sint aliud, quàm nidi ex lacto & fæcibus compacti, nihilque ab hirundinum domunculis discrepent: formicarum opera sunt, vt idem ait serm. de vanitate vitæ & homil. 15. in primam ad Timoth. in morali. Dei domus ab artifice Christo extructa spiritualis est & viua, ideoque supra omnem comparisonem est pretiosior & dignior. In dies autem à Latomo eius exornatur studiosius, & dignius Deo, vt Nyssenum hom. 3. in Ecclesiastem, perelegerant prosequi meminim.

Malignitas dirueritium, aut profanatum, tam sacras Christi domos.

543 Quam ergo ingratus diuinæ beneficiæ, qui domum Dei lupanar, aut gurgustium, vel sterquilinum commutat? qui domum Dei, facit domum negotiationis, imo mea facit scelera multa? quàm luctuosum est domum

domum Dei incendio conflagrare cum tot opibus & thesauris? [Adestis sæpe numero (aiebat Chrysostomus hom. 10. in ad Ephes.) magnarum ædium incendio: videtis quomodo ad cælum vsque fumus ascendat, & dum nemo malum extinguere prodit, sed quisque quæ sua sunt spectat, ignis ille magna vi cuncta depascatur. Et circumstetit plerumque ciuitas tota, circumsteterunt verò spectatores tantum, non opitulatores, aut adiutores. Et videre est istic quàm nihil faciant omnes quotquot circum incendium adstant, sed quisque illorum extensa manu, recenter aduentanti vel locum ostendat, vel flammam è floribus indefinenter exilientem, vel trabes deiectas vel vniuersum culminum ambitum deuulsum ad terramque ruentem. Sunt autem plurimi audacium, inque pericula seipfos proicientium, qui quàm proximè ad ædificia illa ardentia ausi sunt accedere, non ut manus illis portigerent, malumque extinguere, sed ut lucundius haberent spectaculum, & ut è vicino cuncta diligenter spectare possent, quæ foris positos, antea plerumque latuerant. Si verò splendidis istud & magnis contigerit ædibus, miserabile videtur esse spectaculum, & multis lachrymis dignum, & est reuera miserandum spectaculum, videre columnarum capita in puluerem redacta, plures etiam ex illis in frusta comminutas: has quidem igne vastatas, illas verò etiam eorum manibus sæpenumerò qui ædificauerant, impollas ac demolitas, ne latius reliqua depascatur incendium. Videre est hic & monumenta, quæ multo ornatu, imposito tecto stabant, iam sublato culmine in lucem detecta, multoque dedecore in patulo prostantia. Opes verò quæ nitus erant reconditæ, quis enarrabit? Vestes videlicet deauratas, vasaque argentea, & locum illum quo non facile herus ipse cum coniuge sua ingrediebatur, ubi multorum erat vestimentorum, aromatum, lapidumque pretiosorum repositorium. Hic omnia in vnam pyram constantur, & balnearij, & stercorarij, & ferui fugitiui, & quotquot intus sunt. Omnia in his ædibus iam nihil aliud sunt quàm aqua infusa, ignis, lutum, & fumus, cinis & semiusta ligna. Sed quamobrem hanc imaginem adeò fusc extendi? Nolo simpliciter domus alicuius incendium describere. Quæ enim mihi esset illius cura? Sed Ecclesiæ mala oculis vestris, quantum licuerit, subiicere volo. Non enim aliter illa reuera quàm velut incendium, aut fulmen quoddam cælitus delapsum, ita in ipsum Ecclesiæ culmen deueniunt: & tamen neminem excitant, sed paternis ædibus incensis, profundo quodam & insensibili pressi somno, altum dorminus omnes. Quem enim hic ignis, quasque columnas in Ecclesia stantes non corripuit? Subdit hanc ignem esse superbiam, & vanam gloriam; sed sunt & alij ignes qui iuxta Apostolum, Dei aduersarios consumunt, id est omnia vitia.

Rusticana Salomonis veri opera, magnificentiam eius prodentia.

544 Attingenda restat ea Regis gloriæ magnificentia, de qua abs se in rusticano ope-

re prodita, non sinit Salomon Ecclesiastis 2. Inter cætera enim quæ ibi recenset, regis suæ magnificentie argumenta, *Magnificanti (inquit) opera mea, edificavi mihi domos & plantavi vineas, feci hortos & pomaria, & conserui omni generis arboribus, & extraxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem sylvas lignorum germinantium.* Addit de armentis, & gregibus ovium. Quibus verbis partes omnes culturae complexus est. Nomine quippe vinearum, iuxta receptam in Scriptura phrasim, non nudum vinetum, sed ut in plerisque regionibus assolet, campum vineis interlitum designavit: ita scilicet ut inter duos quosvis ordines, interponatur agri pars, ad frumentationem. Neque verò est in re agraria, vel hortensi, aut pastoritia curanda, quod regiam maiestatem dedecoret: ut intelligitur ex his quæ Themistius orat. 2. de paterna agricoltione disserit; & ex multo pluribus quæ adferat Tiraq. in opere de Nobilit. cap. 32. Hortos ergo, pomaria, vineas, agros, piscinas, ouilia, & armenta, nec non aluearia Regis nostri, attingamus: sed obiter, nec ferè nisi indicatis iis, quæ immensum peterent, si iusta tractatio vel mediocriter diligens adhiberetur.

Ecclesia, hortus Spiritus.

Hortum descripturus amœnissimum priscus autor lib. 2. veter. epigram. sic cum exhibet.

*Hortus salubres corpori præbet cibos,
Variosque cultus sapè cultori refert:
Ovis suavis, multiplex horti genus,
Vnas nitentes, atque factus arborum.
Non desit horti & volup:as maxima,
Multisque mixta commodis iucunditas.
Aque strepenti vitrem lambit liquor,
Sulcoque ductus irrigat rivus sasa;
Flores nitescunt discolori gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus:
Apes susurro murmurant græta leni,
Cum summa florum, vel novos rores legunt.
Fœcunda vitis, coninges vltimos granat,
Texasque inunbrat pampini arundine:
Opaca præbent arbores umbracula,
Prohibentque densi feruidum solem cornis.
Aves canoros garrula fundunt sonos,
Et semper aures cantibus mulcent suis:
Oblectat hortus, aduocat, pascit, tenet,
Animoque mæsto demit angores graues
Membris vigorem reddit, & visum capis:
Refert labori plenior gratiam,
Tribuit colenti multiforme gaudium.*

Nec aliter hortum Vltrogothonis Regina, Chilberti Regis manu constitum, exhibet Venantius Fortun. lib. 5. poematum. Talem hortum esse Ecclesiam, ac impleto etiam amœnorem, quæ subiiciam perspicuum efficiet.

545 Horto ergo frequenter Ecclesia comparatur, quæ diuersorum habet poma meritum, floresque virtutum, ait S. Ambros. lib. 10. in Lucam, exponens Christi in horto sepulturam. Rursusque lib. de bono mortis cap. 5. censet ex his scripturæ locis, Platonem & alios Ethnicos, commentos esse hortos Iouis.

Iouis. [Anima (inquit) ingreditur in hortos, & inueniens illico sponsum sedentem & disputantem cum amicis, ait; *Qui sedes in horto vocem tuam infundis mihi.* Mihi (inquit) non amicis. *Euge frater meus.* Hortatur ut fugiat sponsum, quia iam sequi potest etiam ipsa terrena fugientem. Dicit ut similis sit damulæ, quæ euadit de retibus. Vult enim & ipsa fugere, & euolare supra mundum: Hinc hortum illum sibi plato composuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit. Iouem enim & Deum, & mentem totius mundi dixit. In hunc introisse animam, quam venerem nuncupat, ut se abundantia & diuitiis horti repletet, in quo repletus potu iaceret, putum qui neclat effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum composuit, eo quod anima Deo adhærens, in hortum mentis ingressa sit, in quo esset abundantia diuersarum virtutum, floresque sermonum. Qui autem ignorat, quod ex paradiso illo quem legimus in Genesi, habentem lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam virtutum putauerit transferendam, & in hortum mentis esse plantandam? Quem in Canticis Canticorum, Salomon hortum animæ significauit, vel ipsam animam. Sic enim scriptum est; *Hortus clausus, soror mea sponsa, hortus clausus fons signatus, transmissiones iue paradisi.* Et infra ait anima; *Exurge Aquilo, & veni Ausser, perfusa hortum meum, & defluant unguenta mea.* Descendat frater meus in hortum suum. Quanto hoc pulchrius, quod anima ornata virtutibus floribus hortus sit, vel in se Paradisum habeat germinantem? In quem hortum inuitat Verbum Dei descendere; ut anima illa verbi imbre cælestis, & eius copis irrigata fructificet.] Est ergo Ecclesiæ, hortus Domini. [Christus Rex ille cælestis, (verba sunt S. Macarii homil. 28.) ac verus agricola, veniens ad desolatam per vitium humanitatem, assumpto corpore, ac pro instrumento crucis portando; excoluit animam desertam, ex eaque decerpit spinas, & tribulos prauorum Spirituum, & zizania peccati euulsit; atque solum omne peccatorum eius, igni combussit: cumque sic exercuisset illam ligno crucis, plantauit in ea pulcherrimum hortum Spiritus, omnis generis suauissimum & gratissimum fructum, Deo velut Domino producentem.] Idem Deus Christus, ut est apud Chrysologum serm. 98. *sub finem.* [Misit in hortum suum, sponfam: Huius horti sæpè meminit in Canticis Canticorum, dicendo; *Hortus clausus.* Hortus est Euangelij vomere, orbe toto diffusa cultura, clausus, stimulis disciplinæ, ab omni pessimo gramine Apostolico labore grauatus, fidelium plantariis, liliis virginum, rosis Martyrum, Confessorum videritate amarus, fragrans floribus sempiternis.

Flores horti Ecclesiæ, & aromata.

346 Distinctionis propositæ florum huius horti, meminere sæpè alij Patres. S. August. serm. 37. de diuersis cap. 3. habet hortus ille dominicus, non solum rosas Martyrum, sed & lilia Virginum, & coniugatorum

hederas, violasque viduarum. Hieronymus epist. 27. martyres rosis & violis, virgines liliis componit. S. Cyprianus epist. 9. Rosarum nomine, Martyres; quousque pios liliorum appellatione donat, gratulans Ecclesiæ quod antea in operibus Patrum candida, postea facta sit in Martyrum cruore purpurea; sique eius floribus, nec rosæ nec lilia desint. Concinnat more suo S. Ambrosius lib. 7. in Lucam, ad illud, *considerate lilia agri*, cum Angelos dixisset esse verè istius mundi flores, quod eorum claritatibus mundus ornetur & bonum odorem sanctificationis aspirent, subdit de horto Ecclesiæ, in quo Confessorum viola, lilia Virginum, Rosæ Martyrum sunt, & Martyres idcirco cum rosis conferri notat; [sunt enim spinæ Rosarum, quia tormenta sunt Martyrum.] Flores omnes Christiani, iuxta S. Zenonem serm. 1. de Paschate; [Fons (inquit) ver sacrum, cuius diuine ex aluo, fauonit non vento, sed Spiritu sancto generante odorem diuinum, Ecclesiæ flores claustrum, & dulces nostri funduntur infantes.] Omnes hos flores horti Christiani, plantationem Christi esse, docet pulcherrime S. Ambrosius serm. 6. in Psalm. 118. ad versum 3. sic glossans locum ex Cant. 2. [*Hyems præterit, imber abiit, discelsi sibi, flores sunt in terra.* Ante aduentum Christi, hyems erat ventus Christus, fecit ætatem. Tunc omnia erat florum indiga, nuda virtutum: passus est Christus, & omnia coeperunt nouæ gratiæ secundari germinibus. Imber abiit luxurie profluentis, & nebula terribis orta flagitii, æstiva iam puræ conscientie serenitate laxatur. Ideo non euadit, quorum fuga hyeme sit, quia non sequuntur Domini passionem, non tollunt crucem suam, & Christum sequuntur. Imber impedit flores; at nunc flores videntur in terra. Boni flores Apolloliqui diuersorum Scriptorum atque operum florum, fuderunt odorem.] Pulchre idem Nyssenus hom. 5. in Cant. [*Cum venisset (inquit) qui ver in nostris animis indidit ac procreauit, qui cum malus ventus mare aliquando excussisset, & ventos increpauit, & dixit mari, cecompescere, & ad serenitatem & tranquillitatem tecta sunt omnia; & rursus incipit nostra natura propriis ornari floribus. Vix autem nostræ flores, virtutes, nunc quidem dorem, suum autem fructum præbent suo tempore. Propterea dicit; *hyems abiit, se recepit.* Flores visi sunt in terra, tempus putationis aduenit. Vides (inquit), pratum florens virtutibus? Vides temperantiam? hoc est splendendum & summe olens lilium. Vides pudorem, rosam? Vides violam, Christi bonum odorem:] Nimirum vernante Christo eius flore, succido in Passione, per Resurrectionem reflorescente, hortus Ecclesiæ grata illi amenitate ex tot florum varietate, distinctus est & exornatus. Inter eos Paulus mundi lilium, & Ecclesiæ pulcherrima rosa, (ut loquitur Adrianus I. epist. ad Episcopos Hispaniæ; Flors erat Paulus ait S. Ambrosius serm. 5. in Psalmum 118. versu 1. quid dicebat, *bonum odor Christi sumus Deo.* Et verè flos, qui poterat noua & vetera de sui cordis profertie thesauris. Pulchre etiam lilium dicitur Ecclesiæ, Sicut enim lilium fulget, ita etiam splendent opera Sanctorum*

Sanctorum pulcherrime etiam dictum est lili-
um conuallium, quia in humilibus magis elu-
cet gratia. Sed hoc liliū in medio spinarum,
hoc inter Iudaeos & haereticos, hoc inter soli-
tudinē huius seculi, quae mentem hominis,
animumque compungunt. Possūmus etiam ali-
ter accipere, quia sicut liliū inter spinas emi-
net, ita super omnes conuentus, Ecclesia Dei re-
fulget. Ipsemet S. Ambrosius, Iudice Pelagio
apud S. Augustinum lib. 1. de nuptiis cap. vlti-
mo, [Scriptorum inter Latinos flos quidam spe-
ciosus enituit.]

47 Nec oculi duntaxat gratia colorum
varietate pascuntur: Odor quoque inde affla-
tur suauissimus, quo totus hortus verē flagrat.
Sudant ibidem balsama, & omnis generis ar-
omatum plantae, ē quibus flante austro fluit
caelestis fragrantia vberitas. Ideo sponsa (vt
commentatur Nysenus hom. 10. in Cantica.)
[Accetis spiritum meridianum qui est calidus,
& semper lucidus, quem nominat Austrum, per
quem fluit torrens deliciarum, dicens: & veni
Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata
mea: adeo vt violento spiritu, sicut audimus
factum fuisse in cenaculo discipuli, plantas
inspirans animatas moueat Dei plantationem
ad aromatum productionem, & efficiat vt per
os fluat odorifera prophetia, & salutaria fidei
dogmata, per omne genus linguae effundens
circa impedimentum, bonum odorem docu-
mentorum. Sic centum viginti discipuli, qui
plantantur in domo Dei, flatu huius Austri,
quae per linguas traditur doctrinam, fecerunt
efflorescere. Propterea ergo huic Austro dicit
sponsa; *perfla ortum meum*; quandoquidem
horto fuit mater, à voce sponsi qui ipsam fe-
cit, sicut idem continet fontem. Quamobrem
vult suum hortum, nempe Ecclesiam, quae sca-
tet arboribus animatis etiam persflari, vt ex eis
fluant aromata. Nam Propheta quidem dicit,
flabit spiritus eius, & fluent aqua. Sponsa autem
regis ornata diuitiis, mutat fluentia ad maio-
rem amplitudinem & magnificentiam, faciens
aromatum fluuios effluentes, per vim spiritus
ex arboribus horti. Quo fit, vt per hoc dica-
mus veteris Testamenti à nouo differentiam,
quoniam communis quidem fluuius prophe-
ticus, impletus fuit aquis; Euangelicus autem
aromatibus. Talis fluuius aromatum ex horto
Ecclesiae fluens per spiritum, erat magnus Pau-
lus, cuius fluentum erat Christi bonus odor.
Talis alius fuit Ioannes, Lucas, Mathaeus, Mar-
cus, & alij omnes, irrigantes plantas horti spon-
se, qui perspirati lucido Austro meridiano, fa-
cili sunt fontes aromatum, scilicet facientes bo-
num odorem Euangelij.] Est huic horto, (vt
vides ex proximo loco, & confirmat Chrysos-
tomus hom. in Eutropium) pro fauonio, Spiritus
Sancti aura; pro sepe autem spinosa vallan-
te diuina providentia, vt idem Chrysostomus
admonet.

*Pia quaeque anima, hortum
Domini.*

48 Sed quod non Ecclesiam modò vni-
uersam, sed sigillatim quoque piam quamque
animam, hortum Domini esse Ambrosio attin-
gebam, declaro ex eodem vberius lib. 1. de
Virginibus. Cum enim Christum vt florem

Theoph. Raynandi de Auitib. Christi

descripseret, Sacrae virgini subdit. [Scrutare
diligentiā tam bonum florem; nec ubique
eam in pectoris tui conualle reperies: humili-
bus enim frequenter inhalatur. Amat gene-
rari in hortis, in quibus eum Susanna dum de-
ambularet inuenit, mori prius violati parata.
Qui sunt autem horti, ipse demonstrat dicens;
*Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus con-
clusus, fons signatus*: eo quod in hortis huius-
modi, impressam signaculis imaginem Dei syn-
ceri fontis vnda resplendeat, ne volutabris
spiritualium bestiarum, spatio ceno fluent tur-
bentur. Huic ille murali septus spiritu pudor
clauditur, ne pateat ad rapinam. Itaque sicut
hortus furibus inaccessus, vitem redolet, fra-
grat oleam, rosam renidet, vt in vite religio,
in olea pax, in rosa pudor sacrae virginitatis
inoleat. Hic est odor quem Iacob Patriarcha
fragrauit quando meruit audire; *Eccē odor filij
mei, sicut odor agri pleni*. Nam licet plenus om-
nibus ferē fructibus, Patriarcha Sancti fuerit
ager; ille tamen fruges maiore virtutis labore
generauit, hic flores.] Pulchre item Guericus
serm. ad excitandam psallendi deuotionem.
[Hei mihi quā cito defecerunt dies mei;
quā cito sicut fenenum arui: qui quamdiū fuit
in horto cum illo, sicut Paradisus Dei viri
& florui. Cum illo hortus voluptatis, sine illo
locus horrois & vastae solitudinis. Existimo
enim qui in hortum illius intrat, quod & ip-
se hortus fiat; sitque anima illius velut hortus
irriguus, vt & sponsus in laudem eius dicat
Hortus conclusus soror mea sponsa. An non sunt
hortus, in quibus fit quod ipse hortulanus lo-
quitur, plantationi quā plantauit pater suus;
audite me (inquit) *diuini fructus, & quasi rosa
plantata super riuos aquarum, fructificante. Quasi
libanus odorem suauitatis habere. Florete flores
quasi liliū, date odorem, & frondete in gratiam*.
O Domine Iesu vernus hortulanus, operare in
nobis quod exis à nobis. Nam sine te nihil
possumus facere. Tu enim verus es hortulanus;
idem Creator qui cultor vel custos horti tui;
qui verbo plantas, spiritu rigas, virtute incre-
mentum das. Errabas Maria, quae cum aestima-
bas hortulanum illius horti pauperis & exi-
gui, in quo sepultus fuit. Hortulanus est totius
mundi, hortulanus est caeli, hortulanus est Ec-
clesiae, quā hic plantat & rigat, donec incre-
mento consummato, transplanter eam in terra
viventium.] Agnosceit id ipsum Guilielmus Pa-
risi tractatu de Sacramento Baptismi cap. 3.
notans, quod quia anima cum Deo coniungi-
tur, [hortus domini, hortus voluptatis, & para-
disus deliciarum eadem significatione, quā
prius erat desertum & solitudo infernalis, effi-
citur: merito signum crucis quod est veluti
formido, & expauesciculum voluerum & be-
starum infernalium in eo erigitur.]

Distingui etiam in huiusmodi horto possunt
variae areolae, & flores varij. Tres Partes in ex-
positione cap. 4. cant. ad illud, *hortus conclusus
soror mea*, restringunt hunc hortum ad inferio-
rem animae partem; ibique & externos & in-
ternos flores secetnendos esse animaduertunt.
Eiusdem horti clausuram, S. Gregorius in cap.
4. Cant. ita exposuit. [Vnaquaeque anima sancta,
etiam hortus conclusus esse intelligitur: quia
dum virtutes nutrit, flores gignit, & dum vir-
tutum exhilaratione se reficit, fructus quos ge-
nerat

K k

nuerat, eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur: quia dum bona sua, intentione vitæ æternæ abscondit; dum humanas laudes omnino contemnit; ipsa bona intentione se circumsepit ne ad interiora rapienda, hostis antiquus irumpere possit.]

Deipara, hortus conclusus.

549 Nolo singularium huiusmodi hortorum enumeratione & expressione, producere orationem. Illum tamen specialem voluptatis hortum præterite nefas fuerit, quem toties hoc nomine Scripturæ, interpretibus plerisque Patribus adumbrarunt; Beatam dico Mariam, hortum verè conclusum. Audi Ezechielem Abbatem, in deprecatione. [Hortus conclusus tu es Dei genitrix, ad quem deslorandum, manus peccatoris nunquam introiuit. Tu Sanctorum areola aromatum, à cœlesti confita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernas: Inter quos pulcherrimos flores tres miramur in te: o excellentissima. Hi sunt quorum odore suauissimo totam domum Domini repleas. o Maria viola humilitatis, lilium Castitatis, rosa Charitatis. Merito de Dei areola flos ille speciosus præ filiis paradisi electus est, super quem requieuit Spiritus Domini.]

Nec minus piè ac verè Alanus de Insulis in cap. 4. Cant. sic enim scribit de Deipara hortu conclusu. [Hortus in quo non rosæ patientiæ nec lilia virginitatis defunt; in quo rosâ Domini corporis & sanguinis, in quo lilium castitatis. Conclusus, quia utrobique clausus, studio bonæ intentionis, & consideratione rationis. Hortus conclusus soror mea sponsa, quia vallo charitatis signatus, ne irumpere possit malignus. Conclusus quia Angelorum custodia circumseptus. Soror mea per dilectionem, sponsa per naturarum vnionem, hortus conclusus hinc idè repetitur, vt perfectio Virginis in actione & contemplatione notetur, vel in duplici virginitatis specie: Conuenit hortu, vt sit æqualis, septus, satus, distinctus, rectus, & vber, æqualis, vt rigetur, septus, vt seruetur; satus, vt fructificet; distinctus, vt delectet; rectus, vt capiat aërem; vber, vt pabeat copiam. Et tu Virgo Dei genitrix, fuisti vber hortus copia plenitudinis.] Hæc vt est apud Bernardum Tract. de Passione dom. cap. 17. verè de se dicere potuit. [Tota floreos, nullius floris expers, quia nulla virtute careo, cum tota speciosa sim, & macula non sit in me. Habeo lilium castitatis, quia prima votum conseruanda virginitatis voui Domino. Habeo rosam Charitatis, quia si non utique adeo dilexisset Dominum, vnde mihi tanta fiducia, vnde mihi tanta audacia, vt nouum aliquid puellula, tenera, & verecunda, & adhuc sub parentum iure & præceptis legis constituta, inchoarem? Sed vt verum fatear, audacem faciebat amor, coëgit rosa ardens seruilem timorem deuorans, vt faceret nouum votum, & singulare lilium, vt possem quandoque dicere dilecto meo; Candida sum & rubicunda, sicut & tu candidus & rubicundus. Habeo & alios quoscumque flores, sed nullum horum tanta dignitatis prærolatiua respexit in me Dominus, vt florem videret meum.]

Quomodo verò hic hortus, florem lectissimum sine sarculo deficiente, & manu hominis seminante, protulerit; dictum alibi est S. Augustinos serm. 2. de temp. quam exscripsit S. Bern. serm. 47. in Cant. apud quem Auctor Tractatus de Pass. dom. cap. 46. addit de nexus floris & fructus in hoc hortu, contra quam semper alibi viuuenit. Qualis verò flos Christus? Fuit Christus lilium, vt ipse prodit de se Cant. 1. fui rosa; Optime id tradunt Innoc. III. & Alex. III. cum de rosa aurea. Alia profero l. 3. sect. 3. c. 12. Plenissimè de hoc hortu Richardus à Sancto laurentio toto l. 12. de laudibus Deiparæ. S. Ephrem in magni Basilij laudatione, initio, præter flores lectissimorum titulorum quos illum afficit, vocat collem variis ornatum floribus mystici roseti, cuius odor in ipsum cœlum redolet ac spirat. Hæc quanto iustius ac verius de Sanctissima Deipara, dicere licuit?

Religio, hortus nucum.

550 Quod verò tres Patres apud Theodoretum, exponentes illud ex cap. 8. Cant. quod habitas in hortis, hortum manu Christi constitutum, statuant quoque Cernobium religiosorum, iuuat id confirmare verbis Sancti Basilij (suumen ipse auctor habetur enim ea locutio apud Petrum Damiani Opusc. 11. cap. 19.) homilia de laudibus Eremiti initio. Erenum enim pro cernobio & vitæ monasticæ sede, aptè usurpat. [Erenum (inquit) est paradysus deliciarum (id est hortus amenuissimus & florulentus, vt sequentia monstrant,) vbi tanquam redolentium species pigmentorum, vel rutilantes flores aromatum. Sic fragrantia, spirant odoramenta virtutum. Ibi siquidem rosæ charitatis, igneo rubore flammescunt. Ibi lilia castitatis, nixeo candore candescunt, cum etiam humilitatis violæ dum imis contentæ sunt, nullis flatibus impelluntur. Ibi myrrha perfectæ mortificationis, non solum carnis, sed quod gloriolius est, propriæ voluntatis, exundat, & thus assidue orationis indefinente remanat, & igne diuini amoris suauiter ardet. Et cur quæque lingua commemorem, quandoquidem omnia illic diuersarum virtutum gemina, diuersis rutilant coloribus rutilantur; & perpetua virtutis gratia, incomparabiliter vernant.] Itaque non tantum Religiosi in hortis habitant vt dixerit Guericus serm. ad excitandam deuotionem inter psallendum, sed etiam hortus sunt. Consulant qui in hanc rem plura volunt, recentiores plerisque Cantici canticorum Tractatores. Hunc esse hortum nucum ac amaritudinem penitentiarum, ait Honorius in cap. 6. Cant. Itaque quadrat belle in huiusmodi animam à seculo extorrem, quod S. Ambrosius lib. de Isaac cap. 8. circa illum nucum annotat, dicens [Anima sponsi amore vocata, ait; Hortum nucum discendi videre in nauitate terreni. Vbi enim est Ecclesia, nisi vbi virga, & gratia flores sacerdotalis? Ibi est frequentet, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scilicet peruenit in locum amaritudinis, vbi flores vitis & malorum granatorum specie diuersos, & multiplicat

multiplex fructus, qui velut vno tegmine, totius corporis fide & charitate munitur.]

Ad Christi hortos, ceteri salus & resqua. Florum in eis conductas.

§ 51 Nulli tales horti ab ullo confiti, vel ex culti, Horti Adonidis, tesqua præ his videri possint. Est quidem cælum quasi hortus, tot floribus quot astris distinctus, ut pulcherrimè tradit S. Ambrosius. 4. Hexam. c. 2. verbis illis. [Per luna Stellarumque fulgorem, cælum velut quibusdam floribus coronatum, ita ignitis luminaribus micat, ut Paradiso putes vernante depictum, ipsantium rosarum viuis monilibus renidere &c. Et ideò à plebisque ornamentum cæli est nuncupatum eo quod sit stellarum monile pretiosum.] Concinat S. Chrysostomus hom. 10. ad Pop. qui aërem quoque, hortum censet. [Inferius pratum, (Græca vox, ἀμυδρὸν Locum florigerum atque aded hortum sonat) superius, pratum. Et enim in terra pratum, & in cælo pratum syderum varij flores; inferius rosæ, superius Iris.] Basilii item Seleucia Orat. 1. Altorum in cælo insigunt lumina, & firmamentum luminosis floribus conferit eorum in gratiam & vsum conducentibus, qui in terris agunt. Insuper mundi pavementum pratis benè florentibus variavit.] Astra igitur luminosi flores sed marce scibiles. Nam ex Eclipsibus & obnubilationibus veluti afferuntur, & decident tandem aliquando.

En alios flores promptius & perfectius marcentes, in horto terreno. Nec enim ratione eorum tantum qui passim fores dicuntur, hortus est mundus; Sed & ratione hominum. Quippe & homines, flores sunt horti mundani. [Matrimonij flores (inquit Clemens Alex. 2. pædagogi cap. 8. amborum coniugum liberi, quos carnalium pratorum diuinus colligit agricola.) At quanta horum huius horti caducitas? Audi S. Basilium, hom. 5. in Hexaëmeron. [Primum ut herbam fœni confpexeris atque florem, in mentem tibi veniat humanæ naturæ; ac sapientis Eliaæ imaginans similitudinem in memoria habeto, *Omnis caro fœnit, ut fœnum est omnisque gloria hominis, veluti fœnis flores* Breuitas enim temporariæ istius ac deciduæ vitæ, oblectamentumque prosperitatis humanæ, atque hilaritas, exiguo tempore persistens accommodatissimam est apud Prophetam similitudinem sortita. Hodie florulentus corpore, propter delicias obesus, & florente colore præditus, ob ætatis viriditatem efflorescentem lasciuens, vehemens, impetu intolerabilis, nec quoquam secum consistens: cras idem ipse miserabilis, aut tempore marcidus, aut morbo forsan dissolutus, senioque confectus. Et quispiam ob amplitudinem patrimonij, illustis ac suspiciendus, & adulatorum hominum copia & satellitum circa ipsum versatur, septusque est factis amicis qui gratiam ipsius venantur: magna quoque cetera sanguine propinquorum, & ipsa simulata stipatus: innumera denique sequitur illum eorum hominum multitudo, qui partim alimoniam emerendæ gratia comitantur, aut propter alios vsus ei adfunt; quos abiens domo se equè recipiens domum secum trahens, inuidiosus est occurren-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi

tibus. Adde diuitiis si volueris, & ciuilem aliquam potestatem, vel etiam honores ex Regibus, curiam & administrationem gentium, Imperatorum munus exercitus ducendi, præconem præstantem, & anteaambulonem, ipsius qui exerta voce reboet, feruligeros liçores qui vel ipso progressu terrorem accerrimum incutiant subditis imperio, plagas ingerant, & irrogent facultatū publicationes, abreptiones carceres; quibus intolerabilis subditorum metu, emergit atque accumulatur. Quid post hæc quæso? Noxna febris, aut certe pleuritis, siue peripneumonia, abreptum hunc è medio hominum cœtu abt secum abducens hominem omni prorsus quæ eundem circumstabat scœna spoliens in vestigio ac nudans. Splendor ille maiestatis & gloriæ ad infomnij imaginem momento disparuit. Quare per hoc Prophetæ oraculum, gloriæ humanæ similitudo ad debilissimum florem appositè videtur accommodata.]

§ 52 Exscripsit Basilium, & florulenta sua oratione, idem amœnissimè tradidit S. Ambrosius lib. 3. Hexam. cap. 7. Nec aliter ferè S. Greg. 11 moral. cap. 17. [Tendamus (inquit) oculos cordis in hanc latitudinem mundi præsentis: & ecce quasi tot floribus, quot hominibus plenus est. Vita itaque in carne, flos in fœno est. Vnde benè per Psalmistam dicitur, *Homo sicut fœnum dies eius, & sicut flos agri, ita florebit.* Eliaas quoque ait; *omnis caro fœnum: & sicut flos agri.* Homo etenim moris procedit ex occulto: & subito apparet in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas ostendit: Sed ariditas pulueris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus qui non eramus, quasi flos arefcimus qui temporaliter apparebamus.] Hieremias eodem actus Spiritus quo Iob insinuans humanæ cuiusvis venustatis in mundano hoc horto celerem defluxum, aiebat, *dare florem Moab, quia flores egredietur, & ciuitates eius deserta erunt, & inhabitabiles.* Itaque rectè Chrysostomus hom. 1. in 2. ad Corinth. à flore faciei muliebris auertens iuuenilem oculum; [Illud cogita (inquit) id quod cernitur nihil aliud esse quàm phlegma & sanguinem, & alimenti putrefacti humorem. Exhilarat, inquit, floris aspectus. At nihilo magis quàm flores è terra nascentes: quamquam & hi putrescunt marcescuntque. Proinde nec hic attende flori, sed animo interius penetra & cogitatione, de tracta formosa illa pellicula curiosius inspicere quæ sub ea latent. Nam & aqua intercute laborantium corpus relucet ac splendet, nec sua perficies quicquam habet mali: Sed dum cogitamus tumorem intus repositum, percussi non possumus amare tales. Sed liquidus est oculus & acer, pulchrè porrecta supercilia, nigra pupilla, placida ceruix, purus & serenus aspectus. At vide rursum, hoc nihil aliud esse, quàm neruos ac veias, hymenes & arterias. Tu verò mihi cogita formosum istum oculum agrotantem, senescentem, ac præ dolore marcidum, præ ira tumentem, quam deformis, quàm celeriter pereat, citiusque quàm scriptura desatur. Ab istis abducito mentem ad veram formam.] Idest ad veros animi flores: hoc est virtutes. Cætera enim, sunt non amaranthi & flores perpetui, sed hemerocalli, cum Apostolorum ergo Principe 1. Epist. cap. 1. concludendum

K x 2 omnis

omnis gloria eius; hominis & mundi & rei cuius mundanae, quantumvis in huius mundi orto speciosa eni eat, *tangam flos fani. Exar- cuit sanum, & flos eius decidit*, & iuxta prover- bium Africanum à D. Augustino usurpatum, lib. 2. contra Liber. petit. cap. 72. *flos cinis*. In Christi orto, flores aeternum vernant; eoque semper amoeniores aspectui, & odoratui fragrantiores, quo magis prouehuntur aetate, sunt- que annosiores.

Paradisus Christi, frugiferus omnis generis plantis confusus.

553 Pomaria, siue paradisum, à Rege Christo confutum, describit in hunc modum S. Gregorius in cap. 4. Cant. tractans illum lo- cum eiusdem capituli, *Emissiones tuae paradisus malorum puniceorum cum pomorum fructibus*. Quid emittit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit & nutrit? Quorum dum alios usque ad martyrium perducit, alios in sancta conuersatione erudit, hos sanguine martyrij rubentes ad aeternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viuentes, proximis in exemplum sanctita- tis tradit, quid aliud quam mala punicea, & po- morum fructus emittit? Mala punicea enim, sub rubeo cortice multitudinem granorum conti- nent. Fructus vero pomorum, in se refectionis dulcedinem habent. Sic sic martyres, dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Chri- sto sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congre- gant in mente. Sancti etiam quique, qui in pace Ecclesiae viuunt, fructus pomorum ge- runt: quia dum sancta opera faciunt, proxi- mis exempla tribuunt, quorum exhibitione, se, qui volunt rescunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia sancti, siue igne passionis ardent, siue in pace Ecclesiae quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorem, tanquam paradi- sum suauitatis & deliciarum, construere in se, dum viuunt, non cessant. Cuius paradisi vber- tatem Scriptura demonstrat, dum sub voce sponsi, per arborum nomina quasque virtu- tes designat, dicens: *Cypri cum nardo, nardus & crocus, sfilula, & cinamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis*. Quid enim per has diuersas aroma- tum species designatur, nisi sanctarum virtutum odor, & profectus qui in sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia vnguenta confi- ciuntur; ex his corporum sanitates inueniuntur. Bene igitur virtutes animarum designant, quibus & confectis, & bonus odor opinionis egreditur, & agri animabus competens sanitas reparatur. Pulchre item Optatus in Leuit. lib. 2. ante medium. [Nec illud prætereo, quod ore tuo, & sensu nostro, Ecclesiam paradisum, esse dixisti: quæ res sine dubio vera est. In quo orto Deus plantat arbusculas. Et tamen Deo diuitias suas denegatis, cuius hortum in angu- stias cogitis, dum vobis solis immerito omnia vendicatis. Vndique plantationes Dei sunt di- uersa semina, per diuersa præcepta. Iusti, con- tinentes, misericordes, & virgines, spiritualia sunt semina: harum rerum arbusculas in para- disum Deus plantat. Concedite Deo, ut hortus eius sit longè lateque diffusus.]

554 Hunc suum paradisum variis plantis perpetuo exornat prouidus colonus, euellere non bonis plantationibus ut Origenes homil. 13. in Iosue, pulchre aduertit. [Primum opus (inquit) verbi Dei, est eradicare præcedentia mala, spinas ac tribulos vitiorum. Dum enim ista mala radices occupatam detinent terram, non potest semina bona & sancta suscipere. Necessarium ergo, & primum hoc opus verbi Dei est, plantam eradicare peccati, & omnem planam quam non plantauit Pater celestis euellere, ignique consumere. Secundi iam operis est plantare: Quid est quod plantat Deus? Moyses dicit, quia paradisum plantauit Deus, & quotidie plantat in animabus creden- tium. In anima enim de qua excidit iram, man- suetudinem plantat; & de qua excidit super- biam, plantat humilitatem; & de qua excidit lasciuia, pudicitiam plantat; & de qua exci- pat ignorantiam, inserit scientiam. Non tibi videtur talis esse plantatio quam plantat Deus, magis quam insensibilium terroremque li- gnorum. Et hom. vnica in lib. Regum iustis; præfatus, Deum nunc quoque ut in mundi exordio plantare paradisum, subdit. [Deus er- go plantat, & est quædam propria Dei agri- cultura; & necesse est quod ager ille quem Deus colit & plantat, non vnam habeat arbo- rum speciem, sed tanquam rus diuitis & po- tentis agricolæ, omnium sit virgultorum gene- re refertum. Quomodo autem omnia habeam- tur in agro Dei, consideremus ex huius terre agris quos homines collunt. Numquid in agro suo paterfamilias agricola, totum vineas habet, aut totum ficus, aut totum mala, vel palmas? Sed qui diligens & industrius est colonus, ex his omnibus agrum confutum habet, & refer- tum.]

Sed optime hom. 16. in Leuit. [Habemus ar- bores intra nos siue bonas, siue malas: & quæ bonæ sunt, fructus malos asserere non possunt, sicut quæ malæ sunt, fructus non asserunt bonos. Vis tibi & arborum ipsarum quæ intra nos sunt vocabula, & appellationes expediam. Non est ficus, neque malus, neque vitis, sed vna arbor iustitia vocatur, alia prudentia, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si vis maiorem adhuc arborum multitudinem, discere, quibus fortassis dignius putabitur confi- tus, etiam paradisi Dei. Est enim sibi arbor pietatis, est & alia arbor sapientie, est & alia dis- ciplina, est & alia scientie boni & mali. Super omnia verò est & arbor vite. Non tibi videatur magis quod Pater, celestis agricola, huiusmodi arbores in anima tua excolat, & huiusmodi plantaria in tua mente constituat? Sic ergo di- cit Saluator: Non potest arbor mala, bonos fru- ctus facere, neque bona fructus malos facere. Hoc est quod docet. Arbor pudicitie bona est, non potest asserere fructus impudicitie. Arbor iusti- tie bona est, & asserere fructus iniustitie non potest. Sic & è contrario, si habens male arboris radicem in tua mente plantatam, bonos red- dere non potest fructus. Si enim sit in te radix malitie, fructus non dabit bonos. Si sit intra cor tuum stultitie planta, nunquam proficiet sapientie florem. Si iniustitie, si iniquitatis arbor sit, nunquam huiusmodi ligna gaudere bonis fructibus possunt. Si ergo scruemus man- data Dei, suscepta pluuia verbi Dei, de qua tu- peccatis]

perius diximus, etiam arbores quæ in campis animæ nostræ, & cordis nostri latitudine plantatæ sunt, lætum & bonæ suauitatis afferent fructum. Vis autem tibi de Scripturis ostendam, arbores vel ligna appellari has singulas quasque virtutes, quas superius memorauimus? Adhibeo testem sapientissimum Salomonem, dicentem de sapientia; *lignum vitæ est*, (inquit) *omnibus qui amplectuntur eam*. Si ergo sapientia lignum vitæ est, sine dubio & aliud lignum est prudentiæ, & aliud scientiæ, & aliud iustitiæ. Neque enim consequenter dicitur, ex omnibus virtutibus solam sapientiam meruisse, quæ lignum vitæ dicatur, cæteras autem virtutes nequaquam similis sortis suscepisse vocabula, ligna ergo campi dabunt fructum suum. Hoc credo de se sentiebat, & Beatus David, cum dicebat; *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei*. Ex quo manifestè ostendit, lignum oliuæ, iustum & sanctum hominem dici.]

Inter cæteras paradisi illius arbores, palmæ florentes non desunt. Iusti enim ut palmæ florent, plantati in domo Domini in attriis domus Dei nostri. Hoc quid sit, ex Nysseno accipe orat de Thaumaturgo. [Propterea ab initio ostendit qualis in ætate perfectæ futurus esset, Ac quemadmodum germina generosa, cum à primo incremento in directos ramos excreverunt, per præsentem pulchritudinem agricolis futurum decorem præmonstrant, eodem modo etiam ille, quando cæteris propter ignorantiam erroribus obnoxius, & lubricus est animus ad res vanas & inutiles, iuuentute facillè plerumque prolapsa: tunc per primam vitæ institutionem electionem, ostendit in sese, verum esse illud verbum Davidis dicentis; *Iustus ut palma florebit*. Sola enim nimirum hæc arbor, perfecta crassitudine cacuminis, à terra surgit & excreuit. Cum progeneritatis incrementum progrediatur, nullam in latitudinem à tempore accipit accessionem. Sic etiam ille, à primo germine floruit, & electione vitæ instituta, protinus perfectus, & eminentibus frondibus confluens & excreuit.]

*Christus ipse, paradisi sui arbor
primaria.*

§§ Quam iucundum, tot in hoc pomario, siue paradiso, plantationes, bonas atque frugiferas omnes, animaduertere? Et quamvis [ad Christum, saltus est, omne quod dixeris,] ut rectè pronuntiavit Origenes hom. 2. in Cant. & optimè quoque Philippus Abbas lib. 2. in Cant. cap. 21. tractans illud, *Sicut malus inter ligna silvarum, sic electus meus inter filios*, tamen aliæ quoque in Christi pomario sunt, bonæ in se ac frugiferae plantæ. [Bona Angelorum plantatio (ait S. Ambrosius,) bona sanctorum: Sancti enim sub ficu & vite ducuntur in illo pacis futura tempore, in quibus typus est Angelorum. Ergo paradysus est plurima ligna habens, sed ligna fructifera, ligna plena succi, atque virtutis, de quibus dictum est; *Exultabunt omnia ligna silvarum*. Ligna semper florentia viriditate meritum, sicut illud lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo fructus exuberat.] Agnoscat Ambrosius, Christum esse huius paradisi ac pomarii prima-

riam arborem, vereque lignum plantarum secus decursus aquarum. Breuiter idem habet Clemens Alexand. lib. 5. Stromatum. Idipsum plenius & dilucidius sic tradidit S. Chrysost. in Psalm. 1. [Ipse est etiam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod pater absque vilo intercessore, ferax, frugiferum, belè germinans, alticolum, frondolomque progeniuit. Hoc lignum sponsa desiderans, dicit in Cantico canticorum, *dixi ascendam in palmam, & tenebo ramos eius*: Palmam quidem ipsum vocans, propter carnis turpitudinem, infra: fertilitatem autem diuinitatis, supra. Huius ligni esum cum reculasset Adam, in contrarium incidit. Nos autem nunc mysticè comedentes, transgressionem ex ipso exterminamus: lignum enim vitæ est Christus, lignum mortis Diabolus. Hic enim hominem expellit ex paradiso: ille verò latronem ducit in paradysum. Ramos enim habet Apostolos; fructus eos qui salui sunt: foliorum comam; orationes: radicem baptismum: Agricolam patrem, qui ipsum & supra, & infra, absque intercessore peperit. Vis etiam videre eius fructum, quem dedit in tempore suo? Vide eum crucifixum, & latus eius compunctum, ex quo sanguis & aqua scaturit, sanguis quidem ad representandum martyrium, aquam verò in signum baptismi. Quoniam enim compunctum latus, Adam supplantauit, necessariò punctus quoque latus, eum regenerauit. Humidum lignum vnum deiecit: lignum autem sicum, mundum rursus erexit. Eius illius mortem peperit: eius huius, vitam fecit rursus germinare. De illo enim dictum est, *non comedite ex illo*; de hoc autem; *gustate & videte quod benignus est Dominus*. Speciosus est ut malum: suauis est ut vinum, fructifer ut olea: multa habet tegmenta, sicut malum punicum: fructu abundans, ut palma; inaturnus ut botrus: gustate & videte. Fructus crucis floruit in Patriarchis, geminavit in Prophetis, dedit odorem in aduentu, maturuit in passione, comeditur post resurrectionem. Gustate ergo & videte, quam sit suavis, quam solidus, quam maturus, quam floridus, quam omni specie ac decore plenus.]

*Aliæ ibidem arbores, & Christi circa
eas labor.*

§§ Qualis item arbor Deipara, fructum præsertim vitæ baiulans? Eleganter de ea Autor sermonis de Natiuitate Christi apud Cyprianum. [Vltro (inquit) maturus ab arbore baiula fructus, elapsus est, nec oportuit vellenti quod sponte prodibat.] Conformantur his plantis primatiis, quantum licet, cætera vulgares huius paradisi arbores; & rigatæ aquis in vitam æternam salientibus, satagunt ferre fructum in tempore suo. De his arboribus plenè ac concinnè Hugo Victorinus in Monasticis Institutis, lib. 6.

Eas inoculantem Christum agricolam, omnique studio excolentem exhibet pulcherrimè Anastasius Sinaita lib. 8. Hexaem. sub fine. Aud. & illum lib. 7. *ferè in fine*. [Sequentes Theolog & oratorem Gregorium, qui dixit, Adam esse agricolam plantarum immortalium & diuinarum notionum in paradiso, ascendamus à liera quæ occidit, ad spiritum qui viuificat.

K k 3 Semper

Semper enim sacra litera simul ascendit cum ascendentibus. Et exoriri fecit Dominus Deus adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Hoc convenit diligenter querere quid sit *ortus*, qui Græcè est *ἀνατολή* & quid *exortus* qui est *ἀνατολή* in iis quæ è terra sunt & nascuntur. Dicitur quidem *oriens*, nempe *ἀνατολή* quod statim primò apparet: *Exortum* autem, nempe *ἀνατολή* quod cum emarcuerit, & exsiccatum fuerit, rursus exoritur secundo ordine, per aquam & agriculturæ diligentiam & industriam. Quamobrem dilucide admodum & appositè, dictum est Prophetice de Ecclesia, *exordiri fecit adhuc Dominus Deus è terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum*. Nam orta quidem est in initio Ecclesia, quando facta fuit viridis, & benè germinans, densasque habens suas arbores; exsiccata autem fuit ab æstu maligni Solis, qui transfiguratur in Angelum lucis, cum in eam per os sibilasset serpens, & eam exsiccasset per idololatriam. Cum ergo venisset cælestis fluvius Deus Verbum, & eam irrigasset per aquam & fluvium, exorta est, & rursus germinavit; & iterum vivificavit ratione prædita eius ligna; de quibus dictum est, & *exordiri fecit adhuc Dominus Deus è terra*; hoc est postquam mortua & exsiccata esset, adhuc secundo ordine rursus germinavit ratione prædita Christi terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. In quibus lignis, non dicit Scriptura fœnum, non paleam, non virgultum, non herbam, non lignam pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Et lignum infertile, & fœnum, & stipula, & palea excinditur, & in ignem mittitur. Sed nihil est eiusmodi in his lignis, sed dicit in iis omnia pulchra ad videndum, omnia bona ad comedendum, omnia benè germinantia, omnia à Deo pullulantia. Non enim iussu exorta sunt è terra, sed ipse Deus, ipsemet opifex, complantatus & concorporalis & eorum cognatus factus, è terra genitus tanquam propria membra ea fecit germinare è terra. Addit alia benè multa in hanc sententiam. De rivulis intelligibilibus & fluentis Spiritus sancti ad rigandas omnes prædictas arbores, benè S. Cyrillus lib. 4. in Esaïam, *sub initium*.

Paradisus eiusdem poma, & gratus animi concentus.

557 Poma ex hoc paradiso, sunt sancti Martyres ait D. Augustinus Psalm. 78. ad illud *in pomorum custodiam*. Et æquè idem dici potest de Sanctis omnibus. Ipse Christus pomum est eximium. Egregiè S. Ambrosius. serm. 5. in Psalm. 118. v. 1. [Huiusmodi pomum, odorem gratum habet, ut cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorem, mundanæ funderet redemptionis, quæ peccati gravis deterfit fætores, & vnguentum positus vitale effudit. *Tanquam malum*, (inquit,) *in lignis sylva, ita consobrinus meus in medio filiorum*, eo quod super Prophetas & Apostolos intima corda hominum, verborum suavitate mulcebat. Sed non solum odor, verumetiam cibus, suavis in malo est. Ergo cibus suavis, est Christus.] Et infra,

[Constituere mihi aliquos ex circumfusione credentes, in lege doctos, observantia soliditate viros, & nunc Evangelij agnitione illuminatos, spiritali saginatos gratia: Dicit in his Ecclesia qui videt Christum, quæ sponsum recipit, quæ cibo eius pascitur; in umbra eius concupit & sedet, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui fructus eius dulcis, nisi Prædicatio Dominiæ Passionis, ut ipse ait: *Ecce bareditas Domini, filij merces, fructus ventris*? Qui enim dulcor fructus potest esse in faucibus nostris, quam remissio peccatorum? Et benè flos est Ecclesia, quæ fructum annunciat, hoc est Dominum Iesum Christum de quo dictum est Mariæ: *benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui*. Ergo ubi gustavit fructum suavitatis impatiens ad perfectiora festinat dicens: *introducite me in domum vini, constituite me in dilectionem, confirmate me in vnguentis, si patet me in malis: quia vulnerata charitatis ego sum*. Tandem infra [vulnerata est Ecclesia, sed vulnera charitatis. Vultus enim est quod Christus excepit, sed vnguentum est quod effudit: Pomum est quod pendit. Hoc pomum gustavit Ecclesia, & ait: *Et fructus eius, dulcis in faucibus meis*. Et ut scias quia pomum est Dominus, legisti supra: *tanquam malus in lignis sylva, ita consobrinus meus*. Nos quoque vultus fatemur, cum prædicamus Christum Crucifixum; sed bonus odor sumus Deo, quia Crux Christi laetis scandalum, Græcis stulticia, nobis autem virtus Dei atque sapientia est.] Scitè verò Nyssenus, ad Christi constitutionem ex carne & sanguine, nomen poni Christo tributum accommodat hom. 4. in Cant.

Nec qui supra modum amenas paradisi delicias, canorum avium garritus, deest in Ecclesiæ paradiso. Concinnè enim Damascenus 4. fidei cap. 18. hortum seu paradysum pulcherrimum scripturarum in Ecclesia constitum describens, hortatur ad illum subeundum, quem vocat suavisissimum, dulcissimum, vniuersissimum, omnigenis intellectualium volucrum cantibus circumsonantem. Quam verò canora avis Dionysius Areopagita volucris cali. nomenclatore Chrysostomo hom. de pseudo-prophetis, quia velut Manucodiata, quam idcirco *avem paradisi* nominavit, nunquam humi perit? Refert Chrysostomus & approbat, Anastasius Bibliothecarius epist. ad Carolum Caesarem, qui eam homiliam vocat *ulimum sermonum S. Chrysostomi*. Quam item suavis modulatus Basilij, quem Nyssenus frater orat, de S. Ephrem *auream doctrinam in sciniam* appositissimè nominavit. Hic voces turturis audiuntur, quia Ecclesia invenit sibi nidum. Ecclesia enim domus est castitatis, ait S. Ambrosius serm. 6. in Psalmum 118. v. 3. Quid regia & vocalissima cicada Paulus? ut loquitur Daniel Monachus in vita S. Climaci initio. Pij denique omnes, sunt aues canoræ. Quod enim Abraham Genes. 15. aues non diuisit, sed tantum animalia S. Augustinus serm. 54. ad significandam indivisibilem piorum omnium cum Deo & inter seipsæ coniunctionem referens, benè monstrat, eos esse aues. Itaque vniuersali Ecclesiæ, ad rationem veri perfectæque paradisi, & pomorum amenissimæ, deest omnino nihil.

Paradisus

Paradisus mysticus in pia quavis anima, & claustro.

358 In pia item quavis anima sigillatim, pomatium omnis generis frugiferis platis consitum agnoscunt sæpe Patres. Macarius de periculis vastationis animæ disserens, hom. 43. pulchrè id tradit. [Perinde ac si sit hortus (inquit) arboribus fructiferis, & aliis fragrantibus plantis, consitus, atque per omnia benè excultus & exornatus, munitus quoque exiguo pariete, pro vallo qui conservet eum; Contingat verò fluvium rapidum illic transcurrere, licet modicum aque allidat parietem, Corruptum fundamentum sumptuque reductione paulatim dissolvit fundamentum, atque irruens effringit & extirpat omnes plantas, vniuersam culturam delet sterilem reddit: sic quoque se habet cor hominis. Possidet cogitationes honestas: appropinquat verò cordi perpetuo fluvij victorum volentes illud deicere, atque in suam partem protrahere.] Agnoscit aperte Macarius, animam quamcumque piam esse paradisum mysticum. Idem habet Gisclbertus in Altecat. cap. 5. [Animam (inquit) fructu iustitiæ floridam, dic Paradisum, quæ semen divinitus acceptum multiplicat, dum virtutem virtuti accumulât. Subdit de gemino piorum Paradiso, celesti & terreno, insignia. Et alia ex eodem, in eam rem, paulo post dabo.

Specialiter Beatam Virginem, Paradisi amantissimi speciei exhibet Amedeus Lausan. hom. 7. verbis illis. [Mariæ præsentia, gratiam venis temperiem exhibebat, & quo favens se vereretur, Paradisus erat. Emissione tua ait sponsus, Paradisus malorum puniceorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus, & crocus, fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani. Myrrha & aliis cum omnibus primis vnguentis. Fons hororum, puteus aquarum viventium quæ fluunt impetu de Libano. Habet quippe Paradisus gloriôsæ virginis mala punicea in varietate virtutum, fructus pomorum in perfectione operum. Habet & cyprum cum nardo, illam fertilem vuarum, hanc miri odoris herbam aromaticam, ob sobriam ebrietatem sensum, & suave fragrantem opinionem virtutum. His adduntur crocus lætitiæ, fistula expoliationis carnis, cinnamomum suavitatis cum vniuersis lignis Libani, per quæ virtutem vniuersitas figuratur. Myrrha quoque mortificationis, & aloës incorruptionis, cum omnibus primis vnguentis effusis in oratione ab illo vnguento, quod consistens in capite, descendit in barbam, barbam Aarom, non illius veteris & significantis, sed noui & significantis. Descenditque in oram vestimenti eius, quod est Ecclesiæ; ipsi verò Aaroni, iuxta Paulum exhibita sine macula & ruga. His ergo tantisque bonis exuberans sponsa, sponsi mater vnicæ, laus, & charissima in deliciis vt fons hororum rationabilium, & puteus aquarum viventium & viuificantium, quæ fluunt impetu de Libano, à monte Sion vique ad circumfusas quasque & exterarum nationes, pacis flumina, & gratiarum emanationes calicis infusione deriuaabat.]

De Paradiso Claustrali ita Petrus Damiani

serm. de S. Nicolao. [verè Claustrum est Paradisus. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lachrymarum vndositas, quam de purissimis affectibus amor ille celestis eliquat. Hic sunt arbores erectissimæ choros Sanctorum, nullaque est quæ non multa fructus gaudeat vberitate.] Sed in vita seculari pleræque eiusmodi sunt Paradisi: ceteris inquam variis probatum. Quod si interdum in eo solo arido & macro arbores tenuantur, non omittit bonus Agricola Christus, iuxta illum de Euangelio villicum, simi ac stercoreis cophinum iniicere: quæ se ratione solabatur, verè pius, verè humilis in oculis suis S. Paulinus Epist. 3. ad Aprum. [Potens est enim (inquit) ipse Dominus qui interpellat pro peccatis nostris, & qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sint facere, & de nobis egenis & aridis arborem fructuosam & animam inanem, adipe verbi sui tanquam cophino stercoreis opinare. Quia Scriptum est: *De ipsius gratia pinguescent fines deserti*. Cophinus autem hic stercoreis, qui de sterili fertilem arborem facit, specialiter mihi videtur humilitas spiritalis, qua contribulantes cor nostrum penitudine præteritæ vanitatis, euacuamus inania, & succum virtutis accipimus; quæ qui operibus iustitiæ steriles eramus, reddimur fructuosi.]

Terrestres olim Paradisi, expressio in Ecclesiæ.

359 Non vulgaris duntaxat cuiusvis Paradisi, sed illius amantissimi quem plantauerat Deus ab initio, speciem & expressam imaginem, in Ecclesiæ agnoscant grauissimi Patres; aliquos id insinuantes, iam protuli. Sed suppetunt qui id tradant disertissime. S. Augustinus 13. ciuit. cap. 21. [Possunt hæc etiam omnia in Ecclesiæ intelligi, vt ea melius accipiamus tanquam Prophetica indicia præcedentia futurorum, Paradisum scilicet ipsam Ecclesiæ, sicut de illa legitur in Cantico Canticorum: quatuor autem paradisi flumina, quatuor Euangelia: ligna fructifera, Sanctos: fructus autem eorum lignum vitæ Sanctum Sanctorum, vtiq; Christum: lignum scientiæ boni & mali, proprium voluntatis arbitrium.]

Nysenus Orat. 3. de Resur. [Tunc vnus mortali locum introcudi dedit, per vnum etiam nunc contra, vita introducit. Tunc per mortem vita excidimus: nunc per gloriam, ligno vitæ appropinquamus. Tunc propter inobedientiam, ex Paradiso expulsi sumus: nunc per fidem in Paradisum admittimur. Rursus fructus vitæ, ad delicias nobis propositus est ad arbitrium. Rursus fons Paradisi quadripartitè diductus per Evangelicos amnes vniuersæ faciei Ecclesiæ potum præbet, adeo vt etiam sulci animarum nostrarum inebrientur, quos is semen seminis facit, aratro doctrinæ proficit, ac multiplicatur germina fructusque virtutis.]

Autor sermonis de ablut. pedum apud Cyprianum *serm. initio*. [Ornata & honorata est Ecclesiæ quasi Paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico, fontem continens gratiæ singularis; flumina creans in vitam æternam salientia; viuam habens originem & decursum perennem: hinc egredientia quatuor Euangelij flumina per vniuersum mundum secum regenerationis eue-

hunt

humilauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus Sancti munere, huius gratia liquor emanat, sic lauens quos parentalis labes infecterat, ut nec actualis, nec originalis macula aliqua sui post ablutionem illam vestigia derelinquat.]

Plene & concinne Anastasius Sinaita. Qui lib. 9. Hexam. *sub initium*, Christum agricolam, omne genus studij & rusticae operae, suo huic Paradiso impendentem, Egregie describit his praeter caetera [Licet videre hunc secundum Adam, nempe Christum, aperte operantem arbores ratione praeditas, & eas quidem quae sunt immunde, mundantem. Quibus etiam dicebat, *volo mundare*, siccas autem humectantem. Ex quibus erat etiam illa arbor, quae aridam suam habebat manum tanquam ramum. Ad quam exclamauit bonus hortulanus; *extende manum tuam ad Dei operationem*. Sic etiam tamquam vitam, etiam morte affectos viros mortificauit. Ex quibus erat mortua & arida arbor Lazarus, lachrymae aqua irrigata, & quae statim germinauit ex terra. Supernaturaliter autem scit quoque hic agricola Iesus, inoculare, ut qui instar hortulani luto & aqua inoculans eum qui erat caecus ab ortu, ut qui esset lux de lumine, caeci oculis visum reddiderit. Quod si etiam ipsum velis videre irrigantem, audi eum dicentem; *Si quis sitit, veniat ad me & bibat*. Sic enim sedens ad puteum pulchra illa vita, nempe Samaritana irrigata, eam reddidit fertilem.]

§60 Nolo Gisbertum omittere, qui in Altercat. Synagoga & Ecclesiae, (cum de argumentis ex Euangelio) cap. 19. tres Paradisos faciens, accommodatissime ad rem praesentem Philosophatur, his verbis. [An ignoras tres esse Paradisos, primum terrestrem, floribundum in primordiis seculorum plantatum; & omni iucunditate amatum, cuius incolae protoplastus: secundum Ecclesiam Sanctorum, quem fundauit & inhabitat secundus Adam caelestis, id est Christus; tertium etiam caelestem, quod est regnum Dei & vita aeterna, inuisibilis, Sanctorum Patria? In primo Paradiso lignum vitae est, arbor materialis: in secundo lignum vitae, humanitas Saluatoris: in tertio lignum vitae est sapientia Dei fons vitae, verbum Dei & origo boni. Et lignum vitae quidem quod erat in Paradiso terrestri, tantummodo vitam corporalem sine defectu dare potuit: lignum vero vitae quod Christus est, in carne & sanguine suo vitam aeternam promittit & habuit. Hoc est verum lignum vitae, verbum Patris in excelsis, sapientia Dei quae in cordibus Sanctorum tanquam in Paradiso inuisibili, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem conualescit, virescit per spem, frondet per circumspectionem, ramos expandit & floret per disciplinam, fructificat per virtutem, per patientiam maturescit, per mortem carpitur, cibatur per contemplationem. Et hoc semen & lignum vitae cum floribus & fructibus suis. Porro fons ascendebat de terra, irrigans vniuersam superficiem terrae, qui exinde diuiditur in quatuor capita; Magnum plane tam in ligno Paradisi quam in fonte mysterium. Igitur Paradisus Ecclesia est,

agnum habens in se, & genus etiam electum, regale Sacerdotium: fons Paradisi Christus: ligna voluptatis, Sancti sunt, diuino charismate, spiritualibusque disciplinis delictis: aquae quibus irrigantur haec ligna, mundationes sunt Sanctae Charitatis, & emanationes Spiritus Sancti, qui sic illos suauis dulcedine impleuit, ut recte dicantur ligna voluptatis propter eminentiam diuinæ suauitatis: Verum duos aduerte rationalis creaturae esse Paradisos, vnum scilicet societatem Sanctorum Angelorum, & alium Ecclesiam electorum hominum; & horum vtriusque de quo loquimur, tertium Paradisum, imaginem vel similitudinem. Etenim sicut in istolligum vitae plantationem est, & lignum per quod mors in trouit in mundum; sic in caelo, contra auctorem vitae Deum Diabolus, causa mortis extitit: sic nihilominus in genere humano lignum vitae Christus, & contrarium eius lignum mortis Antichristus erit, qui iam dudum per membra sua mysterium operatur iniquitatis. Item sicut de hoc terreno paradiso fons ascendebat irrigans vniuersam superficiem terrae, omnemque terram reddit aptam frugibus alimentis: sic & de illo caelesti Paradiso, fons manare dignatus est, id est gratia Spiritus Sancti, tanta copia rigans massam humani generis, ut cum Sanctorum & electorum omnium cedris, oliuis, aut vineis, vitae quoque lignum, id est Christum Deum & hominem, fecerit de terra nasci Virginæ carnis. Circa quae fluente, Scripturarum fontem in quatuor capita diuisit, quae Propheta in quatuor animalium diuersas facies distinguit, scilicet hominis, viruli, leonis, aquae volantis. Non enim solummodo quatuor Evangelia, sed & omnis Scriptura diuinitus inspirata, certam habet intentionis suae hanc quaedam faciem, ut eundem Dominum nostrum ostendat manifestum nobis, ut verè hominem, fortem contra Diabolum, ut leonem; id est, Deum omnipotentem; immolatum pro nobis ut vitulum electum, & saginatum, reuerensse & in caelum ascendisse, ut volantem aquilam. Itaque fons ille in quatuor capita diuisus, vniuersam irrigat terram, & sicut iecur in corpore animalis, quod dicunt Physici fontem sanguinis cunctis venis sanguinem ministrat, vitamque animantis hoc ministerio retentat; sic ille fons Paradisi, vniuersam terram per venas occultas vegetat, & in multos redondat fontes & flumina. Sed eorum omnium ista sunt capita, id est principalia flumina, Geon, Phison, Tigris, & Euphrates. Hunc igitur totum Paradisum, ad exemplum caelestis Paradisi fuisse, conditum, attende in quo quasi ligna pulcherrima angelica fortitudines fuere, lignum vitae Deus ipse, cuius felices Angeli beata semper visione fruuntur. Legendus in hanc rem, idem Autor, eiusdem operis cap. 1. & 5.

Item in Sanctis singulis,

§61 Notant plerisque, antiqui illius Paradisi & animae cuiusvis pie analogiam, in non paucis sub Christo agricola. Sed nominatum Sanctissimam Deiparam, cum illo Paradiso componit imo anteponit Theodorus Ancyranus Orat. de Natiuitate Saluatoris, quae habetur Tom. 6. Concilij Ephesini editionis Peltani appendice

dice 5. c. 2. [O virgo (inquit), quæ ipsum viciisti deliciarum Paradisum: Ille namque sine semine omne plantationum genus protulit, ex Virgine terra exortis plantationibus. Hæc autem Virgo illa terra melior est. Non enim pomorum protulit arborem, Sed virgam Iessæ, fructum saluatorem hominibus afferentem, & illa terra virgo erat, & ista virgo: sed illius quidem arborem nasci præcepit Deus; huius autem Virginis, ipse Creator, secundum carnem factus est: Neque illa terra ante arboris frondes suscepit; neque hæc ex partu virginis natiuitatem suscepit. Virgo Paradiso gloriosior facta est: Ille enim Dei cultura factus est; hæc autem secundum carnem Deum coluit eligentem hominis copulari naturæ.] De alijs Sanctis cum Paradiso terrestri collatis, in hunc modum loquitur Theodorus Studita serm. 41. catech. [Ii sunt Dei in Edene pomarium, non materialis stirpibus, sed Spiritus tanquam fructibus pictum & ornatum vbi fragrat vitalis odor, vbi serpens non vulnus intulit, sed accepit, non exegit, sed vt pat erat proscriptus est.]

Vitæque fons vite.

562 Est hic quoque fons vitæ Christus Dominus, vt oblectat & fustissimè prosequitur S. Ambrosius lib. de Paradiso cap. 3. quadripartitam fontis illius diuisionem, & fluentia quatuor primariarum virtutum inde dimanantia per vniuersas animæ partes, latè persecutus. Breuiss & optimè in Psal. 45. verbis illis. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis, quo lætificauit animas vniuersorum; quia illo flumine lauit peccatum totius mundi. Est & fluius qui de Eden exit, & circuit vniuersam terram, verbum Dei quo paradisi intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicente ipso Dei verbo: si quis sitit, veniat ad me & bibat. Cui ego dederò aquam, flumina de ventre eius fluent aqua viue. Ex illo enim vnico Dei Verbo quatuor fluiorum, prudentiæ, & Fortitudinis, Temperantiæ quoque & Iustitiæ, fluentia manant. Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ; alij fides in eodem spiritu; alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim operatur omnia vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam ministeriorum operationis atque virtutis, spontaneæ diuisione transfundit. His igitur fluminis superni meatibus, ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur; & sanctificatur altissimi tabernaculum, omnis omnia quæ inhabitatur à Christo.] Egregie item, fontem vitæ à Paradiso manantem, infert singulis Sanctis tanquam Paradisi quibus Christus infidet S. Bernardus, serm. 2. de Natiuit. Dom. qui est de fontibus saluatoris. [Paradisum (inquit,) habemus multo meliorem, & longe delectabiliorem, quam primi parentes habuerunt. &c; In quo tres quidem fontes iam inuenimus, quatuor queramus. Habemus de fonte misericordiæ ad diluendas culpas, aquas remissionis: habemus de fonte sapientiæ ad potandum sitim nostram, aquas discretionis: habemus de fonte gratiæ ad irrigandas, plantas bonorum operum, aquas deuotionis. Queramus ad deco-

Theoph. Raynaudi de Atrib. Christi

quendos cibos, aquas feruentes, aquas emulationis. Hæc nimirum condunt & decoquant affectiones nostras, & ebulliant de fonte Charitatis.] Insigniter & latè idem verbat Drogo libro nuper edito de creatione & redemptione primis hominis, sub medium, legendus quoque in hanc rem Petrus Cellensis lib. de Panibus cap. 12. Non extant Sermones de Paradisi fluminibus Christo aptatis, quos per totum tempus facti aduentus abesse habitos, ait Petrus Damiani, Sermon. 11. in fine. De Christo fluuius, videndus præterea Origenes hom. 13. in Ezech. sub finem.

Mundana quævis pomaria, nihil ad Christiana.

563 Non fuerunt eiusmodi corruptibili fructuum Pomaria, qualia iactantur plerique v.g. Alcinoi, Hespendum, Regum Persarum à Brilfonio lib. 1. de Regno Persarum à pag. 70. latè ex varijs descriptis; nominatimque Sardonum, quod Cyri ipsius manu exculum & consitum, Xenophon auctor est in Oeconomico, & Alianus lib. 1. de animal. cap. 59. Quid in his omnibus non euandum, & subito victum, ac marcescens? Sed neque in pomarijs intelligibilibus, eiusmodi in seculo sunt, arbores sunt frugifera fructibus honoris & honestatis; sed pomaria qualia Pentapolitana ad leuem contactum cinerescunt, vt loquitur Textul. cap. 40. Apol. Et carmine de Sodoma;

*Semperempta etiam si qua illic iugera,
lætas
Autumni conantur opes, facillè optima
se
Permittunt oculis pyra persica, & omnia mala;
Donec carpuntur; nam prociuis indice
tallu
Soluitur in cinerem, fit vana, sauiillaque
pomum.*

In eandem rem Audi Chrysostomum hom. 8. in 1. ad Thessal. [Peregrinatus est ne igitur quispiam vestrum aliquando in palestina; Putolane. Quid ergo? Testes mihi sitis, vos qui loca illa vidistis, ad eos qui illic non fuerunt. Supra Ascalonem enim est Gazan, in ipso Iordanis fluminis termino, est regio quadam magna & fertilis; Immo erat. Iam enim non est. Ista igitur cum instar paradisi esset, (vidit enim Loth, (inquit) omnem regionem circa Iordanem, & erat irrigua, sicut paradysus Dei): Ista igitur quæ ad eam erat florida, vt cum quibusuis alijs regionibus decertaret, Paradysumque Dei abundantia sua exprimeret, quibusuis solitudinibus ac desertis nunc desolator est, & stant ibi arbores fructum habentes. Fructus autem ille, iræ Dei monumentum est. Stant enim mala punica, (& arbores dico, & fructus,) Splendidum quidem aspectum habentia, & ignorant mulierem spem præbentia; si verò in manus illa sumpti, mox perfracta, fructum quidem nullum, pulueris autem & cineris plurimum, intus reconditum exhibent.]

En qualia pomaria, mundani pomarij. Arbores ibidem infrugifera & agrestes, saltem non pomario conuenientes. Plerique falices frugiper-

dz, vt Nyssenus Orat. de Meletio exoptulat. Et quamquam eam ipsam ob causam, Metho-
dus apud Phocium Cod. 237. ait, Scripturam
vbique per salicem adumbrare virginitatem,
quia flos salicem, si in aqua decoctus sumatur,
libidinem extinguit, & sterilem reddit, vnde &
Homerus Odiss. x. *ἀλκυονίδας φρούγας* perdas no-
minat salices: tamen plerique Patrum ad illud
Psalmis, *in salicibus in medio eius*, non in bonam
partem interpretantur salices. Non pauca ibi-
dem alie arbores venenatae, quales illae de qui-
bus dicitur, *venite, mittamus lignum in panem
eius*. Eiusmodi apud Plinium lib. 16. cap. 10.
Taxus plurimarum, vel umbra noxia, quales il-
lae apud Plinium lib. 17. cap. 12. Nec desunt
ferales Bubonum voces, & ominosi modi. In
Christi Paradiso, omnia sona & sancta, & ne
folium quidem arborum eius desinit. Nam si
quae est arbor inutilis, post multam patientiam,
iubetur excindi. [Pestidia hominum pertinacium
(inquit S. Ambrosius lib. 7. in Luc.) Synagogam
inutilem fecit, & idem quasi sterilis iubetur ex-
cidi. Quod de Iudaeis dictum, omnibus cauend-
um arbitror, & nobis maxime ne secundum
Ecclesiae locum, vacui meritis occupemus, qui
quasi malogranata benedicti, fructus ferre de-
bemus internos, fructus pudoris, fructus con-
iunctionis, fructus mutuae charitatis & amoris,
sub vno vtero Ecclesiae matris inclusi, ne aura
noceat, ne grando decutiat, ne aestus cupiditatis
exurat, ne humoris imber elidat.]

Concludamus cum Chrysostomo serm. de
animatione Adae in ipso fine. [Gratias agamus
Deo, qui cum vnum Paradisum amiserimus,
innumeros Paradisos per vniuersum orbem
terrarum plantarit. Gratias agamus Deo qui
cum Paradisum propter praearicationem per-
diderimus, in regnum caelorum vocati sumus
per gratiam Domini nostri Iesu Christi.] Ab
hoc Paradiso transferet suos Christum, ad Para-
disum omnibus meliorem, & *Paradisum Para-
disorum*, ait Iulianus Tolet. lib. 2. Prognost.
cap. 2.

Ecclesia, Christi vinea.

564 Vineam Christi, Ecclesia est, consenta-
neae ad loca plurima Scripturarum, quibus prae-
ca Ecclesia dicitur *vineam Dei*. Sic enim diserte
Isaias cap. 5. *Vinea Domini Sabaorb, domus Israel
est*. Et Ieremias cap. 2. *Ego plantavi te, vineam
electam, omne semen verum*. Et Psalm. 79. *Vi-
neam de Aegypto transfulisti*. Vbi plene de eius
transplantatione & suffossione. Astipalatur Chri-
stus ipse in Evangelio, non semel. Eumque hoc
nominatim ex capite, quod vineam plantarit,
cum Noëmo collatum legimus apud Augusti-
num 16. Ciuitatis cap. 2. & serm. 153. de tem-
pore. Causas autem collatae cum vinea Eccle-
siae, persequitur Hieron. Pradus in c. 15. Ezech.
inde petens eas, quod vinea saepe non tam pro
vineto sumatur, quam pro portione electa ha-
reditatis: at Ecclesia est hortus deliciarum Chri-
sti, nec hortus ad nudas delicias, sed etiam ad
quæstum. Quia ratione, vinea medium quid est
inter fundum qui vendit desertum, quæstui; &
hortum qui nudae amoenitati destinatur. Ita fe-
re Pradus. Malum spectare obiectam quidem
& despectam speciem vineae, si exteriora tan-
tum attendantur, & tamen feracitatem maxi-

mam succi pretiosissimi, quo nihil vegetius, ni-
hil ad animum acuendum virentius, quo nihil
accommodatius. Nam vineae quidem feracita-
tem, nemo ignorat, & Scripturae, saepe produunt
vt cum Psalm. 127. mulier fecunda viti abundan-
ti confertur. Et cum Sapientia Eccles. 24. ait
se fructificasse quasi vitem. Notatque Plinius
lib. 14. cap. 4. ex Catone, vineam quandam
olim, ex iugerbis singulis denos multi culeos
proferre solitam, efficaci exemplo vt Plinius
monet, [non matia plus temerata conferte
mercatori, non in rubrum litus Indicum
merces petitas, quam sedulum ruti larem.]
Vini verò efficacia atque potentia, Celebra-
tur apud Eldram & experientia est testatissima.
Itaque meritis Christi Ecclesia cum vinea con-
fertur frequentissime. Eoque spectauit Iesus
cap. 5. cum dixit propheticè, *cantabo dilecto
meo Christo* scilicet Ecclesiae vinitori, *canti-
cum Patruis mei vinea sua*. Canticum quod
cognatus meus Moses Deuter. 32. vineae
cecinerat. *Vinea sua est dilectio mea, in ceruo
filio olei*: id est in loco pinguisimo, & feracissi-
mo.

Subdit de circumdata sepimento lapideo
vineae, & omni genere providentiae eidem adhi-
bito: nominatimque de structo in ea torculari.
Quod quid sit, exposuit S. Augustinus ad tito-
lum Psalm. 8. his verbis, [Torcularia possumus
accipere Ecclesiae: eadem ratione qua & aeternam
intelligimus Ecclesiam. Quia siue in area, siue
in torculari, nihil aliud agitur, nisi vt fructus ab
integumentis purgentur, quae necessaria erant
& vt nascerentur, & vt crederent, atque ad ma-
turitatem vel messis, vel vindemiae peruenirent.
His ergo vel integumentis vel sustentaculis, id
est paleis, in area frumenta, & vinacis in
torcularibus vina exvuntur. Sicut in Ecclesia,
à multitudine secularium hominum, quae li-
mul cum bonis congregatur, quibus vt nas-
cerentur & apti fierent verbo diuino, neces-
saria erat illa multitudo, id agitur, vt spiritali
amore per operationem ministrorum Dei,
separantur. Agitur enim nunc, vt non loco, sed
affectu interim separantur boni à malis quan-
uis simul in Ecclesia quantum attinet ad cor-
poralem praesentiam conuerterentur. Aliud au-
tem erit tempus, quo vel frumenta in horrea,
vel vicia in cellas segregentur. *Frumenta* (inquit)
*recondet in horreis, paleas autem comburet igni
inextinguibili*. Eadem res in alia similitudine
sic intelligi potest, vina recondet in apothecis,
vinacia verò pecoribus proiciet: vt ventres pec-
corum, pro penis gehennarum per similitudi-
nem intelligere liceat.] Adhibet alias eiusdem
torcularis mystici notiones duas, sed haec vide-
tur potior.

565 Sed de omni cura huic vineae celitus
impensa, iuculenter S. Ambrosius lib. 9. in Luc.
ad cap. 20. [Vinea, (inquit,) typus noster est
quod populus de vitis aeternae radice fundatus,
supereminet terris: ac sola vile praetextens, nunc
gemmantem flore pubescit, nunc circumfusa vi-
riditate vestitur, nunc mite iugum suscipit,
nunc maturioribus brachiis quasi sarmenis
fecundae vitis adoleuerit. Agricola quippe, om-
nipotens Pater, vitis est Christus: at verò nos
palmites: qui nisi fructum feramus in Christo,
cultoris aeterni falce succidimur. Rectè igitur
vineae, Christi populus nominatur, vel quod
Crucis

Crucis in fronte prætexat indicium; vel quod fructus eius postrema anni legatur ætate; vel quod omnibus vt ordinibus vinearum, ita pauperibus, atque diuitibus, humilibus atque potentibus, seruis ac Dominis in Ecclesia Dei æqua dimensio, nulla discretio sit. Vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ, anima quoque corpori coniungatur: vt vinea dum iugatur, erigitur: & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs, dum ligatur exiit: dum humiliatur, attolitur: dum reciditur: coronatur: Quin etiam vt tener furculus veteri abscissus ex arbore, in alterius facta radice inseritur: ita populus hic S. fureuli veteris cicatricibus enodatis in nouo illo crucis ligno, tanquam gremio pie parentis, foris inolefcit. Spiritusque Sanctus sicut in altis demissus terrarum scrobes, ita in hoc carcerum corpus infusus, aquæ salutaris irriguo, diluit quicquid est fecitum, membrorumque nostrorum habitus in celestem erigit disciplinam. Hanc vineam diligens agricola, fodere rigare, tondere consuevit: eruderatisque terræ molis aggeribus, operata corporis nostri, nunc sole torere, nunc imbre perfundere, stirpare agrum solitus, ne à sentibus gemma lædatur, ne luxuriat umbra foliorum, verborumque infructuosa lætancia virtutibus obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat. Sed abist, vt huic vineæ quicquam timeamus aduersi, quant perigil custodia Domini Saluatoris aduersus omnes nequitia secularis illecebras, muro vitæ vallauit æternæ, extendens palmites eius vsque ad mare. Verum de Ecclesia Christi vinea, plenè S. Bernardus, serm. 39. in Cant.

Vites & botri varij vineæ prædictæ.

166 Insignes pleraque eius vineæ vites, & eximios botros, Libri sacri sæpè celebrant. Præter Christum, quem botro collatum alibi damus, & benè Rupertus lib. 9. in Genes. cap. 30. ac S. Paulinus Epistol. 3. *sub finem*; cum vite autem eum confert. Hieronymus Pelus. lib. 1. Epistol. 166. Deipara vineæ huius eximia vitis fuit, vel etiam partialis vinea; sed Soresch, vitæ electa, de quo Augustinus plenè serm. 100. de tempore, Christum describens specie botri illius, quem è vineto terræ promissionis decerptum, duo in vete gestabant; quos ad duo Testamenta accommodat. Beatam autem Deiparam ei vineæ confert, unde Christus vna decerptus est. Quem etiam typum optime exposuit S. Maximus hom. 1. de S. Cypriano. [Benedicta tu, exclamat S. Germ. Constantinopolitanus Orat. de Natiuit. Deiparæ.] mystica atque à Deo constituta vitis, quæ in vocandis Ecclesiis satmentum nascens, & igneum botrum nobis incorruptionis germinans. [Damasceus Orat. 2. de Assumpt. vocat Deiparam, [minimè rigatam immortalitatis vineam] Et inferius. [Ex ea, vitæ vnam collegimus.] Ex recentioribus, hanc Deiparæ vineam plenè describit Delrius in floridis Marianis Panegir. 5. & 6.

Sancti Martyres, eodem proportionis loco & numero sunt. Quod S. Zeno Veronensis, elegantissimè de more prosequitur serm. in Psal. 79. Describit ibi primo concinnissimè omnem curam materiali vineæ impendendam in hæc

Throph. Raynaldi de Attrib. Christi

verba, [Vt optime sæpè recolitis, mensura seruata amputatur in furculum, palmes in scrobem dimittitur, vt animatus ibidem genitalis humor, manente semper secum substantia nutritur; auxiliare illi necessario iungitur lignum, cuius tutela defensio sese sustollat. At vbi adoleuerit in vitem perfectam, ad iugumque peruenit, eius omnes crines luxuriosi tunduntur: pura materia tabulatis inferitur, non adstringitur, ne à ligno quo portatur, vel cuius adminiculo, vel ducatu in vberes fructus longius inuitata producit, vi aliqua separetur. Tum solenniter plorans, clementer imbre suo roratur: conceptaque multi felicibus lachrymis fluentia denuntiat. Statim oculis apertis, Folia radiata procedunt: quibus subiecti, ac se commendantes sequaces fructus arident: quos Solis ardore pluuia, ventique, exercendo prouehunt, ad maturitatemque perducunt. At vbi vindemiæ venerit tempus, decore dissipato passim vna detrahitur, in torcularique, operariorum pedibus subiecta calcatur: prælo premitur: duabusque tabulis vehementer vrgetur, donec omnis dulcedo medullitatis exugatur: sicque pretiosum fluentum à suis calcatoribus, & bibitur, & patris familias cellis vinariis inferitur, vt melius veterascendo reddatur.] Hactenus expositio curæ circa vineam. Sequitur Apodosis.

567 [Quantum spiritualiter medio ætatis nostra conicere potest, computatus ad mensuram palmas, competens intelligitur legitimo examinis numero examinatus. Scrobem, fontem factum debemus accipere: qui verò Sacramento homines suscipit mortuos, & inspiratos aqua cælesti, mox efficit viuos. Lignum auxiliare, quo tenditur vel portatur, crucis est Dominicæ signum: sine quo viuere, immortalitatemque comprehendere, in toto, non potest Christianus. Quod tabulatis inferitur, cælestis via vitæque altitudo monstratur. Ligaturis adstringitur, cum renunciens seculo, sponsione facta spiritualiter sacris interrogationibus obligatur. Luxuriosi crines falce tunduntur, id est omnino peccata baptismate, Spiritusque sancti vigore amputantur. Plorat feliciter vitis purgata materia. De homine loto feliciter manant doctrinæ cælestis diuina fluentia. Ruptis oculis, id est, spiritualiter patefactis, præcedentibus foliis, fructus sequela sese commendat. Similiter Christianus monitis diuinis præcipientibus obsecundando, in quibus æternæ fructus est vitæ, & defenditur pariter, & nutritur. Ad iugum peruenit, cum prærogata omni facultate pauperibus, crucem suam portans, consummata omni iustitia expeditior sequitur Christum. Vi tempestatis, solis atque imbris, ad maturitatem cogitur. Et iustus tentationibus crebris, magnis, ac variis, perducitur ad coronam. At vbi vindemiæ venerit tempus; id est, persecutionis dies, passim vna diripiuntur; id est, inconsideratè Sanctis omnibus, violenta inferitur manus. Ad torcular cōportantur, id est ad supplicij locum deducuntur. Ab operariis ibidem conculcantur, hoc est summa cum contumelia à persecutoribus illusi iugulantur. Succus eorum in vltimo prælo pondere, duabusque tabulis exsiccat. Similiter iudicii die à Christo secundum tabulas legis, confessorum sanguinis vindicta vsque ad vltimum quadrantem exigitur. Calcatores de eodem musto bibunt: & persecutores sæpè

Ll 2 creden

credentes in Christum, calicem pretiosum quem paulò ante calcando fuderant, gustant; aliqui etiam bibunt. Mustum patris familias cella reconditur, ut pretiosius transfretatione reddatur: & Martyr, Domine habitacionis in recondita assumitur: ut ibidem ex homine in Angelum transfusus, aeternae vitae beatitudine gloriatur.]

Altipulatur Nilus Orat. 2. de Ascens. apud Photium cap. 276. [E radice (inquit) palmites enati sunt, quæ verè dixit, *Ego vici mundum, ego sum vitis, vos verò palmites*, Stephanus tanquam ramus ab Ecclesia excisus est, & alius palmes Martyrum pullulavit. Iacobus & Petrus amputati sunt; alius rursus Martyr enascitur: quo exciso, alium rursus vberem palmitem radix protulit. Vindemià decerptus est Paulus, & alius racemus martyrio maturescens Thomas, & vndique radix vindemiæque fructum tulit vberior, & germen durabilius, quam qui vindemiarunt. Etenim qui excindebant paulatim arefcentes extincti sunt. Ecclesia verò fructibus omni tempore onusta, fines terræ suis plantis comprehendit.]

Sunt & alij præterea botri. Nam racemum ornatum diuinæ vitis S. Basilium nominat S. Ephrem in eius encomio. Imo generaliter omnes pios eo nomine donat S. Greg. 16. Moral. cap. 25. ad illud *qui calcatis torcularibus stant*, [Omnes (inquit) qui Sanctam Ecclesiam persequuntur, quid aliud quam torcular calcant? Quod diuina agi dispositione permittitur, ut animarum botri, in spirituale vinum defluant, quæ carne corruptibili exutæ ad regna cælestia velut in apothecam currant. Nam iniusti dum iustos deprimunt, quasi botros sub pedibus mittunt; compressi autem botri, ad superni conuiuij satietatem exuberant, qui prius quasi in huius aëris libertate pendebant. Vnde David Propheta sanctæ Ecclesiæ afflictionem concipiens, Psalmum pro torcularibus scribit.] Deerant in antiqua vinea huiusmodi racemi, au petari erant. Vnde ille gemitus Micheæ c. 7. *veh mihi quia factus sum qui colligit in autumno racemos vindemiæ; non est botrus ad comedendum, præcognas ficus desiderauit anima mea; perit Sanctus de terra, & rectus in hominibus non est.*

Anima quæuis pia, vinea Christi.

568 Est item Christi vinea, quælibet fidelis anima: quod plenè versat, Philippus Abbas tomo 3. moralit. in Cant. Breuilius lib. 1. in Cant. cap. 22. [Vinea (inquit) potest rectè quæuis anima nuncupari, quatum alteri altera quadam videtur similitudine comparari: quia sicut in multis videlicet pampino, botro, palmite, constare vinea seu vitis inuenitur, sic & multis anima viribus aut virtutibus insignitur.] Idem plenissimè & admodum minurè prosequitur Richardus à S. Laurentio lib. 12. de Deip. part. 6. cum de arboribus & plantis horti conclusi. Idem multis prosequitur Nyssenus hom. 2. in Cant. ad illud, *vineam meam non custodini*. His verò præter cætera. Huius vineæ fructus, est puritas. Hic est splendidus, pulchérque & præclarus ille botrus, qui præ se fert formam Solis, & castitate dulces reddit sensus animæ; Capreolus vineæ, est cum vita æterna coniun-

ctio & connexio. Excrecentes palmites, sunt virtutum celsitudines, quæ ascendunt vique ad altitudines Angelorum. Folia autem quæ germinant, & quæ quieto Spiritu pulchre in ramis quatiuntur, sunt multiplex diuinarum virtutum ornatus, quæ simul germinant cum Spiritu.]

Pleniùs eius Germanus, hom. 2. Hexæm. sic scribens. [Christus non cessat ubique vitibus nostras animas comparare. *Vinea namque fallax est dilectio*, dicit, in cornu, pinguin loco. Et vineam seni & sepe circumposui. Animas humanas planè vineam dicit, circumdedit septo, tum ea securitate tutelæ, quæ ex præceptis resultat, tum ipsa custodia Angelorum. *Inmittit enim se*, aut medium constituit Angelus Domini, in circuitu metuentium eum. Deinde quasi valla, siue perticæ & statumina, nobis dehiat, positis in Ecclesia primum Apostolis, secundò Prophetis, tertio Doctõibus. Exemplis præterea veterum hominum, beatorumque, scilicet nostros in sublime erexit: neque perimit in humum nos esse deiectos, ac dignos esse qui conulecemur. Vult etiam nos quasi clauiculis siue capreolis quibuldam, amplexibus charitatis proximis inniti, ac adherere, & in ipsis etiam conulescere, ut iugi affectu sacrum verius feramur, & quasi scansiles arbutiuæ vitæ, nos ipsos ad æquemus sublimium fastigijs arborum, Quin & à nobis exposcit, ut dum defodimus, sustineamus. Sanè anima tantisper defoditur, dum se tenacibus exit mundi curis, quæ cordibus grauissimo sunt oneri. Itaque qui carnalem hunc posuit amorem, qui pecuniarum à se excisit auaritatem, qui suspitibus prosequendæ mundialis gloriolæ affectationem depouendam protulit duxit, & aspernabilem & inani onere terrenæ istius prudentiæ abiecto, veluti defossus respirauit.]

Origenes multis idem tradit tract. 19. in Math. sed pulchre ac breuiter hom. 1. in Psal. 36. ad illud *olera herbarum cito decident*, ubi sic disserit. [Puto ergo quod etiam in nostris cordibus qui credimus Saluatori, sit aliqua vinea plantata, sicut dixit, *Vinea fallax est dilectio, in cornu, in loco vberi*. Sed & ad illos electum est quibus sermo Dei factus est primum quia ego plantavi te vineam totam feracem. Est ergo in nobis vinea quadam ex qua fructum scientiæ qui latificat cor hominis, per donum sapientiæ premimus in torcularibus Scripturarum, cum perfectiùs & latius diuinæ legis mysteria contuemur. Sed proficientibus nobis in his studiis, & Israelitico oculo ad oculum spiritalem tendentibus, venit Achab, iniquus & impius: Achab vinea nostra, & aduersum optima studia hæc sapientiæ inuidiam concitat, tumultum commouet, dolos & factiones per Iezabel, hoc est per carnalem sapientiam instruit, & vult excidi vineam istam spiritualis intelligentiæ, & plantari olera; id est ut quæ legimus, carnaliter intelligamus; sicut olera enim omnis gloria carnis est. Ut impleatur in nobis illud quod culpa Apostolus, dicens ad Galatas, *Sic insensati estis, ut cum Spiritu caperitis, nunc carne persiciamini*: Quod autem in anima sancta sint vineæ, & agri à Domino benedicti, audi etiam Isaac ad filium suum Iacob dicentem; *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus*. Melius ergo est, vineam

vineam nos colere in anima nostra & toreular fodere Scripturatum, & vindemiare botros, & premere vinum de vinea, Soree, vt nos dicamus ad Dominum, *quia poculum tuum inebrians, quam prælaurum est.* [Videndus insuper Ambrosius b. Hexaem. cap. 12. & libro 9. in Luc. ac Bernard. sermone 60. in Cant. Vites huius vineæ, agricola Christus circumcidit & putat, vt fructum plus afferant, ait Athanasius in disput. Nycæna contra Arium.

Dolor de Christi vinea, male cultura respondente.

569. Quam verò dolendum, tantum Christi studium, siue circa vineam vniuersalem, siue particularem priuati cuiuspiam, male cadere, esseque locum expostulationi illi diuinæ apud Esaiam, *quid ultra debui facere vinea mea & non feci: Expectaui vt faceret vna, & fecit la-bruscus.* Proh ingrati animi terretimam stultitatem! [Quoniam igitur nos sumus Israël, (ait S. Maximus Serm. 2. de S. Cypriano) vinea Domini sumus, videamus diligenter ne ex palmitate operis nostri non nascatur dulcedinis vna, sed fellis: ne dicatur nobis quod Iudæis dictum est per Prophetam. *Sustinui vt faceret vnam, fecit autem spinas; & non iustitiam, sed clamorem.* Quam dura conditio, vt possessio quæ Domino suo suauitatis fructus afferre debuit, spinarum illorum asperitate compunxit, hoc est cum Iudæi Saluatorem debent tota fidei deuotione suscipere, spinarum eum coronauerint passione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis est, erat iniuriarum contumelia: quantum in Domino, erat corona virtutum. Compungunt ergo Iudæi Dominum, dum coronant, compungunt dum crucifigunt. Vnde ait Scriptura sancta: *Videbunt in quem compunxerunt.* Igitur fratres, videte ne, & nobis dicatur: *Sustinui vt faceret vnam, fecit autem spinas.* Hoc est ne spinas quas Domino Iudæi crucientis impouerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus & compungamus eum non asperitate sensuum, sed operum prauitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare consueverunt, de quibus meminit in Euangelio Saluator dicens, *seminantis semen cecidisse inter spinas, & creuisse eas, ac suffocasse quod factum est.* Quæ autem spinæ sunt, ipse prosequitur, dicens, *vtique sollicitudines esse mundanas, quæ cum crescunt in corde hominis, mandata in eo Saluatoris suffocant.* Quis enim vnquam sollicitus de mundo, potuit bene sollicitus esse de Christo: Quis dum lucris domus suæ prouidet, vilitatibus Ecclesiæ potuit providere: vnde ait Apostolus, *qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori.* Ergo fratres, videte ne vinea vestra non vna, sed spinas faciat; ne vindemia vestra, non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit & pauperibus non largitur, ille acetum colligit, non vinum.]

570. [Opus proinde sit, (concludit supra S. Basilus,) iuxta prouerbij allusionem, vt ne vitam hanc nostram sinamus sarmentis noxiis syluescere & luxuriari: id est, ne quid in obediendis vitæ huius nostræ munis, per ostentatio-

nem designemus, ne laudem venemur, captemulve ab istis externæ conuersationis hominibus; magis verò adnitamur, fructuosi vt simus, ac interim piam quandam ostentationem operum nostrum, vero illi agricolæ siue vinitori asseruamus.] Optimè etiam in cap. 1. Esaiæ verbis illis. [Iam quando vniuersumque anima confertur vineæ, vt in Psalm; *Vxor tua sicut vitis abundans;* Ait & Dominus; *Ego vitis, vos palmites;* Verendum nobis, ne quando nos antevertant apprehendere istæ comminationes, non redditus fructibus quos conueniebat rependere. Fortan enim & hoc quidem tabernaculum, corpus est quod inhabitat Spiritus sanctus. *Num nescitis, quia corpora vestra templum sunt Spiritus Sancti?* Vineam enim anima est, à qua reposcitur copiosa vberitas fructuum, planè digna primigenia plantatione & agrolatione Dei. Verè enim plantata est, ad imaginem veri Dei creata: per vices autem ac sensum, multiformi prouidentia colitur sui conditoris, qui fructus vberis proferentem expurgat, vt cumulationes edat fructus. Si enim nos addixerimus parandæ munditiæ vitæ, ad expurgandas animæ perturbationes, Deus ipse suppetias feret, complectens studiosam alacritatem perfectorum, ad conlectandam bonitatem festinantium. Sanè quemadmodum putatur vitis quæ prohibetur per pampinorum superfluitatem, ne vberis fructus proferat: Sic & anima circuncidens & amputans consuetum studium circa res euanidas ac fuitiles, vim omnem suam dispensat & exercet ad bonorum operum fructificationem, ne fortè in mundo hoc ostentationis & iactantiæ præcupido, intilli materia syluescat & eluxuriat, omnemque suam facultatem exhauriat, perinde atque vinea circa folia, clauiculos & capreolos (quæ figura sunt mundi,) occupata. Anima insuper circumfoditur, quò liberius cuncta adiacentia sibi vindicat ad propriam alimoniam, & ita probè se adornat ad excipiendam multiplicem doctrinam Spiritus sancti. Quemadmodum enim vitis per fodicationem non expirans, facile euascescit, neque capax sit vtilitatis quæ illi prouenisset ex infusione aquæ, propter densitatem terræ ei adiacentis: pari ratione anima minus ritè se componens circa hæc corporalia, quorum oppressa pondere, ne respirare quidem potest, sed permanet infæcunda, referta graui onere materialium, quo fit vt anima nullum ex se proferens fructum, nullius iam sit particeps cælestis auxilij. Porro ab anima infæcunda, ille quidem Spiritus sanctus se submouet ac retrocedit. Maceriæ interim siue sepes concidunt, nempe Angelorum subsidia. Ad hæc peregrini ac barbari obiter transeuntes, in nos intruunt, nimirum potestates illæ effetrices peccatorum quæ admittuntur per superfluum scientiam; simul & vitiosæ affectiones & à ratione prorsus abhorrentes, sese volutantes in putido fetore, suis instar in volubrum intruentis, quæ præoccuparant eam animam, eandem, corrumpunt. Tunc apud talem animam, impletur illud; *Derelinquetur filia Sion sicut umbraculum in vinea.*

571. Cauendum ne vna nostra sit vna fellis, & bori amarissimi: quippe de eo decerpti vineto cui Dominus maledixit, & vibratis iræ suæ fulminibus vastitatem intulit. Multas tales

vineas Deo inuifas, recenfer & exponit ad hanc mentem S. Basilii in c. 16. Efaie, quibus illud Deus iure obiicit; *quomodo conuerfa es in amaritudinem vitis aliena? Manetem* Cyrillus Hierofol. catech. 16. air euafiffe in summum perditionis botrum. Dies Iudicij, cuiufmodi vinea, & vitis, ac botrus quique fuerit, manifestabit. Bene Gregorius Archiepiscopus Taurinitanus orat. in anni principium, [Quemadmodum ille mensis; apud nos primus est, qui apud Hebraeos septimus, ambobus in eundem ista conueniunt: ita etiam corruptionem idem frugibus affert, & vindemiam auspicatur. Non aliter ac sempiternum illud æuū generationis, atque interitus finis est, & vindemia spiritualis initium. Nos enim in futura vita velut quoddam torcular expectat. Atque ut generoso, pulcherrimoque racemo in torcular imposito, suauis mustum, & odoratum effluit; cui ætas postea gratiam ac fragrantiam affert. Sin è cariosis vel acerbis uuis liquor exprimitur, in vappam degenerat, nec idoneum potui est; sed accescit, & fetorem contrahit, aut aliter vitiatum vermibus scatet; Sic in resurrectione corporum, ubi racemorum instar actiones nostræ in probatorium illum ignem tanquam in torcular immiffæ fuerint, de cuiusque prouentu & agricoltatione constabit.]

Nihil celebres alia vineæ, ad Christi vineam.

Liquet de Christi vineæ præstantia. Quæ vulgò dicuntur vineæ, quantumuis exculæ, & feraces, & vini generosissimi fertiles, Creticæ Lesbicæ, Falernæ, Malticæ, Cypriæ, quid ad electam Domini vineam, eiusque feracitatem, & fructus optimos cum culturæ vinitoris respondet? Auream Regis Persarum vitem, trücoram, pampinis, auream, cuius racemi ex lapillis pretiosissimis; de qua plenè Briffonius l. 1. de Rege Persarum pag. 69. Pithui itè vitem auream apud Herodotum l. 7. Ex eadem quoque materia vitem Aristobuli, Iosepho celebratam 14. Antiq. c. 15. argumenta potius monstrosæ nouitatis constare fuiffe, quam solidæ ac veræ magnificentia. Quare non est quod de vlla vinea, cum vinea Christi quomodolibet componenda, aut iure æquiparanda, sumus accipientes.

Ager Christi, nouale.

572 Agrum Ecclesiæ, Christus colonus optimus (sic enim apud Ieremiam c. 14. denominatur, suffragante Iſaia c. 28. & v. 24.) excoluit studiosissime. Erat hic ager ante Christum, qualis apud Iſaia c. 7. describitur verbis illis. *Omnis locus ubi fuerint mille vites mille argenteis* (idest quæuis fertilissima vinea, cuius singulæ vites fructum annum totidem argenteorum ferant) *in spinas & in vepres erunt; Cum sagittis & arcu ingredientur illuc; vepres enim & spina in vniuersa terra.* Hæc non de spinis & agro materiali, sed de intelligibili spineto accipienda esse, docet ibi S. Cyrillus. Tale quod enim erat orbis terrarum ante aduentum Christi; nominatimque Iudæa cui Chrysologus ferm. 164. eam ob causam accommodat rubetum in quo Moses ignem innoxium conspexit. Et Ambrosius ferm. 73. hunc ait esse,

agrum qui expectatus ut faceret fructum idoneum, fecit spinas, ut est Iſaia 5. iuxta 70. Et dixerat sanè de Iudæis Michæas c. 7. *qui optinuit in eis quasi palmarum, & qui rectum, quasi spina de sepe.* Verum si lumen quod in mundo erat, tenebræ fuerunt, ipsæ tenebræ quantæ fuerint? Si inquam Iudæa, quæ veri Dei notitia non destituebatur, tot vitis & secleribus abundauit, ut non ager domino suo commodus, sed fenticetum & spinetum sit merito denominata, cuiusmodi fuisse existimabimus reliquum mundum? Spinae hic imo rhamnii idolatriæ, omnia repleuerant. Spinæ enim idola dixisse Ieremiam c. 4. cum dixit, *nouate vbi nouale, & nolite serere super spinas*, pulcherrimè tradidit in Catena S. Chryl. Succreuerant item vbique spinæ illæ vitiarum, ad quas euellendas sic hortabatur S. Ambrosius ferm. 36. [Producamus de spinis nostris rosas, hoc est de peccatis iustitiam, de seueritate misericordiam, de auaritia largitatem. Istæ enim spinæ sunt corporis nostri, quæ præfocant animam, de quibus ait Scriptura; *Spinæ & tribulos tibi germinabit terra.* Germinat enim mihi terra mea (spinæ, si me corporalis libidinis titillatione compungit. Generat mihi tribulos, cum me diuitiarum secularium cupiditate discruciat. Spina enim Christiano, auaritiæ suæ radix est. Spina viro boho, honoris ambitio est. Videntur enim specie apud suos grata esse, sed lædunt.] Spinæ istæ, florent & virent initio, sed ubi rhamnum intellexerit, pungunt, ait ad eum psalmi locum S. Augustinus.

Hunc igitur agrum, Christus colonus optimus, nouale fecit, cruce enim sua vltus pro aratro, (ut est apud S. Macarium hom. 28. & apud Maximum hom. 2. de passione & morte Domini, nec non apud Cassianum collat. c. 21.) Apostolos autem æternitatis satores, ut loquitur S. Hilarius can. 5. in Matth. addubians ad proscindendum hoc aratro terram, (nam idcirco ut S. Macarius hom. illa 28. oblerat, binos eos tamquam ad iugum copulauit,) feracissimum effecit agrum, è quo olim non nisi mutila gemina, tribuli scilicet & spina seclerum procreabantur. Secundum Apostolos, alij quoque laborauerunt in hoc agro. Audi de S. Antonio Aldelmum lib. de laude Virginitatis c. 14. [Antonius celestis aratri situarius, & Euangelici seminis sator, à quo primitus per Ægyptum fertilis Cænobiorum leges genuit, vnde postmodum Memphis tellus quam Nilus reciprocis fecundat fluentis, multenos animarum manipulos in fructiferis Ecclesiæ noualibus pullulantes protulit, quos Angelici messorum (cum figura mundi in icu & atomo euauerit, & enormia creaturarum elementa in melius commutata claruerint,) sequelstratis loriorum fasciculis in inexthausta celestis regni horrea cateruatim aduectabunt.]

Eius consummatio in combustionem.

573 Quod autem consummatio terre reprobræ, sit in combustionem, ut est apud Apostolum; quod inquam extremum remedium ad conciliandam agro inutili fertilitatem, sit ignis immissio, neque hoc remedium prætermisit

missit colonus Christus, idcirco professus se ignem venisse mittere. [Et quid est (inquit Chrysologus serm. 164.) quod tantum verbis spargit ignis? quod tanta & talia inflammat & dilatat incendia, dicendo; *ignem veni mittere in terram*? Quid est? Ager quod longa incuria syluefcit, & toto luxurie agrestis sordescit horrore, peritissimi cultoris vitque semper aperitur & purgatur incendio: ac studio benigno cultor ignis apponitur, vt exustis sentibus reueletur prima facies campi, præstetur agricolæ libertas, fiat facilis via vomeri, sit germinis ferax sterilis diu terra, & longa ac mœsta otia lato latissima iam repenset in fructu. Ergo vbi Iudaicus cespes continuo aratro legis & ingi cultu effectus ad inopiam, non respondit germi, non labori, sed pro tritico lolium reddidit, protulit pro viribus spinas; Christus ad fata gentium diuini cultus conuerit industriam: ac diu oppressa dumis nationum cupiens noualia purgare, ignem mittit primum maximus magister in terram, & quicquid naturalis squalis fecerat luxur, quicquid arefecerat brumalis rigor, artifice depurgat & consumit incendio: quatenus sola longo exhausta ieiunio, ipso suo cinere saginata pinguescerent, & post diuturnam duritiem tenera redderentur & mollia: ac sic Euangelico aptata cultro, semini redderentur commoda; & felici sulco iam redderent trigessimum, sexagesimum, ac centesimum fructum, sed sic ipse cultus, non est nouus agricolæ veteri & cælesti. Nam legem pandere, gratiam ferere, ignis semper opere confluit. Daturus legem, ignem pramissit in tubo: sed diuinum rubus portauit, non concepit incendium, iam tunc aculeis malitiæ plenum & ingratum culturæ legis populum præfigurans. Et nunc in arua gentium cum destineret Apostolos, sic eos igneo imbre perfudit, & ignis confedit super eos, vt possent humecti siccare, sicca, infundere, decoquere cruda, frigida calcifacere, accendere extincta, comburere noxia; & in opere diueto, vno atque eodem igne, ad cælestem copiam tota percolere deserta terrarum.] Optime idem tradit S. Chrysost. serm. 2. de Pentec. Tomo, Græcol. & Anastasius Sinaita lib. 11. Hexaem. in fine, sapèque S. Macarius.

Hunc ignem in agrum suum immissit Christus in die Pentecostes. Tuncque impleri contigit, quod Iaias c. 10. prænuiciat *erit lumen Israel in igne & sanctus eius in flamma, & succendetur & d' norabitur spina eius, in die vna.* Nam de Spiritu sancto eum locum accepit S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto capite 16.

Vt ignem prouidit Christus, ita & nubes fecundantes quas Origenes interpretatur diuini verbi disseminatores hom. 5. in Ieremiam. Qui item de pluuia agros mysticos fecundantis effusione, plenè disserit hom. 16. in Leuiticum. Optime S. Cyrillus in cap. 45. Elaiæ ad illud & nubes pluant iustum, & S. Ambrosius Lucæ 21. ad illud, *uenientem in nubibus.* Non displicet S. Gregorio, ea aquarum agrum Ecclesiæ fecundantium interpretatio: sed illam cumulat alia. Sic enim scribit 11. Moral. cap. 6. tractans illud. *Si conuenerit aquas, omnia siccantur, Si miserit eas, subuertent terram.* [Si aqua scientia prædicationis accipitur, sicut

scriptum est; *aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientia*, cum aqua continetur, cuncta siccantur: quia si scientia Prædicatorum subtrahitur, eorum qui viridescere in spe æterna poterant, corda protinus arefiunt, vt in desperata siccitate remaneant, dum fugitiua diligentes, nesciunt sperare manfura. Sin verò aqua nomine, sancti Spiritus gratia designatur, sicut veritatis voce in Euangelio dicitur; *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viva*, vbi ista, tim Euangelista subiunxit, *hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum*, Congruus in his sermonibus intellectus patet, quibus ait; *Si conuenerit aquas, omnia siccantur*: quia si Sancti Spiritus gratia ab audientis mente subtrahitur, arefcit protinus intellectus, qui iam per spem viridescere in audiente videbatur. Quod autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitatis appellatione, ad septiformem donorum spiritualium gratiam recurrit: quia quasi tot aquis vnusquisque infunditur, quot donis repletur.]

Fimus ad eiusdem fecundationem.

574 Sed neque fimi ingestionem, omitte ad agrum suum oblinandum Christus. Hic finis Iudice Origene homil. 2. in Leuit. est humilitas carnis assumptæ per Verbum. Iudice autem S. Augustin. in psal. 140. mors est sanctorum Martyrum. Sic enim scribit. [Quid factum est de mortibus Sanctorum? Sicut *crassitudo terra dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra.* Quid est, *crassitudo terra, dirupta est super terram*? Nouimus crassitudinem terræ, contemptibilia quæque esse: quæ sunt quasi contemptibilia hominibus, facundant terram. Nam dictum est, & in quodam psalmo, iacuisse mortes sanctorum, & non fuit qui sepeliret. Sed illa omnes mortes, factæ sunt crassitudo terræ. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ex eo quod contemptis hic mundus, accipit crassitudinem terræ, vt inde seges Ecclesiæ feracius pullularet. Iam nostis fratres, quia contemptibilia terræ huius, de quibus pinguescit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis est quadam sagina terræ, & quadam pinguedo: & contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est, abiicitur, sed quid fecit hic, vt iam & ipsius verbis utar? *De terra erexit inopem, & de stercore exaltauit pauperem, vt collocaret eum cum principibus, cum &c.* Prostratus est enim in terra, tanquam pinguedo terræ, diruptus est super terram, sicut iacuit ille Lazarus vlcerosus, sed tamen ab Angelis sublatu est in sinum Abrahamæ. *Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius*, sicut contemptibilis est seculo, ita pretiosa est agricolæ. Nouit enim ibi utilitatem & vberem succum, & nouit quid affectet, & quid eligat, vnde seges fertilis surgat. Sed contemnit eam iste mundus. *Nescitis quia contemptibilia mundi elegit Deus & ea quæ non sunt, tanquam quæ sint, vt ea quæ sunt euacuarentur?* De stercore erectus Petrus, Paulus, & cum occiderentur, contemnebantur. Modò iam saginata inde terra, exurgente segete Ecclesiæ, ecce quod est nobile & præcipuum in mundo Imperator venit Romanus

Romam: quod festinat? Ad templum Imperatoris, an ad memoriam Piscatoris? Sicut enim crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra.]

Aliter simum Evangelicum quo Ecclesia fecundatur, accipit S. Ambrosius l. 7. in Lucam. Sic enim scribit. [Nouit excolere, qui nouit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum, Apostolicis ligonibus esse fodienda, ut longo incultu situm mentis obductum, sermo his acutus inuertat, & corde proficisso excitet sensum acrio spiramine tam vigentem, ne radicē Sapientiae terrarum aceruus obruat, & abscondat. Cophinum quoque stercoreis, dicit esse mittendum. Magna profectō vis stercoreis, quæ tanta est, ut de infecundis fecunda, de arentibus vitentia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo sedit Iob cum tentaretur, & vinei nequiuit. Et Paulus æstimat stercorea, ut Christum lucrifaciat. Denique cum ante Iob plurima perdidisset, posteaquam sedit in stercore, non habuit quod Diabolus posset auferre. Bona ergo terra quæ foditur, bonum stercus quod mittitur. Denique Dominus de terra suscitauit inopem, & de stercore erigit pauperem. Itaque per intellectus exercitium spiritalis, & humilitatis affectum, etiam Iudæos, in Evangelium Christi cultor ille bonus, forte existimat fructuosos.] Penitentia actus, simum & stercus agri Ecclesiæ, exponit S. Augustinus, omnino pulchre serm. 151. de tempore, & obiter Nazianzenus orat. 40. De singulis spiritalis agriculturæ instrumentis distincte & pulchre Hugo Victorinus serm. 16. ex centum, & optime quoque S. Bernardus serm. de SS. Petro & Paulo.

Seminatio, fertilitas, cura colonorum excitata.

575 Sic aprato agro, iniectum est semen diuinum, Christus ipse. In quam rem elegantissime disserit S. Ambrosius in psal. 43. ad Iudæos, & in gentibus dispersisti nos, his præter cætera, quibus & Christum, & proportionem alia, quo fecundatus est ager Ecclesiæ. [Ut Dominus Iesus Christus, sicut granum cecidit in terram & mortuus est ut multum fructum afferret; ita etiam dispersi sunt Apostoli sancti, ut bonum inter gentes semen afferrent, quo ad eorum similitudinem fructus gentium pullularet. Denique scriptura hoc dicit, dixisse Dominum, quia propterea vos misi, ut vos eratis, & fructum plurimum afferatis, & fructus vester maneat. Factus est ergo Dominus sicut semen, secundum quod dictum est ad Abraham, & semini tuo, quod est Christus. Semen ergo omnium, Christus. Et ideo se cadere passus est & spargi, ut conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semen salutem omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati quasi semina Apostoli sancti, missi sunt per diuersa atque dispersi, ut in agrum Ecclesiæ gentes congregare, diuersis fructibus resplenderent toto orbe terrarum. Istæ ergo dispersiones dicuntur: sicut etiam in posterioribus idem David dicit, adificans Hierusalem Dominus & dispersiones Israël congregans. Dispersi sunt enim et nos

fructus facerent, & postea veluti triticum novum, Ecclesiæ horreus inueherentur. De plane multiplici in hunc agrum iacto semine à tam variis seminatoribus, & quam male peritura sit, si pereat in eo tantum semen, tantisque seminantium labor, concinne & fuse S. Bernardus serm. de S. Benedicto.

576 [Huius agri fertilitas non est vbius eadem & par. In aliis enim fert fructum tricesimum, in aliis sexagesimum, in nonnullis centesimum. Sic perfectio diuersa in variis Ecclesiæ statibus, & pro maiori perfectione maior meritorum leges, designatur ab ipsomet Christo. Radix prima totius huius diuersitatis, est bona Christi voluntas, siue Spiritus sanctus variè communicatus. Pulchre hoc docet Cæsarius dialogo 1. his præter cætera. [Sanctus Spiritus cum sit vnus, vnius formæ & eiusdem modi, vniúsque substantiæ, indiuisus & absque defectu, vnicuique diuidit gratiam sicut vult. Vtique in plantis fieri solet, ut quamdā quidem hyemis asperitas praualeat, infrugifera maneat; postquam verò pluuia rigata sole foueatur, renascuntur, & germinantia & mortalium anima, quamdā quidem hyeme vitiarum detinentur, difficiles & omnis communionis expertes mores erga proximos ostendentes, mortuæ & infrugiferae sunt. Quam autem diuinam Spiritus pluuiam per doctrinam institutionis susceperint, & turpitudinem quæ est ex vitiositate, abstergerint, multique affectibus obnoxium, corporeæ molis vestimentum deposuerint, mox in eis suscitatur ratio, & quasi renascuntur per diuinam rigationem & calorem spiritus, & fructum ferunt, secundum Domini sermonem, alius quidem trigesium, alius verò sexagesimum, alius verò centesimum. Nam alij quidem ad sapientiam accommodant linguam, alij ad varicinium, alij ad Demonum expulsionem, alij ad declarationem rerum diuinarum. Alium ad sobrietatem viuendum instruit, alium ad misericordiam, alium ad temperantiam confirmat, alium ad Martyrium vagit & excitat; ac diuersus in alio esse videtur, cum ipse non sit alius, quemadmodum eximius ille & mentis vi præstans scribit Apostolus. Vnicuique (inquit) datur declaratio spiritum prout expedit. Nam alij quidem per spiritum datur oratio sapientia, alij vero oratio scientia, secundum eundem spiritum; alij fides in eodem Spiritu; alij prodigiorum effectio; alij orationis; alij diuinationes spirituum; alij genera linguarum. Sed omnia hæc efficit vnus ille & idem spiritus, dispersiens peculiariter vnicuique, sicut vult.]

Quod autem nunc post tantum laborem succrescant denud spinae ac tribuli in hoc agro, sic eos ad quos attinet compellat S. Augustinus Orat. de quinque hæresibus cap. 6. initio, cum præmississet nonnulla de spinolis germinibus in Ecclesiæ agro enatis. [Tales fructus, deserta germinat terra. Agricolas non acculo, sed quero. Vbi mihi estis o boni Agricola? Quid agitis? Quare vacatis? Videtis quomodo ista plena sit terra? Hinc spinae hinc tribuli, hinc foenum surgit. Spinas incendite, tribulos eradicare, foenum secare, noua semina spargite, non vos terreat hyems: & si abundat iniquitas, vestra tamen seruetur charitas. Seire hyeme quod metatis aestate.] Satis de Ecclesiæ

agro Christi Quam allegoriam Casarius Dialogo 4. Interrogatione 192. præter ceteros hæcenus adductos, insigniter est profectus. Sed quod eius diffusior sit oratio, & iam plus sitis per hunc Ecclesiæ agrum expatiati videamus, legi apud eum poterit.

*Pia item quævis anima, ager Christi.
Multiplex eius cultura.*

577 Anima item quælibet pia, ager est Christi, in quo per socordiam & negligentiam villici, spinæ & viticæ omnia repleverant, ut interpretatur S. Greg. 20. Moral. cap. 22. illud proverb. 24. *Per agrum hominis piger transiit, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleverunt viticæ, operuerunt superficiem eius spinæ, & materia lapidum destructa erat.* Non omitto Augustinum tract. de 4. feriis cap. 2. [Et tu vnaquæque anima quæ accedit ad Christum, terra es spinosa & arida. Vnde probamus, quia talis es: Recole illam sententiam quam in primis parentibus accepisti, & invenies quid inde traxisti. *Spinæ* (inquit), & *tribulos pariet tibi.* An respondebis, non te esse terram spinosam? Si spinas non haberes, capiti creatori tui coronam spinicam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, spinarum multitudine, id est peccatorum, prægaurata es.] Et ferm. 59. de Verbis Dom. initio. [Colimus Deum, & colit nos Deus. Sed non sic Deum colimus, ut eum meliorem faciamus. Colimus enim Deum adorando non arando. Ille autem colit nos tanquam agricola agrum. Quod ergo nos ille colit, meliores nos reddit, quia & agricola agrum colendo facit meliorem, & ipsum fructum in nobis quærît, ut eum colamus. Cultura ipsius est in nos quod non cessat verbo suo extirpare semina mala de cordibus nostris, aperire cor nostrum tanquam aratro sermonis, plantare semina præceptorum, expectare fructum pietatis. Cum enim istam culturam sic acceperimus in cor nostrum ut eum bene colamus, non existimus ingrati agricolæ nostro, sed fructum reddimus quo gaudeat. Et fructus noster non illum ditiores facit, sed nos beatiores.]

Hunc agrum quomodo excolat Christus, & quam iterato labore tandem eum promoveat ad lætas fruges fundendas, eximie docet S. Marcellinus hom. 26. his verbis. [In rebus quæ oculis subiacent, terra ut plurimum ex se ipsa profert spinas: colonus autem fodit, exercet diligenter, ac seminat, spinæ tamen vel non satæ pullulant & multiplicantur: (postquam enim transgressus est, dictum est Adamo: *Tribulos & spinas producet tibi terra.*) Denuo colonus exercet terram, effodit spinas; quæ nihilominus adhuc multiplicantur. Accipe hoc spiritualiter. Nam post transgressionem terra cordis producit spinas, & tribulos: excolit homo, elaborat, adhuc tamen spinæ pravorum spirituum enascuntur. Deinde sanctus ille Spiritus, suppetias fert imbecillitati humanæ, & Dominus mittit in terram cordis semen cæleste, atque excolit eam: quo semine iacto, adhuc tribuli & spinæ pullulant. Denuo ipse Dominus, ac homo, exercet terram animæ, & septem mali Spiritus ac spinæ exoriantur illi, & repullulant, donec adueniat ætas, & abundet gratia, ac desiccetur ab æstu solis, spinæ enatæ.]

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi

De eadem multiplici & indefessa agri nostri per Christum coloniam cultura, his præter cetera S. Augustinus Tractatu illo de 4. feriis cap. 2. [Idem tibi talis cultura impenditur, propterea crucis ligno exaratis, propterea cælesti pluvia præparatis, ut cum fecunda effecta fueris, non gratuleris de tuis quæ nulla sunt meritis, sed reddens bonos fructus, Christi prædices gratiam: vis nosse qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te desuper profundat gratia? Ecce agnosce. Christi cruce exaratis, quando eius signo in fronte signaris; eius sanguine rigaris, quando in morte ipsius baptizaris.] Item ieiunio exarari, sæpiusque vexari, & exerceri ut feracior euadat hic ager, notatur apud Ambrosium ferm. 36. sed eleganter apud Chrysologum ferm. 31. Ieiunium est singulare sanctitatis aratrum, colit corda, eradicat crimina, euellit delicta, vitia subruit, charitatem ferit, copiam nutrit, parat innocentiam messem.] Addit tamen ferm. 42. ad aquandum esse agrum, aqua lachrymarum pauperum id quod lacæ astruit S. Chrysostomus hom. 14. in 2. ad Timoth. in moralibus in seminationis & elemosinæ analogiam plenè excurrere.

578 Nec deesse debet extirpatio malorum germinum, audi Eucherium hom. 8. ad Monachos num. 1. [Si quando terra operarius & rursus cultor agrum suum seminibus præparat, non sibi sufficere putat, rudem campum vomere proficidisse, & assiduo aratro duras edomuisse glebas, ac sulcis frequentibus confecisse; sed insuper studet agrum illum infecundis germinibus emundare, noxiis euacuare rudibus spinarum, stirpem fomites excussa radice conuelleret, sciens terram suam sine purgatione mali germinis, boni feracem esse non posse: ad se dictum putans illud, quod ad spiritalem agricolam pertinet, *nonate vobis novalia, & nolite ferere super spinas.* Ita & nos qui Dei agricultura effecti sumus, qui spem fructuum nostrorum non terra credimus, sed cælo reposcam: non nobis sufficere putamus terram corporis nostri vigiliis exercitiis edomare, vel ieiuniorum labore conficere, sed in primis mentem extirpatione vitiorum mundare conemur, circuncidere mores, excidere passionem, eradicare superbiam, plantare humilitatem, effodere iram, fundare patientiam, amputare inuidiam, inferere benevolentiam, & huiusmodi virtutibus agrum cordis, quasi quibusdam bonæ frugis fecundare feminibus. Cæterum si caro conteritur, & anima non fructificat, simile est ac si arati campus non desinat, & nunquam tamen messis appareat.]

Adhibenda item stercoratio, ait S. Ambros. lib. 2. de penit. c. 1. quod prudens agricola irato Domino aduersus ficulneam excindendam sollicitè perfecit, immisso stercoris copioso. Stercoremus ergo & nos, (ait ibidem S. Ambrosius) agrum hunc quem possidemus, & imitemur laboriosos agricolas, quos non pudet fimo pingui satiare terram, & immundo cinere agrum aspergere, ut fructus vberiores colligant. Et quemadmodum stercoremus, docet Apostolus dicens; *omnia æstimo ut stercora ut Christum lucrificiam*, qui per infamiam, & bonam famam meruit Christo placere. Legerat enim quod Abraham dum se stercus & cinerem fatetur, summa humilitate inuenit Dei gratiam.

M m

gratiam. Legerat quod Iob in stercore sedens, omnia quae amiserat recuperavit. Legerat prophetantem David, quod Deus de terra suscitaret inopem, & de stercore erigat pauperem. Et nos ergo non erubescamus fieri Domino peccata nostra. Pudor est, ut unusquisque crimina sua producat. Sed ille pudor agrum suum arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructus adolet. Humilitatem esse hoc stercore, censet Sanctus Paulinus Epist. 10. ad Severum, apprecatus sibi cophinum stercoreis. [In quo mihi (inquit,) videtur aeterna pie humilitatis utilitas indicari, quae sterilem fecundat animam, ne per vacuum arrogantiæ speciem, sibi iuxta illum Pharisæum placens, velut arbor infelix, frugibus inutili fronde luxuriet. Quam bonum autem & vile ad culturam salutis, huiusmodi stercore sit, doceat in Beato Iob; qui postquam sedit in stercore, tentari desistit. Conlumpserat enim tentatoris invidiam, humilitate perfecta, quæ facilius surgere quam deici potest. Quia in fimo sedens, unde cadat non habet, sed habet unde confurgat, per eum qui suscitatur de terra inopem, & de stercore erigit pauperem, & in stercore redigit superbos.] Aliam huius agri stercoreationem, non ita multo post ex S. Bernardo memorabo.

*Prompta, & immensa agri Christi.
feracitas.*

579 In his agris laborare Angelos, ut eis offerant Deo primitias, tradit perpulchre Orig. hom. 11. in Numer. De duplici in his agris satione, & respondente sationi messe, pulchre S. Hilarius in psal. 125. in fine. Mirabile discrimen horum agrorum ab agris materialibus, observat his verbis S. Chrysostomus orat. de cruce. [Agricola non simpliciter semina iactant, nisi prius bones iunxerint, & aratrum traxerint & sulcos profuderint, & spinas evulserint & hinc terræ semina committunt, ut à pluvia, in telluris cavitates deferantur, tunc terra producat spicam. Attamen expectant agricolæ hyemem, & æstatem, & imbrem de celo, & tempus messis, & tunc conuehant in horrea. Sed ego neque boues iungo, neque sulcos facio, neque spinas vello. Hodie sero; hodie meto; faciem me qualis qualis terræ agricolam, dicent.]

Qui campi istis sic excoltis feraciores? qui domino & colono gratiores? Est sanè ager iuxta Tullium, gratitudinis veluti exemplar. Reddit enim cum fœnore beneficium, quod in eum contulit colonus. Legunturque in hoc genere planè admiratione digna, cum plerumque ex vno grano iacto, notatum sit extitisse culmos 60. Sed nullibi tanta feracitas, quanta in campo Ecclesiæ, qui in plerisque partibus ad centesimum multiplicat semina iacta, ut vidimus. Hinc exister, Deo agricola nostro benè propitio, beata illa messis in horreum Domini recondenda. [Interim credamus (inquit Chrysost. serm. 103.) quod crux nostri corporis sit aratrum, fides, semen, sulcus, sepulchrum, resolutio, germen, expectatio, tempus; ut cum ver Dominici aduentus artiferit, corporum nostrorum matura tunc viriditas, vitam resurgat in messem, nescituras iam finem, nescituras canicem, non passuram falces, nec

flagella sensuram. Quia depositis in morte virtutis paleis, novum gloriosi corporis conficitur in fructum.]

580 Religiosam præsertim solum, sicut à Deo maxime excolitur, ita fructuum eximiorum feracissimum est: idque si omitteret, esset quod iusto timore corripere, cum S. Bernardo serm. 2. de SS. Petro & Paulo. [Ergo dico vobis, (inquit alloquens suos Cistercienses,) si minus boni in secularibus inueniuntur, maiorem in eis Dominus habiturus est patientiam, quam in nobis, quibus celestium consolationum pluviam voluntariam segregamus, quibus non solum voluntariam, non paupertatis & vilitatis stercorea defuerunt. An non stercorea sunt abominaciones Aegyptiorum, quas immolantis Deo nostro Stercora plane, vilia ad aspectum, sed ad fructum vilia. Non refugiat hanc fecunditatem qui fecunditatem desiderat, siquidem ex deformi stercoreum acervo qui portatur in agrum, formosus surgit acervus manipulorum, qui reportabitur ex agro. Propterea non vilescat vobis vilis preciosa: sed preciosis cunctis thesauris Aegypti, Christi improperium æstimate. Veroniam terrenum habentibus sterquilinum, ipsa quoque celestis non deest pluvia; quæ est otiosum deuotio, iucunda ruminatio psalmodiæ, dulcis meditatio, consolatio scripturarum. Denique & hæc ipsa pluvia est, quam accipimus per os meum, si quando de flumine cuius impetus lætificat Dei civitatem, & torrente voluptatis illius, aliqua super vos, dum de eis loquimur, stillicidia stillare contigerit. Sed necesse habeo tamen, dum hunc occupo locum, & circum fodere nonnunquam, & apponere stercorea. Molestum id quidem, sed dissimulare non audeo, sciens multo amplius securim nocituram quam sarculum, ignem quam fimum. Itaque & arguere, & increpare interdum necesse est: nec ignoro finitum esse verbum increpatorium, verbum improperij, & quod si non excuset necessitas, ipsum quoque minus deceat proferentem.] S. Augustinus non dissimiliter serm. 35. de verb. Dom. in ipso serm. [Magna res fratres, & hæreditas ipsius luminis, & hæreditas nostra est, quia & colimus eum, & colit nos. Nulla est iniuria illi quia colit nos. Quia si nos colimus illum ut Deum nostrum, ille colit nos ut agrum suum. Et ut sciat quia colit nos, audite eum quem misit nobis; ego sum, inquit, vitis, vos estis palmites, pater meus agricola est. Ergo colit nos, sed si fructum reddamus, parat horreum. Si autem sub tanto custode stirpes esse voluerimus, & pro frumento spinas proferimus, nolo dicere quod sequitur, ad gaudium finiamus.]

Specimen agri boni, in quo divina semina optime ac felicissime fructum fecit, exhibeo, & ab eo, ut hæc sit monitio idem præstandi. S. Ephrem orat. in SS. 40. Martyres, ita philosophatur. [Germina & fructus membrorum Martyrum, animas fidelium enutriunt; & fructum electum Deo euadunt, seminati super campum stagni; & quæcumque dici possunt ad germinationem opportuna atque vilia, pie in corporibus suis suscipientes, gela, frigus atque rigorem,

rigorem, deinde etiam superna virtute calorem, donec spica animæ, ad superna lumina vitæ æternæ deportata est. O amabiles fureuli charitatis atque concordia Pauli; quomodo variis distinctam coloribus Lunam obscurarunt? O veri fructus agriculturæ petri; quo pacto rabidam obmutescere fecerunt locustam? O rami sancti plantationis Christi; quo pacto cuncta corruptionis pericula superarunt? Radices egerunt in profunditate charitatis; & sic vehementer fregerunt impetum ventorum. Statuerunt etiam amoris carbonem acutos, & brachiorum palo suffixerunt; granum absconderunt in receptaculis spiritus; & serpentem vulnerarunt virga arundinea: ac deinde cuncti pariter salui atque impolluti, ad dignitatem decem agnatum commigrarunt. Ipsi eximiam pulchritudinem cælestis suæ messis Deo obtulerunt, & Evangelicis sermonibus irrigari, centesimum fructum prædixerunt; ideoque etiam Tyranica demessi falce, manipulos salutis in terram reposerunt, plaustris verò inde tanquam frumentum, ad latissimum Ecclesiæ aditum vecti sunt, ut psalmodiis fideliter impinguati, misericordiam petentibus tribuant. Quis igitur unquam vidit tales admirandos manipulos, stillantes sanguinem & coronas?

Quæ Christi piscina, & quàm præstantes.

§81 Piscinæ in Christi Ecclesia iuxta Willelmi Abbatis in c. 7. Cantic. sunt Doctores. Sic enim canit exponens illud oculi tui sicut piscina in Hesebon, quæ sunt in porta filia multitudinis. Interpretans Hesebon Zonam marorū.

Doctores veri, piscinæ a similitudinibus,
In foribus porta quæ sunt urbi populo-
sa,
Sic bona prospiciunt, his quos baptisma-
te tingunt,
Ut mentes oculi; dantes quoque pocula
verbi;
Zona maroris permittunt gaudia cin-
ctis,
Ut præsentis gemitus det veri gaudia vi-
sui;
Antefores vrbis piscinis est locus istis,
Nec patet ad vitam veniendo copia cui-
quam,
Ni par Doctores lanet in baptismo sor-
dei,
Atque salutarem verbi bibas inde li-
quorem.
Vbi Catholica stat nomen filia turba,
Vipere cui ciues numerosa frequentia
piscines;
Addere non cessat, dum mundi clausula
reflat.

Suffragari videtur S. Ephrem Orat. in omnes Martyres. Sic enim de maximo Doctore S. Paulo, habet. [Accipiens sermonem sicut pis- cis hamum, è profundo sursum tractus, vtiliter excæcatus est; largaque vita Iudaicorum in- stitutorum ac rituum abdicata, exinde secatus est Christum, & in piscinam dulcium fluen- torum immisus, respexit ad vocationem suam, ac Paulus: mutato nomine vocatus, requiem præbuit Christi Discipulis, & prædicator secu- Theoph. Raynaudus de Attrib. Christi.

rus, & columna firma fidei effectus, assistauit semper ipsum esse Christum.]

Mihi non minus consentanea videtur inter- pretatio piscinarum, quàm suggerit Petrus Da- miani Opusc. 52. c. 1. sic scribens. [Clausum monasterij, viuarium est animarum. Ibi quippe viuunt pisces, qui iuxta legis edicta pennulas habent; atque ut in corpus Christi transferan- tur, Israëlitarum mensis delicias præbent. Pis- ces quippe qui squamatum pennulas habent, dare saltus etiam, super aquas solent. Quid er- go pennatis piscibus, nisi electæ animæ figu- rantur, quæ profectò solæ, in cælestis Eccle- siæ corpus transeunt; quia modò virtutum pennulis fultæ, saltus dare per cælestem dese- dunt situnt; ut superna per contemplationem appetant, quantum in semetipsis iterum ex mor- tali carne relabantur. Clausum itaque mona- sterij, utrum gurgustium, siue viuarium piscium solummodò, (sicut dictum est); an etiam Cata- bulum cælestium pecorum, vel certe auarium voluerim, per spiritalem intelligentiam rectius possumus appellare.] Concludit post pauca, & viuarium, siue piscinam, & catubulum & auarium, dici posse monasterium: quod de vi- uario, sic confirmat, [Ibi quippe spirituales, (sicut dictum est), viuunt pisces sacrarum Scri- pturarum fluentis iugiter innatantes. Nisi enim esset spiritale gurgustium, ubi non terreni, sed cælestes pisces spiritualiter viverent; nequa- quam Dominus ad Beatum Iob de typica Be- hemoth pelle dixisset; Numquid implebis sa- genam pelle eius, & gurgustium piscium capite illius.] S. Bernardus idem præclatè prosequi- tur scrm. 1. de S. Andrea. Quod enim stagnum ibi nominat, idem est ac viuarium. Profecit ex Bernardo hanc rem Pintus, latè hanc analo- giam prosecutus, hom. 29. in Ezech. Sunt igitur piscinæ Regis nostri, cænobia.

§82 Et quadrat sanè petbellè, (si peni- tius rem scrutamur) denominatio piscinæ, in religiosam domum quæ conclusi tenentur Af- ceta. Sunt quidem omnes Christiani pisces, ut est apud Tertullianum lib. de Baptismo c. 1. quod confirmat Anastasius Sinaita 5. Hexaem, quia piscis cum ex vento (ut ait,) & aqua ge- neretur, symbolum est regenerationis Christia- ni. Eorum piscationem per Apostolos insigni- ter omnino exhibet Proclus initio homiliae de S. Andrea. Ex his tamen piscibus aliqui, li- bere perambulant semitas maris; Hos S. Au- gust. in psal. 8. & S. Greg. 11. moral. c. 2. inter- pretantur, scrutatores curiosos rerum abditarum, vel [qui inquirunt in profundo huius se- culi, temporalis; quæ tanquam semita in mari, tam cito enascuntur & intereunt, quàm tursus aqua confunditur, postquam transeuntibus lo- cum dederit, vel nauibus, vel quibuscumque ambulantiibus, aut natantibus. Non enim tan- tum, ambulant semitas maris, sed perambu- lant dixit; ostendens, pertinacissimum stu- dium inania & præterfluentia requirentium.] Optimè tamen pisces maris, aut alioqui liberi, accipi possunt seculares, qui nullis astricti alie- nis legibus, libere exequuntur quæ volunt, & ire eis quod libet licet; Et quamquam in hoc ordine possunt esse pisces habentes pennulas, & saltus super aquas dantes, qui immundi non erant; quia ut interpretatur S. Greg. 5. moral. cap. 6. sunt eorum symbolum, qui [in eo

Mm 2 quod

quod imis deferunt, aliquando ad superna conscendere, mentis saltibus sciunt, ne semper in profundis curarum lateant, ut nulla eos amoris summi quasi liberi aëris aura contingat. Tamen qui in piscina concluduntur, alieno arbitrio patent, longèque magis sub sunt humane dispositioni. Quia ergo eodem proportionem modo se habent ad Deum, qui rebus omnibus secularibus abdicatis concluduntur certis claustris propter Deum; aptè cum piscibus piscina conclusis, ipsaque cœnobis piscinis componuntur. Videtis quæ de Religiosorum & piscina analogia, habet creditus Athanasius 9.44. in scriptur. expendens illud, Luc. 24. *partem piscis aspi.*

Celebrat Neptunias Istricæ piscinas, Cassiodorus lib. 12. Epist. 12. quæ tamen reuera piscine non erant, nisi quales describit lib. 9. Epist. 6. Baſanas aquas, [& immisſum Averno stagnum mate, ubi ad voluptatem hominum, vita tegitur ostentum; industriæque mortalium fit, ut res alibi fortuita, ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus, marini termini decenter inuasi sunt quantis in visceribus æquoris, terra promota est? Dextra laeuque, greges piscium ludunt. Claudantur alibi industriosis parietibus copiosa delitæ, captiui tenantur æquales greges. Hic ubique sub libertate viaria sunt.] Piscinæ Christi quas memorabam veræ piscinæ sunt, ubi libertas euadendi & expandendi adempta rationalibus piscibus. Quare nulla vitærumque est idonea æquatio.

Pecora campi, in Ecclesia.

§83. Pecunia & armenta, oues inquam & boues, ac pecora campi, locum suum habent in regno Christi. S. Gregorius 16. Moral. cap. 22. imperitos vult *Gregum*, nominibus delinquenti, & probat ex Cant. 1. ubi sponsa se ignorans, amandatur post vestigia gregum: per boues verò, aut asinos validos, operari os intelligit, siue corporali exercitationi addictos, tanquam Isachares, recubantes inter medios terminos, & supponentes humeros suos ad portandum: siue disseminando Dei verbum; Et spiritualibus ministeriis addictos, quos confert cum bouibus. Non multum quoad boues spirituales dissidet S. Augustinus in psalm. 8. qui sanctos Dei ministros, eo nomine designatos arbitrat, ut nomine *ouium* pios laicos. *Ovis* enim, innocentia symbolum est. [Pecora verò campi, addit in psal. illud 8. S. Augustinus, congruentissime accipiuntur homines, in carnis voluptate gaudentes, ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est enim etiam lata via, quæ ducit ad interitum, & in campo Abel occiditur. Quare metuendum est, ne quisque descendens de montibus iustitiæ Dei, (*iustitia enim*, inquit, *sua velut montes Dei*) latitudines & facilitates voluptatis carnalis eligens, à Diabolo trucidetur.]

Continet hæc omnia domus Christi, Ecclesia, ut concludit ibidem S. Augustinus, donec oues ab hædis segregentur, & in caulas varias secerantur; oues ad vitæ æternæ domicilium; hædi & pecora campi in infernum, ubi sicut oues ponentur, morte, (infaustissimo vtrique pastore seu Satana,) pascente ut David psallit. Interim tamen dum hic permittunt degunt

greges, omni providentia, & bobus, & ouibus & campi pecoribus prouisum vult, siue ad pabulum, siue ad tutelam. Quæ res produci late posset. Sed quod de pastoris titulo inferius sit agendum, nunc eam cogitationem non expando; contentus obiter indicasse, diuina quilibet & pecunia, ac armenta ad insinuandas diuitias Regis nostri, his symbolis quibus Regem olim plurimorum diuitiarum continebantur, Vere multo magis de Christo Rege, quam de Abrahamo, ac Iobo, aliisque Regibus dicitur, quod habuerit substantiam multam nimis, in armentis & gregibus; cum omnes plane, quotquot sunt creaturæ rationales, sint populus eius, & oues pascuæ eius.

Vfus doctrina de Christo, Rege Gloria.

§84. Expressi omni ex parte Regem gloria Christum, euicque manifeste, quocumque tandem modo Reges terræ aliquando gloriosi sint visi, infinitis partibus gloriositatem gloria Regem, Dominum Iesum. Nunc opportuna huic capiti clausula, adhibenda est, ex Nulſeno libro de perfecta Christiani hominis forma. [Nullius rei vilis, vult esse Dominus, is qui gloria Dominus est. Quisquis igitur in laudem tum abscondito, tum manifesto, abhorret ab omni turpitudine & vanitate, cum qui gloria non ignominia Dominus est, sibi principem constituit.] Quæ verò mentis abalienatio, innumeros mortales, ut abiectione Regis gloria, immensam suis reponente gloriam, truculentissimo Tyranno, sola rependendi supplicia, per summos conſcientiæ angores letitiae preeligit? Stupet ad id S. Chrysostomus hom. in ad Ephes. Et ipse Satan id Christo obicit iactabundus apud S. Cyprianum lib. de Electione *sub finem*. Ne igitur setis sapiamus, Regi gloriae subici præligamus. Regis huius seculi, imo Tyranni crudelissimi, dominatus ne subdamur. Eius imagines apud nos esse, ne patiamur. Egregie Origenes hom. 2. in psal. 8. ad illud. *Veritatem in imagine petraſti homo*, hoc monitum sic tradit. [Multi in hoc mundo, propter imagines malorum Regum, immo potius Tyrannorum perierunt pro hoc tantummodo, quod tyrannice apud eos imagines deprehense sunt: & hoc solum eis sufficit ad crimen. Perſeruetur ergo nunc te vnusquisque vestrum, & cordis sui arcana recensent, ac diligenter inquirat, quas ibi imagines gerat. Si inuentus fueris habere ibi formas Diaboli, & imaginem Satanae, quod tibi erit vitæ reſtigiū? Quis miserebitur tui, cum de intimo conclauis cordis tui, tyrannica imago proferetur? Sin autem vis ut per species tibi huiusmodi imagines designem, audi. Ira imago tyrannica est, auaritia, dolus, superbia, tumor gloriae secularis inuidia, ebrietas, comestiones, & his similia. Quas si non citius abieceris de domo tua, si non detraxeris, & abraſeris à sensibus tuis, omnem fucum pessima huius pictura, & omne figmentum venenati coloris abſterſeris ipsa te imagines perire facient.]